

МАТЕРИАЛИ
XIII МЕЖДУНАРОДНА НАУЧНА ПРАКТИЧНА
КОНФЕРЕНЦИЯ

ОБРАЗОВАНИЕТО И НАУКАТА НА
XXI ВЕК - 2017

15 - 22 октомври 2017 г.

Volume 4

София
«Бял ГРАД-БГ ОДД»
2017

То публикува «Бял ГРАД-БГ» ООД, Република България,
гр.София, район «Триадица», бул.« Витоша» №4, ет.5

Редактор: Милко Тодоров Петков

Мениджър: Надя Атанасова Александрова

Технически работник: Татяна Стефанова Тодорова

Материали за XIII международна научна практическа конференция,
Образованието и науката на XXI век - 2017, 15 - 22 октомври 2017 г.:
София.« Бял ГРАД-БГ » - 120 с.

За ученици, работници на проучвания.

Цена 10 BGLV

ISBN 978-966-8736-05-6

© Колектив на автори, 2017

© «Бял ГРАД-БГ» ООД, 2017

ИКОНОМИКИ

Банките и банковата система

Наурузкулова С.Б., Нуржан М.

Таразский Государственный университет им.М.Х.Дулати

БИЗНЕС-ПЛАН — ГЛАВНЫЙ МЕХАНИЗМ СИСТЕМЫ УПРАВЛЕНИЯ БАНКОМ

Управление банком как управление непрерывными бизнес-процессами предполагает вначале определение, а затем движение к намеченной цели.

В системе планирования важно зафиксировать предмет, субъект и объект планирования, методология и методику планирования. Методика разработки бизнес-плана, или мастер-бюджета, — это использование совокупности приемов, способов обработки плановой информации, аналитических формул, моделей, сценариев развития, инструкций, положений, в которых отражаются конкретные плановые расчеты и решения. Здесь широко представлены таблицы, диаграммы, графики, оценки, пояснительные записки, учетные формы и т. д. Бизнес-план — главный механизм системы управления банком. Другими словами, управление банком невозможно без бизнес-плана. В условиях рынка исходной точкой разработки плана являются заказы клиентов-потребителей на банковские продукты.

Основные принципы планирования развития банка:

1. Единство и противоречивость развития банка в целом и его структурных подразделений, их производственно-технических, социально-экономических и финансовых аспектов,
2. Единство и противоречивость развития рыночной системы и
3. банка, управляемых и неуправляемых факторов и резервов планирования,
4. Комплексность, делимость и структурированность системы бизнес-плана по времени, по предметам и объектам планирования.
5. Непрерывный динамизм и изменчивость рыночной конъюнктуры как основного фактора изменяющего плановые решения.

6. Устойчивость бизнес-плана к помехам, возникающим вне и внутри банка.
7. Бизнес-план всегда носит многоцелевой и многокритериальный характер.

Основные методы разработки плана: экономико–статистический анализ; балансовый метод; экономико–математические модели. Цель бизнес-плана – достижение спланированных финансово – экономических показателей, результатов определенной деятельности банка за конкретный промежуток времени и при определенных затратах ресурсов. При определении цели бизнес-плана можно использовать метод мозгового штурма, когда на первом этапе производится запись множества целей. Далее производится проверка на жизнеспособность, устойчивость и необходимость каждой записанной цели, таким образом из перечня целей определяются цели для реализации. Осуществляется постановка и решение определенных задач, позволяющих детализировать процесс решения цели развития банка по направлениям, например экономическим, организационным, технологическим и т.д.

Вся система целей бизнес-плана в конечном случае должна быть направлена на реализацию финансовой цели — на максимизацию акционерной собственности банка, добавленной стоимости или расчетной прибыли.

Согласно теории управления, на основе бизнес-планов банк можно представить как сложную, динамичную финансово-кредитную систему, включающую подсистемы — социальную, финансово-экономическую и техническую. Их многоцелевая характеристика раскрывается через использование многоплановых факторов производства: материальных, финансовых, трудовых и информационных факторов. Современная теория планирования в качестве стратегической материальной цели определяет формирование и реализацию банковской производственной программы, включающей по номенклатуре и ассортименту; финансовой целью банка, которая включает: максимизацию собственного капитала банка; максимизацию прибыли; максимизацию вознаграждения сотрудников банка и в первую очередь — ведущего управленческого персонала. Для гармонизации взаимоотношений банка с обществом и с другими субъектами рыночной системы банк должен соблюдать юридические законы и подзаконные акты. Управление на основе

бизнес-плана следует рассматривать как направленное воздействие на управляемую систему факторов для достижения конкретной цели.

Главные инструменты достижения управленческой цели — прогнозные сценарии и разработанный на их основе бизнес-план развития банка. Управление операций по разработке бизнес-плана банка:

- анализ развития банка за прошлый период с выявлением положительных и отрицательных факторов;
- классификацию проблем, вопросов с анализом причин, факторов, сравнение фактических данных с проектными показателями;
- анализ факторов, резервов, условий (в особенности отрицательных), альтернативных методов решений поставленной цели с отбором наиболее эффективных;
- контроль, сбор отчетов о выполнении заданий, сравнительный анализ, адаптация, корректировка заданий бизнес-плана.

Оперативный бизнес-план, или мастер-бюджет, — это комплексный план развития банка, который охватывает, координирует контролирует по времени изменения трудовых, материальных и финансовых ресурсов, все основные стадии производственного процесса: плана привлечения денежных ресурсов, плана их размещения, управления ликвидностью, производственную программу, сметы затрат денежных ресурсов, материалов, зарплаты, амортизации и другие стадии.

Цель мастер -бюджета выработать общий оперативный план увеличению капитала банка, его прибыли, на основе объединения локальных работ всех подразделений, всех ресурсов банка и их сотрудников в единую, сплоченную команду. Мастер-бюджет на основе единой стратегии не только сплачивает работников банка в единую команду, но и способствует созданию единого корпоративного духа. При оперативном управлении банк может использовать два метода управления бизнесом: реактивный и бюджетный.

При разработке бизнес-плана используются качественные и количественные, абсолютные и относительные показатели. Например, численность персонала банка относится к количественному показателю; абсолютные показатели характеризуют деятельность банка в рублях; в физических единицах.

Бизнес-план, как правило, содержит конфиденциальную информацию. В нем содержатся основные параметры деятельности банка, сроки разработки и реализации ноу-хау, ответные ценовые и другие действия банкам-конкурентам и т. д. Любой бизнес-план содержит следующие признаки: неповторимость, уникальность действий, предметность, ограниченность по времени, ресурсам, гибкость и адаптивность к изменению рыночной конъюнктуры. Он также должен быть нейтрален по отношению к любому пользователю. Не может быть двух бизнес-планов — один для руководства банка, а другой для инвесторов и акционеров, хотя на практике это встречается довольно часто. К участникам бизнес-планирования относятся менеджеры банка разных уровней, которые вносят свои предложения в отдел планирования развития банка относительно будущего бизнес-плана.

К основным принципам формирования бизнес-плана относятся:

- обеспечение роста акционерного капитала, прибили;
- усиление конкурентоспособного статуса в данном регионе;
- определение сочетания степени гибкости по заданным стратегическим, тактическим и оперативным целям правления банка и менеджеров по филиалам, производству; инвестициям и другим направлениям.

Усенова М.Т., Дильмухамедова У.

М.Х.Дулатаи атындағы Тараз мемлекеттік университеті

БАНК ЖҮЙЕСІНДЕ КОРПОРАТИВТІК БАСҚАРУДЫ ҰЙЫМДАСТЫРУДЫ БАҒАЛАУ ҮШІН ӘДІСТЕМЕЛІК ҚАДАМДАР

Корпоративтік басқаруды тиімді бағалау шеңберіндегі зерттеудің теориялық талдау бізге әртүрлі әдістер туралы қорытынды жасауға мүмкіндік туғызды. олардың ішінде бағалау индикаторының заманауи жүйесі – ұзақ мерзімді жетістіктерге жетуге бағытталған банктің жаңа құралы. Бұл құралдар ресурстарды орналастыруға, персоналды басқаруға, ақпараттарды жинау мен қайта өңдеуге және басқару процестерін жетілдіруі мақсатында банк қызметінің бағалау көрсеткіштер құрылымын көрсетеді. Ұйымдық басқаруға мүмкіндік беретін бағалау индикаторларын жүйеге келтірудің бірнеше қадамдары бар.

Қазірге кезде ең танымал әрі кең тараған әдістеме болып Нортон мен Капланның Balanced Scorecard – BSD деп аталатын көрсеткіші қолданылады, оның мақсаты банктерге стратегиялық мақсат пен жедел басқаруды жүргізу.

Көрсеткіштер жүйесі концепциясы 1990 жылдары Нолан Нортонның институтында «Болашақтағы қызметті ұйымдастыру көрсеткіштері» деп аталатын тақырыптағы зерттеудің нәтижесінде пайда болды. Ол институттың ғылыми бөлімі KPMG (Kevell Peat Marwick Goerdeler - әлемнің ең ірі консалтинг компанияларының бестігіне кіретін аудиторлық консалтингтік компания). Бұл зерттеуде аса назар бизнесті бағалаудың дәстүрлі қадамның альтернативі ретіндегі қаржылық көрсеткіштегі емес тиімді өлшеудің жаңа әдістерін іздеуге аударылды. Жұмыс барысында бағалаудың көпфункционалды жүйесі тиімді болып табылады. Сол кездегі бизнесті тиімді бағалаудың әдістері тек қаржы көрсеткіштерінде ғана құрылып, болашақта ұйымның экономикалық құнын қамтамасыз ете алмады. Олар толық тиімділік танытпады және материалды емес активтердің құнын бағаламады (қызметкерлердің білімі мен ақылын, мәліметтер базасы мен ақпараттық технологиялар, тиімді жедел процестер инновациялық өнімдер мен қызметтер, қоғамдық, мемлекеттік және заң құрылымдарымен арақатынас).

Қазіргі таңда дың тиімділігін қамтамасыз ететін келесі көрсеткіштерді атап айтуға болады: көрсеткіштердің тепе-теңдік жүйесі КТЖ-Нортон мен Копланның үлгісі, КТЖ-Мейсел, қызмет ету Пирамидасы және ЕР2М және тиімділік Призмасы. Бұл көрсеткіштердің жүйені құруда принциптері бірдей және корпоративтік басқарудың тиімділігіне аса маңызды әсер етпейтін қаржылық емес сипаттағы бірнеше негізгі моменттермен толықтырылатын қаржылық көрсеткіштерді енгізеді.

КТЖ-нің негізгі ерекшелігі, ол банк қызметкерлері тартылған және клиенттердің қажеттілігін қанағаттандыруға бағытталған бизнес-процестермен тығыз байланысты.

Э.Нели, К.Адамс, М.Кенерли сияқты ғалымдардың айтуынша: КТЖ-қаржылық көрсеткіштерге негізделген дәстүрлі басқаруға қарағанда жақсы өңделген жүйе мен компанияның стратегиялық бағытын көздейтін элемент үлгісі. КТЖ- басқару мақсатына жету үшін банк қызметінің нәтижесін бағалау жүйесіндегі қаржылық емес көрсеткіштерді қосу жолымен басқару жүйесіне ақпараттық мүмкіндіктерді кеңейту үлгісі.

КТЖ нақты алға қойған мақсат пен міндеттер жүйесінде банкті басқарудың жалпы жүйесі әдістерін анықтайды, сондай-ақ КТЖ үлгісі бойынша құрылған негізгі төрт деңгейді анықтайды: қаржылық, клиенттік, ішкі бизнес-процес, оқыту және өсу.

Қаржылық-тиімділік КТЖ. Қаржылық нәтижелер банк жағдайы көрсетілген көрсеткіш болып табылады, сонымен қатар индикатор есебінде түседі, яғни компанияның біртұтас қабылданған стандарттарға сай болуы және компанияны жетілдіру жоспарын жүргізу мен ендіру. Қаржылық көрсеткіштер: өнім рентабельділігін көтеру, өз кірісінің пайдасы, ақша ағымы, таза пайда.

Клиенттік жүйе жетекшілерге өздерінің өнімдерін өткізу бойынша қажетті нарық пен тұтыну базасы негізгі сегменттерін анықтауға көмектеседі. Бұл осы жүйенің инфрақұлымды құрудың алғашқы деңгейі. Екінші деңгейі өнім тиімділігінің негізгі қозғаушысын анықтау болып табылады, яғни: мақсатты сегменттегі нарық көлемі мен үлесі, сатып алушылардың қанағаттануы, клиенттік базаны сақтау, жаңа клиенттерді тарту, клиенттердің табыстылығы.

Ішкі бизнес-проценттің жүйесі бәсекелестікті нығайту мақсатында жетілдіру мен дамытуды қажет ететін негізгі процестерді анықтайды. Осы жүйе

тиімді болған сайын, тартылған клиенттер саны мен қаржылық нәтижелерге тәуелді банк ұсыныстарының құны жоғары болады. Басты бизнес-процестер ашылғаннан кейін осы процестер мен тиімділік көрсеткіштер сипаттайтын негізгі қозғаушы күштер анықталады. Оқыту және өсу жүйесі ұйымдардың болашақта ұзақ мерзімді өсіру мен дамытуды қамтамасыз ету үшін құратын инфрақұрылымын анықтайды. Банкті және банктік жүйені өсіру және дамыту мынадай үш біріккен және бірін-бірі толықтыратын факторлардың нәтижесі болып табылады: адам ресурсы, жүйе және ұйымдастырылған процедура. Тиімділіктің негізгі қозғаушысы қызметкерлерді қанағаттандыру және ұстап тұру, олардың біліктілігі, басқару шешімдерін қабылдау үшін қажетті ақпараттарды алудың мүмкіндігі, ақпараттық жүйенің тиімділігі.

КТЖ-сін банк жүйесінде қолдану келесі кезеңдерден басталады:

банкті дамыту жоспарын құру;

банктің негізгі мақсатынан басталатын функционалды мақсатқа дейін орындау;

функционалды мақсатқа жету үшін негізгі табыс факторларын анықтау;

тиімділіктің негізгі факторларын және олардың мақсатын анықтау, сонымен қатар олардың орындалуына жауапты тұлғаларды тағайындау;

жеткен мақсаттар туралы мәліметтер жинағын осы процесті жеделдету мүмкіндігі бойынша ұйымдастыру.

КТЖ-сін қолдана отырып банк менеджерлері корпоративтік қатынастың негізгі процестері мен жетілдіру механизмдерін және басқару жүйесін басқарады. Ол процестер: компанияны корпоративті жүйеге аудару, бизнес-жоспарды жүзеге асыру және ресурстарды орналастыру, персоналдарды оқыту, банк стратегиясын орындаудың ағымдағы мониторингі, кері байланыс. КТЖ өңдеу процесі арасындағы үзілісті жалғауға және стратегияны қалыптастыруға мүмкіндік береді. КТЖ компания серіктестері, банк қызметкерлері, кредиторлар мен жергілікті басқару органдары, яғни корпоративтік қатынас қатысушылары арасындағы қатынас тиімділігін қамтамасыз ететін менеджменттің сапалы жаңа жүйесін құру құралы ретінде жүргізіледі.

Нортон-Каплан КТЖ-сі менеджерлерге бизнесті төрт түрлі жақтан қарауға мүмкіндік береді, яғни ол мынандай сұрақтарға жауап береді:

қандай қаржылық міндетті акционерлер бізден күтеді?

клиенттер бізден қандай қызмет түрлері мен өнімдер күтеді?

біздің акционерлер мен клиенттердің қажеттіліктерін қанағаттандыру үшін біз қандай бизнес-процестің жетілдіру жолын іздестіруіміз керек?

өзіміздің стратегиялық міндеттерімізді жүргізу үшін біз қандай біліммен, технологиямен және жаңалықтармен хабардар болуымыз керек?

КТЖ-не енгізілген әрбір көрсеткіш банктің стратегиясын барлық қызметкерлерге жеткізу байланысы болуы керек.

КТЖ-сін өңдеу және ендіру тәжірибесі көрсеткендей, бұл үлгі корпоративтік басқарудың экономикалық тиімділігін сипаттау үшін қолданылады. Осылайша, КТЖ негізінде басқару үлгісін құру процесі мен КТЖ-н қолдану арқылы корпоративтік басқаруды жүргізу процесін айыра білу керек.

Әрбір тәуекел түрін бағалау айып баллын беру жолымен жүргізіледі. Соған сәйкес, таңдалған балл жиыны бойынша корпорацияның рейтингі жоғары болған сайын, тәуекел дәрежесі үлкен болып, корпоративтік басқару тиімділігінің деңгейі төмен болады.

Корпоративтік басқару тәуекелін бағалау санаты мен оның бағалау әдістемесін тереңірек қарастырайық.

Айқынсыздық: жоғары балл саны – 14.

Компанияның ақпараттық айқынсыздығымен байланысты берілген факторлар 4 түрге бөлінген: батыстық стандарт бойынша қаржылық есептілікті жүргізу, АДР бағдарламасының болуы, акционерлер жиналысын өткізу туралы дер кезінде хабарлама және компанияның жалпы беделі мен ашықтығы. Акционерлік капиталдың таралуы: жоғары балл саны – 13

Акционерлік капиталдың таралу қаупі тәуекел факторларының бірі болып саналады. Директорлар кеңесінің шешімі бойынша шығарылатын акциялар санының көп болуы акционерлік капиталдың таралуына әкелетін эмиссияның жоғары тәуекелін көрсетеді.

Активтерді шығару /трансфертті баға қалыптастыру: жоғары балл саны – 10.

Бағаларды бекіту әдістерін қаржылық есептілік пен келісімдер орнату тәсілдерін талдау жолымен жасалады.

Бірігу/ қайта құрылу: жоғары балл саны:10.

Егер компания бірігу немесе қайта қайта құрылу жағдайында тұрса, қысқа мерзімді даму кезінде сенімсіздік тудырып, активтердің жойылу тәуекелі туындайды.

Банкроттық: жоғары балл саны – 12.

Бұл фактор салық бойынша ірі қарыздар мен мерзімі өткен кредиторлық қарыздардың шамадан көп болуын сипаттайды.

Корпорацияларға айып баллдары ірі кәсіби компаниялардың орнына тіркеу ұстаушы-фирмалардың «калталы» қызметін қолдағаны үшін есептеледі.

Үлгіге байланысты 35 айып баллын алған корпорациялар тәуекелі жоғары болып табылады, олар корпоративтік басқарудың төменгі деңгейін сипаттайды, ал 17 балл рейтингін алған компаниялар соған қатысты қауіпсіз және басқарудың жоғары деңгейіне саналады.

Қарастырылған корпоративтік басқарудың тиімді бағалау әдістері зерттеліп жатқан мәселелерге қатысты әртүрлі қадамдарды сипаттайды. Бұл былай түсіндіріледі, біріншіден, корпоративтік басқару – бұл барынша көп қырлы категория және зерттеушілер тиімділікті бағалауда әртүрлі тәсілдерді қолдануды талап ететін мақсаттарды көздейді; екіншіден, әдістердің көп деген түрлерінің болуы корпоративтік басқарудың барлық кедергілерінен құтқарушы көздері болып табылады.

Финансови отношения

К.е.н. Гаврилко Т.О., Фаєр А.О.

Національний авіаційний університет, Україна

ВЕНЧУРНИЙ КАПІТАЛ ТА ПРИВАТНІ ІНВЕСТИЦІЇ В УКРАЇНІ

Роль малих та середніх компаній у розвитку економіки здається очевидною. Доведено, що ці суб'єкти активно сприяють скороченню проблеми довгострокового та надмірного безробіття. Особлива група, яку можна виділити в цій області, - це новостворені інноваційні компанії, які продукують абсолютно нову цінність для споживача та борються з різноманітним спектром труднощів, включаючи доступ до ефективного джерела фінансування. Як наслідок, брак належного фінансування може перешкоджати розвитку як одного бізнесу, так і економіки країни в цілому.

Як відомо, венчурне капіталовкладення – це особлива система вкладення коштів у нові проекти. Його головна і принципова відмінність від традиційного інвестування полягає в тому, що необхідні кошти надаються для реалізації перспективної ідеї, тобто інвестування відбувається в умовах високої невизначеності. Розглядають 4 стадії інвестування в організацію, відповідно до яких змінюється величина самої інвестиції, такі як: 1) Seed; 2) Start up; 3) Early stage; 4) Expansion [1].

Протягом 2016 року Seed інвестиції переважали в структурі венчурного інвестування, 73 з 87 угод. 525 000 дол. - середній розмір угоди на стадії раннього фінансування в Україні (на 25% більше в порівнянні з 2015 роком), що свідчить про зацікавленість потенційних інвесторів у молодих українських підприємцях та інноваційних ідеях, які тільки знаходяться на стадії «посіву».

Кількість існуючих в Україні стартапів (близько 2,5 тис.) може бути збільшена до 5-7 тис., запевняють в AVentures. При цьому інвестиції з фонду зможуть отримати близько 800 підприємств зі сфери малого та середнього бізнесу. Це дозволить створити близько 100 тис. нових робочих місць у сфері технологій.

60 фондів Private Equity і Venture Capital активно працюють на ринку України, здійснюючи операційну діяльність в тих чи інших формах: від пошуку інвестиційних угод для українських організацій з-за кордону до безпосереднього фінансування за рахунок власного капіталу.

Найбільшим венчурним фондом в Україні є Ukrainian Venture Capital & Private Equity Association. UVCA визначає своєю місією формування майбутнього напрямку діяльності приватного капіталу шляхом залучення інвестицій в Україну, представлення інтересів власників капіталу, покращення інвестиційного та ділового клімату в Україні. За останні п'ять років UVCA сприяла залученню більш ніж 407 млн. дол. інвестицій в український бізнес.

На рис.1 представлена зміна величини інвестицій в інноваційні проекти протягом 2010-2016рр., якій властива достатня нерівномірність. Піковим за весь період є 2015р.; в 2016р. загальна сума інвестицій становила 88 млн. дол., що менше на 33% порівняно з 2015р., але є на 125% більшою в порівнянні з 2014р. [2].

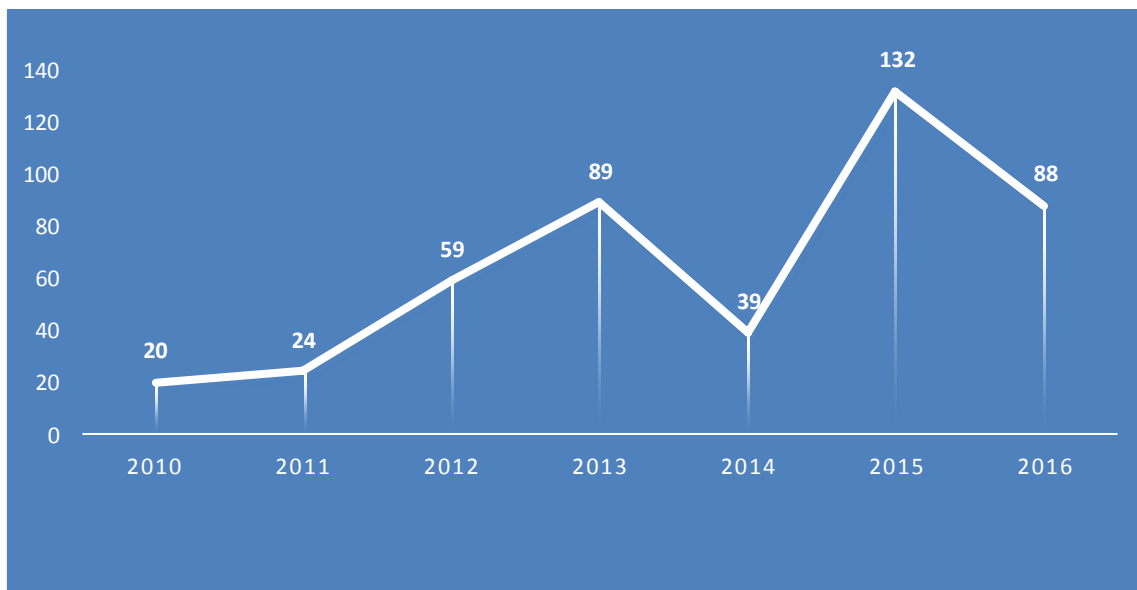

Рис. 1. Інвестиції в інноваційні проекти протягом 2010-2016рр., млн. дол.

На рис.2 відображена кількість укладених інвестиційних угод за період 2010-2016рр.

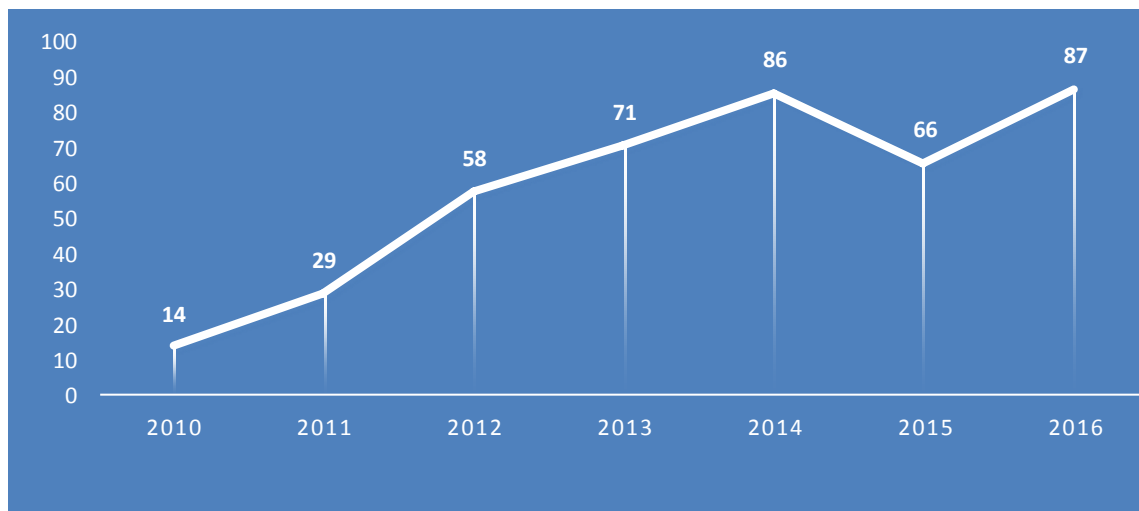

Рис. 2. Кількість укладених інвестиційних угод протягом 2010-2016рр.

Кожного року в Україні з'являється 400 нових Start Up-ів, з яких лише 20 стають малим та середнім бізнесом і, в кращому випадку, 1-2 виходить на світовий рівень. Основними перешкодами для розвитку інноваційного бізнесу в Україні, за переконанням експертів, є відсутність інвестиційного капіталу.

Також, значною мірою гальмує розвиток digital-стартапів в Україні і відсутність навичок ведення бізнесу та знань глобального ринку у молодих підприємців, що можна виправити, створюючи бізнес-інкубатори та акселератори в країні, яких на даний момент недостатня кількість.

Література:

1. Венчурні інвестиції [Електронний ресурс]. – Режим доступу :<http://www.soldis.com.ua/uk/node/78>.
2. Рынок прямых и венчурных инвестиций Украины [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://hub.kyivstar.ua/ryinok-pryamyih-i-venchurnyih-investitsiy-ukrainyi>.

Брода А.Ю., Курдибаха В., Варгатюк Т.

Вінницький технічний коледж

ДЕРЖАВНИЙ БЮДЖЕТ УКРАЇНИ: ДЖЕРЕЛА ФІНАНСУВАННЯ ТА СПОСОБИ ОПТИМІЗАЦІЇ ДЕФІЦИТУ

Роль Державного бюджету України є основною у виконанні державою своїх функцій, а саме забезпечення соціальної стабільності, освіти, охорони здоров'я, правопорядку, підтримання конституційного ладу, судочинства, управління. Мобілізуючи кошти в державному бюджеті, держава підтримує належний соціальний клімат та стимулює розвиток економіки в країні рівномірно по всій території; впливає на національні, демографічні, екологічні та регіональні процеси, залучаючи до цього практично всіх членів суспільства. У фінансовій системі лише державний бюджет здійснює такий багатопрофільний перерозподіл фінансових ресурсів по вертикалі і горизонталі економіки. Від фінансової політики держави залежить добробут населення та фінансова стабільність.

У період кризового стану економіки та соціально-економічної нестабільності в Україні дуже гостро постало питання дефіциту бюджету. Протягом останніх років державний бюджет України стикається з такою великою проблемою як дефіцит, що виникає внаслідок перевищення витрат державного бюджету над доходами. Важливим елементом бюджетної політики країни є фінансування бюджетного дефіциту з урахуванням різного ступеню впливу дефіциту бюджету на економічне зростання, та розвиток країни в цілому. Дана стаття висвітлює окремі джерела фінансування дефіциту та формування їх цілісної структури в залежності від подальшого стану економічного розвитку країни.

Метою написання статті є дослідження наявних проблем дефіцитності державного бюджету України, обґрунтування причинно-наслідкових зв'язківки у системі дефіцитного фінансування державної діяльності та розробка шляхів її оптимізації.

Дефіцитом бюджету у традиційному розумінні є перевищення видатків бюджету над його доходами (податки та податкові доходи бюджету), а накопичена сума дефіцитів і бюджетних надлишків являє собою державний борг. Найчастіше дефіцит відображає кризові явища в економіці, погіршення показників фінансово-господарської діяльності суб'єктів господарювання, порушення економічних зв'язків, неефективність податкової системи і т.д. Наслідком перевищення витрат над доходами є результат надзвичайних обставин (воєн, стихійних лих і інше), коли засобів і резервів бюджетного фонду недостатньо і доводиться знаходити додаткові джерела фінансування надзвичайних витрат.

Причинами дефіциту бюджету в Україні є:

- зменшення приросту національного доходу;
- збільшення бюджетних витрат;
- зменшення надходжень до бюджетів усіх рівнів порівняно з видатками;
- відсутність чіткої фінансової стратегії;

У Бюджетному кодексі України ст.2 визначено, що фінансування бюджету – це надходження та витрати бюджету, пов'язані із зміною обсягу боргу, обсягів депозитів і цінних паперів, кошти від приватизації державного майна (щодо державного бюджету), зміна залишків бюджетних коштів, які використовуються для покриття дефіциту бюджету або визначення профіциту бюджету. Законом України «Про державний бюджет на 2017 рік» доходи державного бюджету України на 2017 рік передбачаються у сумі 731031151,7 тис. гривень, у тому числі доходи загального фонду державного бюджету України – у сумі 673737887,7 тис. грн. та доходи спеціального фонду державного бюджету України – у сумі 57293264 тис. гривень, згідно з додатком №1 до цього Закону; видатки Державного бюджету України передбачені в сумі 800026255,8 тис. гривень.

Граничний обсяг дефіциту державного бюджету України у сумі 77547000 тис. гривень, у тому числі граничний обсяг дефіциту загального фонду державного бюджету України – у сумі 62338145,1 тис. гривень.

Щоб знизити дефіцит держбюджету необхідно:

- удосконалити податкову систему, забезпечити оптимальний рівень податкових вилучень;

залучити до інвестиційної сфери особисті заощадження населення;

забезпечити фінансову підтримку малого та середнього бізнесу шляхом розробки і виконання цільових програм розвитку малого й середнього підприємництва;

посилити відповідальність суб'єктів господарювання та їх керівників, зокрема особисту майнову і кримінальну відповідальність, за недотримання вимог законодавства, несвоєчасність і повноту розрахунків з бюджетом та державними позабюджетними фондами;

скоротити видаткову частину бюджету: зменшити витрати на фінансування управлінських структур, створити жорсткий контроль за виплатою державних коштів;

перейти від бюджетного фінансування до системи надання субсидій, субвенцій, інвестиційних позик суб'єктам господарювання;

удосконалити нормативно-правове забезпечення бюджетного процесу.

Отже, бюджетний дефіцит в Україні – це вимушений дефіцит. У нашій країні рівень оподаткування настільки високий, що далі підвищувати його практично неможливо. Недостатність доходів державного бюджету головним чином зумовлюється недостатнім обсягом доходів підприємств і громадян. А відтак бюджетний дефіцит походить не з фінансової політики держави у сфері доходів, а з дефіциту фінансових ресурсів у нашому суспільстві.

Можна вважати дефіцит державного бюджету важливим чинником в економічній і фінансовій діяльності держави, а шляхи і способи подолання дефіциту бюджету – найважливішим інструментом розв'язання багатьох економічних проблем. Внаслідок цього найважливішою фінансовою проблемою сучасності є проблема раціонального фінансування бюджетного дефіциту.

Уряд повинен приділяти особливу увагу контролю за розміром бюджетного дефіциту, з метою зупинення дестабілізації соціально-економічного розвитку. Саме тому пріоритетними напрямками діяльності держави сьогодні має стати досягнення миру в країні та створення передумов для розвитку економіки.

Література

1. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 № 2456-VI [Текст] // Відом. Верховної Ради України (ВВР). – 2010. – № 50–51. – Ст.572.

2. Машко, А. Дефіцит бюджету: сутність, причини виникнення та проблеми управління [Текст] / А. Машко // Соціально-екон. проблеми і держава. – 2012. – Вип. 2 (7). – С. 308–314.
3. Павлова Л.П. Економічна характеристика бюджетного дефіциту // Фінанси України. – 2008. – №3. – С. 15-20.
4. Гладченко Л.П. Оптимізація бюджетного дефіциту: західна теорія і практика: дис. канд. екон. наук : 08.04.01 / Л.П. Гладченко. – К., 2004. – 217с.
5. Нечаюк, І. Б. Основні проблеми подолання бюджетного дефіциту в Україні [Текст] / І. Б. Нечаюк // Екон. форум. – 2013. – № 4. – С. 207–211.
6. Осипчук Л. Проблеми оптимізації бюджетного дефіциту та державного боргу //Предпринимательство, хозяйство и право. - 2004. - № 12. - С. 77-80.

Инвестиционната активност и фондовите пазари

Луцко Ю.С., Срибная А.Н., Палкина М.А.

ГОУ ВПО «Донбасская национальная академия строительства и архитектуры»

ОСНОВНЫЕ ПОКАЗАТЕЛИ ОЦЕНКИ ИНВЕСТИЦИОННОЙ ПРИВЛЕКАТЕЛЬНОСТИ В СТРОИТЕЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Постоянное развитие предприятия требует регулярных инвестиций для реализации своих финансовых стратегий. Особенно это проявляется при реализации инновационно-инвестиционных программ, когда возникает вопрос поиска внешних источников финансирования. Для привлечения инвестиций любому предприятию необходимо умение управлять своей инвестиционной привлекательностью, которая представляет собой совокупность характеристик, позволяющих потенциальному инвестору оценить степень привлекательности конкретного объекта инвестиций для вложения своих средств именно в данное предприятие.

Проблемы инвестиционной привлекательности, методы ее оценки и направления повышения изучали в своих работах множество ученых: Р.А. Гатауллин, Ю.Н. Панков, С.А. Грека, Ю.В. Севрюгин, Т.В. Федоров, К.В. Щиборщ и др.

Цель данной работы заключается в систематизации подходов к оценке инвестиционной привлекательности предприятия. Реализация поставленной цели заключается в детальном исследовании содержания конкретных подходов и методов, выявлении возможности их использования при оценке уровня инвестиционной привлекательности строительной деятельности.

В процессе осуществления предпринимательской деятельности, перед субъектами хозяйствования всегда в тот или иной момент возникает проблема нехватки объемов собственного ресурсного обеспечения, что может привести к возникновению негативных экономических социальных эффектов [1]. Решить данную проблему можно с помощью привлечения реальных инвестиций, которые обеспечивают возможность привлечения реальных инвестиций.

Инвестиционная привлекательность - система или сочетание различных объективных признаков, средств, возможностей, обуславливающих в совокупности потенциальный платежеспособный спрос на инвестиции в определенную страну, регион, отрасль, предприятие. В зависимости от временного горизонта анализа, управления и прогнозирования могут быть выделены текущая и перспективная инвестиционная привлекательность предприятия. Значительная часть факторов инвестиционной привлекательности является общей для всех или для большинства структурных уровней экономики [2].

Инвестиционная привлекательность предприятия, в том числе и строительного, оценивается на основании различных показателей характеризующих деятельность исследуемого объекта с различных сторон, среди которых такие как: запланированные объемы производства, фактическая стоимостная и количественная оценка реализованной продукции, потенциал предприятия относительно производства и экспорта продукции, эффективности и ликвидности активов предприятия, платежеспособность предприятия и его финансовая устойчивость.

Наиболее часто используемая на практике методика определения инвестиционной привлекательности основана на определении различных показателей на базе информации из бухгалтерского учета и финансовой отчетности. Выбор показателей для данной методики зависит от целей и задач, поставленных инвесторами.

Процедура определения оценки инвестиционной привлекательности предприятия отображена в виде схемы (рис.1.)

Обычно разграничивают два вида инвестиций:

- 1) инвестиции, направляемые на приобретение, создание и модернизацию средств производства, то есть инвестиции, формирующие капитал;
- 2) инвестиции, направляемые на приобретение активов, ценных бумаг, произведений искусства, банковских депозитов и др.

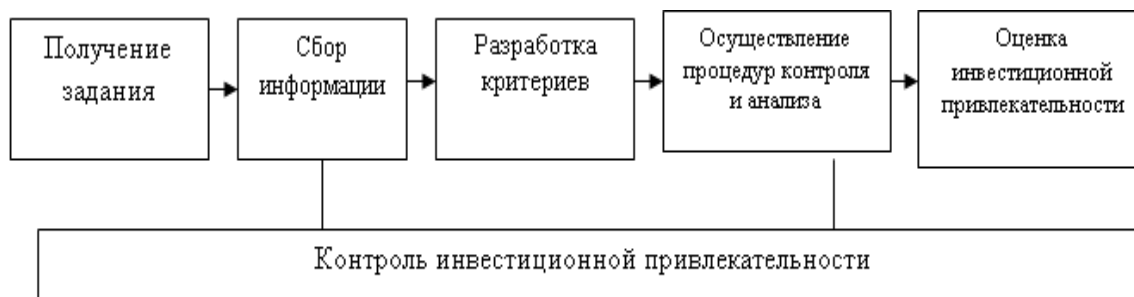

Рис. 1. Схема контроля инвестиционной привлекательности

При принятии решения об инвестировании инвесторы устанавливают степень соответствия прогнозных результатов реализации инвестиционного проекта, определяются с учетом влияния показателей функционирования предприятия, ожидаемым, определяемых самим инвестором.

В процессе контроля инвестиционной привлекательности предприятий ожидаемые инвестором результаты реализации инвестиционного проекта представляют собой определяющие, эталонные характеристики, соответствие которым проверяется. Исходя из этого, ожидаемые результаты инвестирования в предприятие можно определить, как критерии его инвестиционной привлекательности. Критерии инвестиционной привлекательности могут устанавливаться исключительно инвестором и используются субъектами контроля инвестиционной привлекательности. Таким образом, контроль инвестиционной привлекательности торговых предприятий имеет целью определение степени соответствия характеристик их существования и деятельности критериям, сформулированным с учетом интересов инвесторов.

Строительство является одной из наиболее важных отраслей экономики, так как строительство затрагивает самые разнообразные части деятельности предприятия, тем самым расширяя границы области получения прибыли: расширение собственного производства, реализация построенного объекта, сдача его в аренду. Также немаловажным фактором инвестиционной привлекательности строительной области служит то, что объем вложенных средств в строительство значительно меньший, чем возврат от инвестирования.

Рассмотрим труды некоторых авторов, которые изучали оценку инвестиционной привлекательности, которые могут быть применены и для такой отрасли экономики как строительство.

Панков С.А., при изучении аналитических подходов определения инвестиционной привлекательности, предложил подход, основанный на анализе внутренней стратегии развития предприятия, определенный соотношением индексов сильных и слабых сторон. [3]. Этот метод основывается на использовании индивидуальных индексов только абсолютных показателей. Для оценки сильных сторон используются индексы выручки от реализации, чистой прибыли, инвестиции, а для слабых - индексы себестоимости, долгосрочных обязательств, уплачиваемых дивидендов.

Другой исследователь Т.В. Федоров предлагает комплексный подход к решению проблемы оценки инвестиционной привлекательности предприятия на общем и системном уровнях. Для использования данного метода необходимо провести оценку таких показателей как: деловая репутация, положение предприятия на рынке определенных товаров (услуг), степень зависимости предприятия от определенных поставщиков и покупателей, держателей акций, качества руководства [4]. Данная методика основывается на системном подходе к определению реальной привлекательности предприятия для инвестиций.

Квалиметрическая модель Севрюгина Ю.В. для определения инвестиционной привлекательности основывается на качественных и количественных факторах, которые характеризуют такие стороны деятельности предприятия как непосредственно финансовое состояние, внешние факторы рыночной среды и качество внутреннего управления [5]. Сущность методики заключается в бальной оценке как качественных, так и количественных факторов. На основании полученных баллов рассчитывается интегральный показатель привлекательности предприятия для инвестирования.

В специализированной литературе оценка инвестиционной привлекательности встречается также в контексте оценки стоимости предприятия. Оценка уровня инвестиционной привлекательности предприятия в данной методике проводится с помощью вычислительной процедуры, которая дает формализованный ответ через использование коэффициента инвестиционной привлекательности предприятия, рассчитываемый как отношение реальной (внутренней) стоимости предприятия к его сегодняшней рыночной (уставной) стоимости.

Большое разнообразие подходов и методов к оценке инвестиционной привлекательности ставит вопрос о возможности их использования на

предприятия определенной отрасли. Поскольку каждый подход и метод оценки инвестиционной привлекательности имеет свои преимущества, недостатки и границы применения, можно сделать вывод, что не следует останавливаться на одном методе оценки.

Таким образом, можно сделать вывод о том, что инвестиционная привлекательность определяется совокупностью разнообразных внешних и внутренних факторов, которые и обуславливают интенсивность привлеченных инвестиций. Изложенный ранее материал дает возможность сделать вывод о том, что большое разнообразие сопутствующих факторов деятельности любого предприятия, в том числе и строительства, достаточно сильно затрудняет оценку инвестиционной привлекательности при условии использования одного метода. Качественное и объективное определение инвестиционной привлекательности требует использование совокупности различных методов для более полного охвата всех сторон деятельности строительной организации для принятия наиболее эффективного управленческого решения.

Литература:

1. Бланк, И.А. Инвестиционный менеджмент / И.А. Бланк. — К.: Эльга-Н, Ника-Центр, 2001. — 448 с.
2. Довбня, С.Б. Методические основы формирования инвестиционной привлекательности предприятия / С. Б. Довбня // Экономический вестник Национального горного университета. - 2007. - № 4. - С. 43-50.
3. Панков, С. А. Аналитические подходы к оценке инвестиционной привлекательности предприятия / С. А. Панков // Вестник Хмельницкого национального университета. – 2010. – № 2, т. 3. – С. 65–68.
4. Федорович, Т. В. Методические подходы к оценке инвестиционной привлекательности компании – цели слияния и поглощения / Т. В. Федорович // Экономический анализ: теория и практика. – 2008. – № 6. – С. 29–35.
5. Северюгин, Ю. В. Оценка инвестиционной привлекательности промышленного предприятия: автореф. дисс. канд. экон. наук /В. Северюгин. – Ижевск, 2004. – 26 с.

К.э.н. Борисова Е.И., Маг.Аманжолов А.К.

Карагандинский экономический Университет Казпотребсоюза, Казахстан

РОЛЬ И ЭФФЕКТИВНОСТЬ ИНВЕСТИЦИОННОЙ ПОЛИТИКИ ГОСУДАРСТВА ДЛЯ РАЗВИТИЯ ЭКОНОМИКИ В КАЗАХСТАНЕ

Цель государственной инвестиционной политики состоит в реализации стратегии экономического и социального развития страны. Являясь важнейшим рычагом воздействия на предпринимательскую деятельность субъектов хозяйствования и экономику в целом, инвестиционная политика государства призвана способствовать активизации инвестиционной деятельности в стране, направленной на рост экономики, увеличение темпов и объемов производства, повышение эффективности общественного производства и изменение его структуры, ускорение научно-технического прогресса, реализацию задач социального развития.

Цель инвестиционной политики и особенности конкретно сложившейся экономической ситуации в стране определяют её задачи:

- выбор и поддержка развития отдельных регионов и отраслей экономики;
- поддержка развития малого и среднего бизнеса;
- обеспечение сбалансированности развития всех отраслей хозяйства;
- стимулирование развития экспортных производств;
- обеспечение конкурентоспособности отечественной продукции;
- реализация программы жилищного строительства в стране и др.

Эффективность инвестиционной политики измеряется степенью изменения инвестиционного климата в более благоприятную сторону. В свою очередь, более благоприятное состояние инвестиционного климата влияет на инвестиционную политику в сторону ее дальнейшего совершенствования.

Именно государственная инвестиционная политика устанавливает правила игры в области инвестиций и создает благоприятные условия для развития инвестиционной деятельности путем:

совершенствования системы налогов, механизма начисления амортизационных отчислений;

установления субъектам инвестиционной деятельности специальных налоговых режимов;

защиты интересов инвесторов;

предоставления субъектам инвестиционной деятельности условий пользования землёй и другими природными ресурсами;

принятия антимонопольных мер;

развития финансового лизинга;

проведения переоценки основных фондов в соответствии с темпами инфляции;

создания благоприятных условий для привлечения иностранных инвестиций;

научно-технической и кредитно-финансовой политики и т.д.

В основу структурно-инвестиционной политики положены следующие принципы:

1. формирование активных собственников;

2. активизация межотраслевого перелива капитала;

3. преемственность целей структурной политики перспективного и среднесрочного периодов;

4. необходимость соизмерения целей структурной политики с реальными социальными и финансовыми ограничениями, а также ограничениями, обусловленными состоянием инфраструктуры экономики Казахстана

Как правило, структурно-инвестиционная политика проводится на макроэкономическом и микроэкономическом уровнях.

На макроэкономическом уровне решаются следующие задачи:

повышение совокупного спроса и емкости внутреннего рынка;

создание благоприятных условий для сбережений и увеличения нормы накоплений;

создание и совершенствование механизма трансформации накоплений в инвестиции и обеспечение благоприятных условий для непрерывного осуществления этого процесса;

увеличение валового объема инвестиций;

стимулирование экспорта;

регулирование импорта в целях защиты отечественных производителей.

На микроэкономическом уровне решаются следующие задачи:

поддержка и стимулирование развития экономически эффективных предприятий и организаций;

ликвидация и реорганизация неэффективных структур;
недопущение возможности появления новых монополий;
стимулирование и регулирование развития фондового рынка в интересах обеспечения межотраслевого перелива капитала.

На основе этих задач и условий, а также применительно к уровням структурной политики определяются ее основные направления:

1. идентификация и всемирная поддержка "точек роста", т.е. предприятий и хозяйствующих субъектов, реализующих проекты и программы, обеспечивающие нахождение и освоение реального платежеспособного спроса на свободном рынке;

2. постепенное выведение из хозяйственного оборота неэффективных предприятий и производств;

3. определение величины гарантированного спроса для субъектов свободного рынка, ориентирующихся на государственные заказы всех уровней как потребителей его продукции, а также объемов и направлений вложения государственных ресурсов, необходимых для обеспечения функционирования тех сфер жизнедеятельности, за которые эти структуры несут прямую ответственность;

4. создание, совершенствование и постоянное обновление системы проектов и программ задельного характера - научных, инновационных, производственно-инновационных.

В послании Президента народу Казахстана достаточно много внимания уделено недостаткам в планировании, необходимости структурной перестройки экономики и смене приоритетов в бюджетной и инвестиционной политике, системных изменений в реальном секторе экономики и необходимости формирования устойчивой и конкурентоспособной среды в отдельных секторах экономики.

Взросшие возможности государства предоставляют шанс Казахстану достойным образом интегрироваться в мировой процесс разделения труда. Для этого Казахстан располагает необходимым сырьевым и производственным потенциалом, имеется достаточно высокий научный и образовательный уровень населения, который в сочетании с уровнем реформированности и открытости экономики при активном воздействии со стороны государства создает предпосылки для успешного решения проблем формирования условий для устойчивого экономического роста.

Таким образом, для проведения системной структурно-инвестиционной политики необходимы комплексные меры государства и хозяйствующих субъектов, сопровождаемые масштабными и долгосрочными вложениями, прежде всего, в обрабатывающую промышленность.

Необходимо отметить, что в законе закреплён принцип стабильности ранее заключённых контрактов с иностранными инвесторами.

Сохранён принцип поддержки приоритетных для государства 237 видов деятельности (среди которых - обрабатывающая промышленность, машиностроение, сельское хозяйство, транспорт, коммуникаций и многие другие) путем предоставления инвестиционных преференций. Они предусмотрены в виде инвестиционных налоговых льгот на срок до 10 лет, освобождения от уплаты таможенных пошлин, а также предоставления государственных натуральных грантов.

Литература

1. Закон Республики Казахстан "Об инвестициях" от 8 января 2003 года № 373-ІІ (с внесенными изменениями и дополнениями Законом РК по составлению на 04.07.2013)
2. Виноградов В. Инвестиционная политика. М., 2010.-146с.
3. Горфинкель В.Я. Экономика организаций (предприятий): Учебник для Вузов – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2012 – 608 с.
4. Богданов Ю.В., Швандар В.А.. Инвестиционный анализ.- М.Юнити 2005- 214с.
5. И.В. Сергеев, И.И. Веретенникова, В.В. Шеховцов Инвестиции. – Юрайт, 2013. – 320с.
6. Каренов Р.С. Основы государственного регулирования экономики. Алматы: Білім, 2005 – 75с.
7. Шопшекбаев А.Б. Инвестиционная политика в Республике Казахстан // Актуальные проблемы современности. – 2011- № 1. – С. 137-140.
8. Послание Президента РК Н.А. Назарбаева народу Казахстана от 17.01.2014 "Казахстанский путь – 2050: Единая цель, единые интересы, единое будущее».

Отдел човешки ресурси

Калгулова Р.Ж., Альжанова А.З.

Л.Б. Гончаров атындағы қазақ автомобиль-жол академиясы

КӨЛІК ИНФРАҚҰРЫЛЫМНЫҢ ЭКОНОМИКАЛЫҚ МАЗМҰНЫ ЖӘНЕ ҚҰРАМЫ

ҚР Президентінің «Қазақстан-2050» стратегиясы қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты» жолдауында инфрақұрылымды екі бағытта: ұлттық экономиканы жаһанданған ортаға біріктіру, сонымен қатар елдің ішінде аймақтарға жылжуды» дамыту қажеттілігі туралы айтылған. Н.Назарбаевтың пікірі бойынша Қазақстанның сыртында өндірістік көліктік-логистикалық объектілерді құру үшін елдің сыртқа шығатын шығуларға аса назар аудару және өзінің пайдаңды мұқият есептеу маңызды болып табылады. Осы мақсатпен арнайы «Қазақстан Республикасы көлік жүйесінің инфрақұрылымын дамытудың және ықпалдастырудың 2020 жылға дейінгі» мемлекеттік бағдарламасы жасалынды. Бүгінгі күні ірі жалпы ұлттық инфрақұрылымдық жобалардың қатары жүзеге асырылуда, олардың нәтижесі 2020 жылы Қазақстан арқылы транзиттік тасымалдауды екі есеге жоғарылату керек. 2050 жылы бұл сан 10 есеге өсуі керек», - деп жолдаудың мәтінінде айтылған [1, 5 б.].

Жаңа еуразиялық логистикалық инфрақұрылымды дамыту – маңызды басымдықтардың бірі. Оған қазірдің өзінде қомақты инвестиция жұмсалды. Енді одан экономикалық қайтарым ала бастау қажет.

Үкіметке 2020 жылға қарай транзиттік тасымалдың жылдық көлемін:

контейнерлермен тасымалданатын жүктер үшін 7 есе – 2 миллион контейнерге дейін;

жолаушыларды әуе көлігімен тасымалдауды 4 есе – 1,6 миллион транзиттік жолаушыға дейін арттыруды тапсырды мемлекет басшысы Н.Ә.Назарбаевтың «Қазақстанның үшінші жаңғыруы: жаһандық бәсекеге қабілеттілік» атты Қазақстан халқына жолдауында. Транзиттік тасымалдаудан түсетін табысты 5,5 есе – жылына 4 миллиард долларға дейін көбейту қажет.

Биыл республикалық маңызы бар 4400 шақырым автожол құрылысы мен қайта жаңғырту жұмыстары жүргізіледі. Жыл соңына дейін соның кем дегенде 600 шақырымы пайдалануға беріліп, кезең-кезеңімен ақылы жүйе енгізіледі.

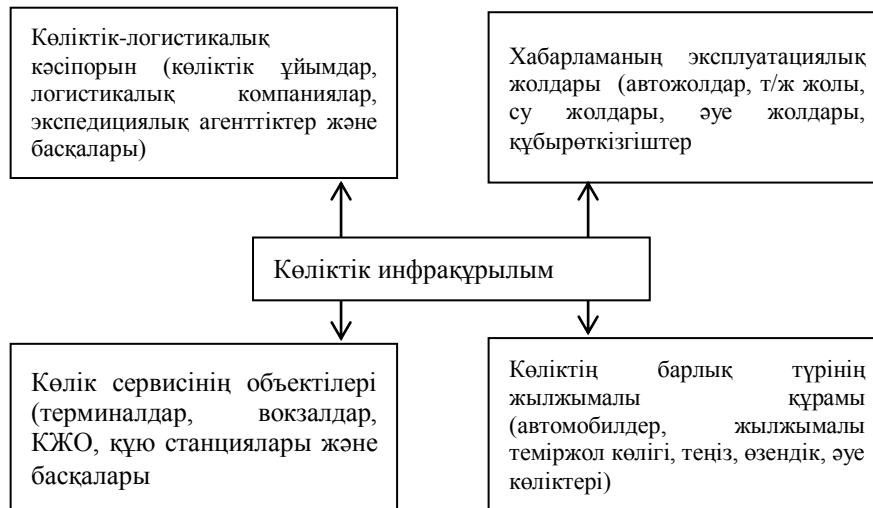
Еліміздің көлік және транзит әлеуетін толық ашу үшін көрші елдермен үйлесімді іс-қимыл қажет. Жүктердің еркін транзитін, көлік дәліздерін құру мен оларды жаңғырту ісін қамтамасыз ету керек. Көлік инфрақұрылымын басқаруға, қызмет көрсету деңгейін арттыруға және әкімшілік кедергілерді жоюға ерекше көңіл аудару қажет [2].

Заманауи кезеңде көліктік инфрақұрылым үйлеспеушілік және орналастырудың теңсіздігі, қызмет көрсету және басқарудың нарықтық тетігінің жетіспеушілігі кесірінен экономиканың дамуын тежеп тұрған фактор болып саналады. Сонымен бірге экономиканы жаһандандыру жағдайында, шаруашылық мемлекет аралық байланысты маңызды белсендендіруге себепші болатын көлік және логистиканың рөлі мен маңыздылығы, міндеттері өлшеусіз өсу үстінде.

Осымен байланысты заманауи экономикада соңғы тұтынушының сұранысын қанағаттандыруға бағдарланған кәсіпорынның, аймақтың, елдің логистикалық инфрақұрылымын қалыптастыру өзектілікке ие болып отыр. Көліктік-логистикалық кешен елдің экономикасы өсуінің драйверлерінің бірі болып табылады.

Қазіргі уақытта макроэкономикалық деңгейдегі инфрақұрылым ретінде халық шаруашылығының негізгі (базалық) салаларының тиімді қызмет атқаруы үшін негіздер құру мақсатында экономиканың өндірістік және өндірістік емес аумақтарына қызмет көрсететін салалардың, құрылыстар мен қызмет түрлерінің жиынтығы түсіндіріледі. Микроэкономикалық деңгейде инфрақұрылымды қалыптастырушылардың нақты мазмұны қызмет көрсетудің нақты объектілерімен алдын ала келісілген, олар нарықтың қызмет атқарушы субъектілері болып табылады: өндірістік және көтерме-саудалық кәсіпорындар.

Басқаша айтқанда, аймақтық көліктік инфрақұрылымға көліктің барлық түрлерінің оның құрастырушы бөлшектері мен бөлімдерін қоса алғанда барлық көліктік жүйесін, сонымен қатар өнім немесе тауарды жабдықтаушыдан тұтынушыға жіберу саласында жұмыс істейтін ауыл шаруашылығы инфрақұрылымына қызмет көрсететіндердің барлығын енгізу керек (сурет 1).

1 сурет. Көлік инфрақұрылымының негізгі элементтері

Көліктік инфрақұрылым логистикалық инфрақұрылыммен өзара әрекетке түспесе тиімді жұмыс жасай алмайды. Біздің көзқарасымыз бойынша, теориялық тұрғыдан алғанда көлікті және логистикалық инфрақұрылымдар жеке-жеке жұмыс жасай алады, кеңестік кезде ол солай да болды. Бірақ нарық жағдайында көлік және логистикалық инфрақұрылымның арасында көлікке де, логистикаға да қатысты жалпылық болуы қажет.

Біздің көзқарасымыз бойынша жіктеу сұрағын қарастыру кезінде қызметтік белгілері бойынша объектінің құрамына элементтерді енгізіп және бөлуді қолдана отырып бір ымырағы келуге болады. Мысалы, көліктік инфрақұрылымның құрамына тек техникалық жақтарын енгізу (жолдар, ішкі су жолдары, порттар, әртүрлі коммуникациялар, әуежайлар және алуан түрлі көліктерді байланыстырудың басқа да нүктелері және басқалары) және логистикалық инфрақұрылымның құрамы (қоймалар, ыдыстар және басқалары). Нақты көлік түрімен бекітілген жол бойынша тасымалдау міндетін шешетін көліктік кешеннен КЛЖ айырмашылығы, ол жеткізудің берілген тізбегі бойынша жүктің анықталған категориясын тасымалдау үшін логистикалық тізбек құрады (кесте 1).

1 кесте – Көліктік және логистикалық кешеннің көліктік-логистикалық жүйеден айырмашылығы

№	Негізгі элементтері	Көліктік кешен	Логистикалық кешен	Көліктік-логистикалық жүйе
1	2	3	4	5
1	басқару	Көлікті басқару жүйесі	Логистиканы басқару жүйесі	Тауарлар қозғалысын жоспарлау және бақылаудың біріктірілген жүйесі
2	Инфрақұрылым	Көліктік инфрақұрылым	Логистикалық инфрақұрылым	Жүктің құнына қосылған операцияның кеңейтілген үлесімен көліктік инфрақұрылым (контейнерлік терминалдар, жүкті кедендік рәсімдеу орталығы және т.б.
3	Жылжымалы құрамы	Көліктің барлық түрлері	Қоймалар, ыдысты орау, қоймалық және манипуляциялық жабдықтар	Барлық логистикалық тізбек бойынша жүкті интермодалды тасымалдау үшін көлік және буып-түю
4	операторлар	Көліктік компаниялар	Логистикалық компаниялар	Көліктік компаниялар және логистикалық делдалдар (3PL) және интеграторлар (4PL)
5	міндеттері	Тасымалдауды көліктің анықталған түрімен тапсырысшы анықталған жолмен орындау	Логистикалық қызметтерді орындау	Жеткізудің анықталған тізбектері шегінде жүктің анықталған категориясы үшін логистикалық тізбектерді құру шарттары
Ескертпе - дерекөз негізінде автор құрастырған [4, 76 б.]				

Логистикалық жүйені көлікпен қамтамасыз етудің, тасымалдауды басқарудан басқа негізгі міндеттерінің бірі болып қоймалық қызмет көрсету табылатыны анықталған. Берілген жағдайда тауарлық қорларға қатынасы бойынша логистиканың мақсаты бір уақытта екі өлшем, яғни белгі бойынша кеңістік және уақытта қорлар мен ағындарды оңтайландыру болып табылады, ол өлшемдер:

сұраныстың мүмкін тербелісін есепке ала отырып әрбір айқындама бойынша жеткілікті мөлшердегі жоғарғы мүмкін ассортименттің көтерме қоймалар мен дүкендерде сатылуына қол жетімділік;

тауардың айналымдылығын жоғарылату, яғни тауарды сатып алу (өндіріс) мен оны тапсырысшыға беру аралығындағы кезең уақытын қысқарту.

Қорларды басқару тауарды жоғарғы сату мақсатында қоймалық қалдықтардың орнын толтыру міндетіне түйістіріледі.

Үлгілік аймақтық логистикалық кешен көрсететін негізгі міндеттер ретінде келесілер анықталды:

жобаны жүзеге асыруда ірі жеке инвестицияларды тарту;

жол бойындағы сервистің кешендік инфрақұрылымы және жоғарғы технологиялық өндірістік-қоймалық объектілердің құрылысы;

ақпараттық, коммуникациялық және инженерлік-техникалық қамсыздандырудың заманауи және тиімді жүйелерін құру;

дамушы ірі бөлшек құрылымдар мен желілерге арналған тиімді үлестірушілік желілерді құру;

халықаралық стандарттар мен нормативтерді қолдану негізінде ақпараттық алмасу, есеп және құжатайналымын жүргізу, автокөлікті енгізуді оңтайландыруды, жіберуге қарайлайтын заманауи ақпараттық технологияларды енгізу;

Жалпы қолданыстағы көліктік-логистикалық инфрақұрылымды құру міндеттерін шешуді жеделдету, мемлекеттің, халықтың адекватты қажеттілігі, елді әлеуметтік-экономикалық дамыту, сонымен қатар мемлекеттік бюджетке жүктемені төмендету мақсатында көліктік-логистикалық инфрақұрылымды дамыту үшін бюджеттен тыс қаражат, соның ішінде жеке инвесторлардың қаражатын тарту тетіктерін қалыптастыру қаже [5, 45 б.].

Көліктік-логистикалық инфрақұрылымға бюджеттен тыс қаражат тартудың негізгі бағыттары ретінде келесілерді ұсынуға болады:

көліктік-логистикалық инфрақұрылымды ұстау және құрылысы кезінде бюджеттік қаржыландыруды бюджеттен тыс қаржыландырумен алмастыру және мемлекеттік-жеке серіктестігі арқылы қосымша қаржылық ресурстар тарту және өз кезегінде мемлекеттік меншікте тұрған объектілерді қолдану үшін оған төлемдер енгізу;

көліктік-логистикалық инфрақұрылымды қолданушыларға қызмет көрсетумен, жобалаумен, құрылыспен, жөндеумен, көліктік инфрақұрылыммен,

құрылыс материалдарын өндірумен, жол сервисімен байланысты мемлекеттік емес кәсіпорындарды кеңінен тарту;

қарыздар, несиелер, сонымен қатар мемлекеттік кепілдемелер жолымен саланың мемлекеттік секторы үшін қаржылық ресурстардың қосымша көздерін құру.

Мемлекеттік қолдаудың маңызды құралдары ретінде нормативтік-құқықтық құжаттарды, дамыту бағдарламасын, логистикалық қызметке салық салудың сараланған жүйесін жасауды қарастыруға болады.

Қазақстанда ірі мультимодальдық көлік-логистикалық компаниясын құру қажеттілігіне, мәселелерді шешу жолдарына негізделген.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Қазақстан Республикасының Президенті - Елбасы Н.Ә.Назарбаевтың «Қазақстан-2050» стратегиясы қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты» атты Қазақстан халқына Жолдауы, "Егемен Қазақстан газеті" № 7 шығарылым, 2013ж, 5-7 б.
2. Мемлекет басшысы Н.Ә.Назарбаевтың Қазақстан халқына жолдауы «Қазақстанның үшінші жаңғыруы: жаһандық бәсекеге қабілеттілік» 2017 жылғы 31 қаңтар .
3. Грузовые автомобильные перевозки. Сарафанова Е.В., Евсеева А.А., Концев Б.П. - М.: Транспорт, 2013.
4. Гудков В.А.Пассажирские автомобильные перевозки / В.А. Гудков, Л.Б. Миротин, А.В. Вельможин, С.А. Ширяев. -М.: Транспорт, 2012
5. Савин В. И. Перевозки грузов автомобильным транспортом: справ, пособие. - М.: Дело и Сервис, 2012.

Маркетинг и управление

Восколович Л.В., к.е.н., доц. Скригун Н.П.

Національний університет харчових технологій, м. Київ, Україна

TTL-КОМУНІКАЦІЇ ЯК ІНТЕГРОВАНІЙ ПІДХІД ДО ПРОСУВАННЯ ПРОДУКЦІЇ

В сучасних мінливих реаліях ATL і BTL механізми все частіше не здатні вирішувати поставлені комунікаційні задачі, які потребують комплексних рішень. Для того, щоб вділитись серед конкурентів необхідно застосовувати нові технології.

Термін «TTL» (від англ. through the line – крізь лінію) – це поєднання методів ATL- та BTL-акцій і є аналогом концепції інтегрованих маркетингових комунікацій, коли прийоми ATL- та BTL-реклами спільно використовуються для посилення ефектів широкомасштабної реклами, не маючи при цьому особистого контакту та обмеженого особистого продажу.

На нашу думку, інтегровані маркетингові технології дають можливість досягати поставлених цілей. Адже саме поєднання охоплення широкого кола цільової аудиторії (ATL) з індивідуальним контактом зі споживачами (BTL) є вагомим перевагою TTL-комунікацій. Також об'єднане використання промо- та івент-інструментів створює мотивацію до покупки і підвищує лояльність споживачів щодо торгової марки. Тому саме це є ключовою перевагою TTL [1].

Характеризуючи ATL (пряму рекламу) та BTL (непряму рекламу), варто зауважити, що ATL – традиційний односторонній (прямий) вплив на поведінку споживачів без діалогу з продавцем чи виробником за допомогою ЗМІ (телебачення, друковані видання, реклама в місцях продажу, радіо, зовнішня та реклама на транспорті, Інтернет, реклама в кінотеатрах). При цьому витрати є великими. BTL передбачає встановлення більш тісних стосунків, спілкування, зворотній зв'язок та зацікавлення споживачів у комунікації з товаром і брендом.

BTL-реклама реалізується в чотирьох напрямках:

1. стимулювання продажів, яке розраховане на кінцевих споживачів (промо-акції, безкоштовні зразки товарів, лотереї);

2. стимулювання збутової мережі;
3. прямий маркетинг (розсилка реклами поштою та e-mail, реклама в каталогах і телемагазинах);
4. рекламні матеріали, які використовуються в місцях продажу (pos) (дизайн, виробництво);
5. маркетинг подій (організація спеціальних заходів, які направлені на просування продукції) [3].

Використання TTL-технологій має низку вагомих переваг:

1. синергійний ефект від дії інструментів, каналів і носіїв комунікацій;
2. можливість одночасного вирішення поставлених тактичних і стратегічних завдань щодо просування інформаційно-комунікативної політики;
3. ефективніша координація комунікацій;
4. окреслене позиціонування товару на ринку, враховуючи бажання споживачів;
5. можливість єдиного планування, що дозволяє усувати суперечливість повідомлень про продукт;
6. зменшення витрат на просування (за оцінками експертів, інтегрований підхід в 2-2,5 рази є дешевшим від традиційного, адже дозволяє відмовитися від розміщення реклами на телебаченні);
7. покращення конкурентоспроможності торгової марки;
8. досягаються наступні ефекти: зворотного зв'язку, лояльності, інтерактивності, мобільної участі, живого іміджу та об'єктивності цінностей в поведінці, що в більшості випадків блокуються силами традиційної реклами [2].

Загалом TTL-механізми можна розділити на 2 групи:

- нестандартні маркетингові комунікації (провокаційний та скандальний маркетинг, ЗМІ, різноманітні флеш-моби, партизанський та паразитичний маркетинг, провокаційний маркетинг, маркетинг жаху тощо)

- сарафанне радіо (позитивні відгуки та поради, маркетинг спільнот, маркетинг впливу, семплінг, стимулювання збуту, створення цікавих повідомлень, локальний маркетинг, прямий маркетинг, вірусний маркетинг тощо).

Наразі простежується тенденція щодо переходу BTL-агенцій до надання інтегрованих послуг. Лідери українського ринку BTL-послуг впевнено переходять на вищий рівень та починають витягати традиційні ATL-комунікації, адже більшість агенцій вже займаються саме розробками комплексних програм.

Отже, застосування TTL-методик визнано найефективнішим способом організації комунікацій зі споживачами. У такому випадку з'являється можливість використати найкращі аспекти ATL- та BTL-механізмів, а також досягти більш високого показника ефективності завдяки ефекту синергії.

ЛІТЕРАТУРА

1. Крутушкіна О. В. Концепція стратегічного управління маркетинговими комунікаціями / О. В. Крутушкіна // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum./Tiru/2009_28_3/7.pdf
2. Мосин О. В. Реклама и ее роль в сфере сервиса / О. В. Мосин [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://read.newlibrary.ru/read.php/pdf= 19937>.
3. Офіційний сайт Всеукраїнської Рекламної Коаліції [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Tiru/2010_30_1/Shestov.Pdf

Яременко С.С., Солдатенко Н.О.
Университет имени Альфреда Нобеля

БОНУСНЫЙ КЛУБ КАК ИНСТРУМЕНТ ПОВЫШЕНИЯ ЛОЯЛЬНОСТИ

Рост конкуренции на потребительских рынках заставляет компании активно применять самые разнообразные способы привлечения и удержания потребителя. Для того чтобы удержать клиента в условиях нарастающей конкуренции, одних скидок уже недостаточно. Украинские компании все активнее применяют комплексные дисконтные и бонусные программы.

Но большинство программ лояльности, действующих в Украине, предлагают клиентам в первую очередь материальные привилегии, которые, по сути, представляют обыкновенные скидки, а скидки, на мой взгляд – это последняя вещь, способная завоевать лояльность. Клиенты, покупающие товары только из-за низкой цены, покинут компанию, как только кто-нибудь предложит им нечто более выгодное.

Создание успешной программы лояльности, которая будет соответствовать ожиданиям и потребностям потребителей, потенциальных покупателей торгово-сервисных предприятий комплекса, требует тщательного планирования и скрупулезного воплощения.

Маркетинговая схема деятельности бонусного клуба торгового комплекса предполагает:

При совершении покупки участник бонусного клуба получает бонусы в размере 2% от суммы покупки, а также дисконт, если партнёр имеет свою дисконтную программу;

Накопленные бонусы начисляются участнику, а затем списываются согласно договорённостей, достигнутых с партнёром: а) во время проведения запланированных акций списания бонусов; б) во время проведения внеплановых акций списания бонусов по согласованию с руководством бонусного клуба.

Комиссионные организатору от партнера Бонусного клуба составляют 0,5% от суммы покупки, совершённой участником;

Ежемесячно партнёру бонусного клуба передаётся маркетинговая информация, включая реестр начисленных бонусов, согласно договора, а на общую сумму комиссионных бонусного клуба выставляется счёт на оплату согласно договора и акта выполненных работ;

Партнёром используется маркетинговая информация об участниках программы лояльности (непосредственных клиентах партнёра) с целью оптимизации предлагаемого ассортимента товаров и услуг;

Программа стимулирует покупательскую способность участников программы лояльности (непосредственных клиентов партнёра);

Число клиентов партнёра увеличивается за счёт клиентской базы Бонусного клуба;

Создается инструмент продвижение торговой марки партнёра техническими средствами Бонусного клуба (e-mail, sms-рассылка, сайт бонусного клуба и т.д.);

Исходя из вышеизложенного, дальнейшая работа бонусного клуба должна усовершенствоваться в следующих направлениях:

программа должна быть единой (коалиционной), простой и понятной всем сторонам, в ней участвующим;

необходима качественная обратная связь для посетителя в часы работы комплекса и постоянная информационно-консультационная поддержка Партнеров Клуба;

Интеграция ПО партнеров и организатора;

Обеспечение отоваривания бонусов в любом ТСП в независимости от того, где они были накоплены;

Сегментация участников по группам и разработка отдельных акций для различных сегментов и обеспечить массовое распространение карт.

Для обеспечения этих процессов необходимо провести ряд организационных, кадровых, финансовых мероприятий. Необходимо отметить, что не стоит рассчитывать на мгновенный результат, даже в случае успешного внедрения всех мероприятий. К программе лояльности следует относиться, скорее как к мощному маркетинговому инструменту, предназначенному для выстраивания долгосрочных взаимоотношений, чем как к источнику прибыли предприятия. В дальнейшем предстоит разработать Бизнес-модель Клуба. При

таким количестве потенциальных клиентов это является неотъемлемой частью программы, т.к. сводит к минимуму ошибки в деятельности и минимизирует негативные отзывы посетителей о Клубе. Эта модель должна будет постоянно корректироваться в процессе получения обратной связи с участниками и партнерами клуба.

С экономической точки зрения такой поход выгоден всем сторонам:

участник ждет определенного периода и готовится к нему подсознательно, активизирую свою покупательскую способность;

партнер получает отсрочку в своих финансовых обязательствах перед клиентом и экономит часть средств на не отоваренных по различным причинам бонусах в период акций;

организатор несет меньшие затраты на проведение периодических акций, чем при постоянном списании.

Такой поход создает прецедент и игру на эмоциональном уровне, в которую вовлекаются посетители комплекса. Для качественного обслуживания посетителей комплекса необходимо обеспечить возможность обратной реакции для участников Клуба. Это возможно сделать путем вербального и телекоммуникационного контакта. В маркетинговых целях для повышения удовлетворенности посетителей в дальнейшем необходимо вести базу вопросов-ответов, поступающих в Инфоцентр. Маркетолог таким образом получает важную информацию о степени эмоциональной удовлетворенности участников программы. Также, на основе этих данных он может давать рекомендации сотрудникам Инфоцентра по дальнейшему взаимодействию с посетителями, разрабатывать текущие мероприятия и акции.

Икономика на индустрията

к. е.н., доц., Плотніченко С.Р., Євтушенко Г.О.,
*Таврійський державний агротехнологічний університет,
м. Мелітополь, Україна*

ЗБЕРІГАННЯ ПЛОДІВ З В ЗАЛЕЖНОСТІ ВІД ГАЗОВОГО

СКЛАДУ СЕРЕДОВИЩА

Постачання населення країни продуктами харчування повинне здійснюватися весь рік при тім, що виробництво продукції сільського господарства, має яскраво виражену сезонну періодичність. Тому тільки при відповідному збереженні продукції можлива підтримка здоров'я людей, для якого необхідно зокрема понад сезонне постачання населення вітамінної продукцією, джерелами якої є плоди і фрукти.

Тривале зберігання винограду дасть можливість вживати продукт не тільки влітку, але і взимку, тому збереження і раціональне використання врожаю винограду в повній кількості, отримання максимуму виробів з сировини – одна з основних завдань сільськогосподарського виробництва.

Сучасні технології збереження фрукти, як правило, починаються ще на етапі збирання продукції. Але важливо знати що умова зберігання - це сукупність зовнішніх впливів навколишнього середовища. Одна з таких умов це клімат.

До кліматичних умов відносять температуру, відносну вологість повітря (ОВВ), повітрообмін і освітленість сховища.

Але для того щоб не втратити якість плоду ми обираємо самий оптимальний та вигідніший спосіб зберігання завдяки газовому середовищу. Зберіганням в регульованому газовому середовищі вважають зберігання плодів в середовищі з певною концентрацією CO₂ і кисню за певної температури. При цьому той чи інший газовий режим підбирається таким чином, щоб зберегти нормальний дихальний газообмін, а також правильне співвідношення між температурою і станом плодів.

Зберігання в регульованій атмосфері є технологією, яка дозволяє значно збільшити тривалість зберігання продукції і зберегти якість. Суть технології зберігання в РГС полягає у створенні середовища зберігання з певними характеристиками, які враховують: температурний режим зберігання; Відносну вологість повітря; Склад атмосфери в камері схову, зокрема, вміст у ній кисню і вуглекислого газу.

Овочі, поміщені в замкнуту середу, завдяки природному дихальному обміну змінюють парціальний тиск CO_2 і кисень в навколишній атмосфері. По мірі зберігання кількість кисню в атмосфері знижується і, відповідно, знижується його парціальний тиск. У цьому зв'язку дихання овочів сповільнюється. Концентрація CO_2 при цьому зростає.

Використання CO_2 у великих дозах, затримуючи старіння плодів і овочів, перешкоджає розм'якшенню тканин і появі різних фізіологічних хвороб, знижує темпи руйнування хлорофілу, органічних кислот (у тому числі аскорбінової), підвищує стійкість до фітопатогенних захворювань.

Поставлена задача : удосконалити відомий спосіб шляхом додаткової обробки в холодильних установках , що збільшує термін зберігання та не пошкоджує смакових якостей продукції . Задача вирішується тим, що у способі зберігання сільськогосподарської продукції , що включає збір плодів , сортування, первісну обробку плодів , закладання в холодильні установки , плоди додатково обробляють повітрям озонатора , який встановлений в холодильній установці або в холодильній камері.

Обробка плодів озоновим повітрям у холодильнику дає можливість уникнути вірусів , бактерій, мікроорганізмів , видаляє будь-які забруднення в повітрі , токсини , алергени , хімікати й важкі метали .

Таким чином, знаючи оптимальну концентрацію озону для досягнення ефекту дезінфекції (дезодорації) повітря приміщень різного призначення (в т.ч. обладнання, оборотної тари, спецодягу), а також концентрацію озону , необхідну для обробки продуктів для збільшення термінів зберігання, особливо, швидкопсувних, свіжих овочів, фруктів, зерна, молочних продуктів, м'яса, яєць і т.д., можна самостійно підібрати озонатор повітря потрібної продуктивності.

Більшість підприємств мають в холодильних камерах все обладнання та установки для тривалого зберігання винограду але для збільшення терміну

зберігання необхідно те середовище яка буде захищати продукт від бактерій і дозволяти ягоді зберігати свій смакові якості , зовнішній вигляд і запах. Тому ми вважаю, що ця проблема актуальна в її вирішенні необхідно знайти оптимальний спосіб для якісного зберігання з найменш можливими енергетичними затратами

Література

1. Механізація переробки і зберігання плодово-овочевої продукції: Навч. посібник / О.В. Дацішин, О.В. Гвоздев, Ф.Ю. Ялпачик, Ю.П. Рогач. За ред. О.В. Дацішина. – К.: Мета, 2003. - 288 с.
2. Сиротюк С.В. Механізація переробки та зберігання продукції рослинництва: Курс лекцій. - Львів: ЛДАУ, 2000. - 249 с.
3. Механізація переробки і зберігання плодово-овочевої продукції: Навч. посібник / ОБ. Дацішин, О.В. Гвоздев, Ф.Ю. Ялпачик, Ю.П. Рогач. За ред. О.В. Дацішина. - К.: Мета, 2003. - 288 с.
4. Наместников А.Ф. Хранение и переработка овощей, плодов./А.Ф. Наместников - М.: Высшая школа, 1972. - 312 с.

Икономиката на предприетието

Молдакенова Е.К.

Л.Н.Гумилев атындағы Еуразиялық ұлттық университет, Астана

(E-mail: erke_totai_77@mail.ru)

АГРОӨНЕРКӘСІП КЕШЕНІН ДАМЫТУДАҒЫ ИННОВАЦИЯЛЫҚ ҮРДІСТЕРДІ БАСҚАРУДЫҢ ШЕТЕЛДІК ТӘЖІРИБЕСІ

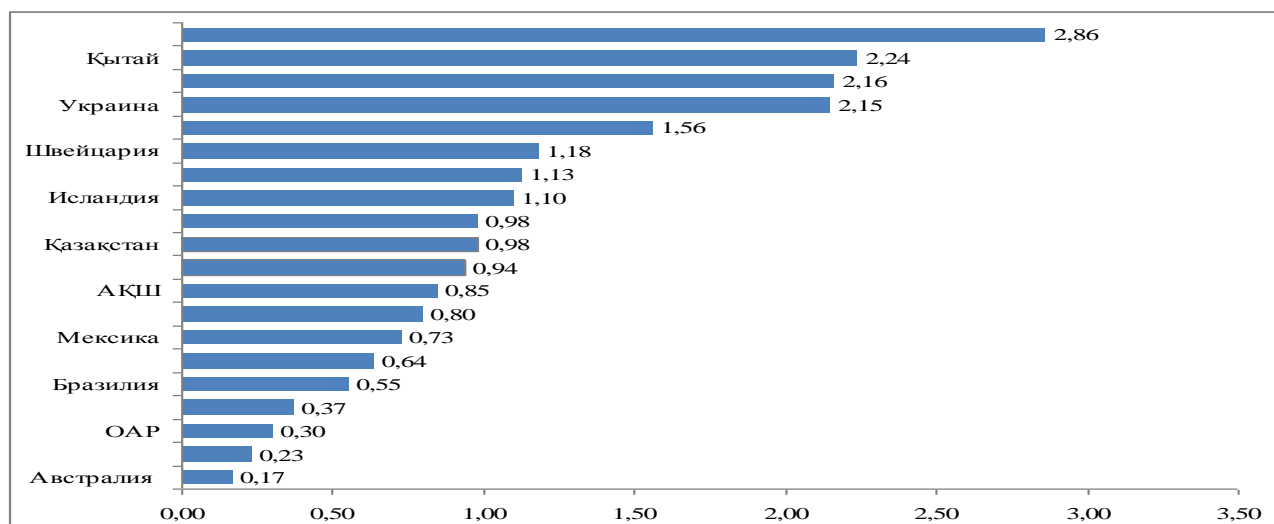
Әлемнің әр түрлі елдерінің ауыл шаруашылығын қолдау тәжірибесін қорыту көптеген елдердің субсидиялауды ауыл шаруашылығы өндірісін қолдаудың шешуші құралы ретінде пайдаланатынын көрсетті. Алайда алдыңғы қатарлы ауыл шаруашылығы өнімдерін экспорттаушы елдер (Австралия, Жаңа Зеландия, Аргентина, Бразилия және т.б.) өндірушілерді тікелей субсидиялауды қолдамайды.

Қазіргі уақытта әлемдік аграрлық экономиканың және демографияның жаңа қарқыны қалыптасуда, аймақта интеграциялық процестердің дамуы айқын, климатта жаһандық өзгерістер орын алуда. Қазақстан Кеден Одағына кіріп, жақын келешекте Әлемдік Сауда Ұйымына кіруді жоспарлауда. Бірақ саладағы еңбек өнімділігінің төмен деңгейі, пайдаланылатын технологиялардың жеткіліксіздігі, өндірістің ұсақ тауарлығы ауыл шаруашылық өндірісін интенсивті негізде дамытуға, материалды, еңбектік және басқа да ресурстарды толыққанды пайдалануды қамтамасыз етуге, экологиялық талаптарды орындауға мүмкіндік бермейді. Аталған факторлар отандық аграрлық сектордің бәсекегеқабілеттілігін төмендетеді, ал ол Әлемдік Сауда Ұйымына жағдайында шетелдік импорттық өнімнің басым болуына, жергілікті өндірушілердің өткізу нарығынан шығып қалуына әкелуі мүмкін.

Дамыған елдерде пайдаланылатын субсидиялау жүйелерінен аграрлық секторды мемлекеттік реттеудің мынадай негізгі нысандарын бөлуге болады: бағаны қолдау (АҚШ), гектар мен мал басына төлемдер арқылы табысты қолдау (ЕО елдері), тарихи табыс деңгейінің негізіндегі төлемдер арқылы табыстарды қолдау (Канада) және кредит берудің артықшылық режимдері (Бразилия).

Әкімшілендіру тұрғысынан алғанда субсидиялаудың қарапайым түрі гектарға немесе мал басына төлеу болып табылады.

Экономиканың аграрлық секторын қолдау деңгейінің көрсеткіштері бойынша Қазақстан салыстырмалы көрсеткіштерде орташа деңгейде тұр. Ауыл шаруашылығын жалпы қолдау бұл жағдайда ауыл шаруашылығы құрылымдарына бюджеттен төлемдерді де, жанама қолдау шараларын да (мысалы, тарифтік қорғау) қамтиды.

Сурет 1. Елдің ЖІӨ-нің үлесі ретінде ауылшаруашылықты жалпы қолдау, 2014-2016 жылдардағы орташа көрсеткіш, %

Қазіргі уақытта ДСҰ шеңберінде ауыл шаруашылығын тікелей мемлекеттік қолдау шараларынан бас тарту бойынша үрдіс басым болуда. ДСҰ мен әлемдік аграрлық азық-түлік нарықтарында Керн тобының елдері (Австралия, Аргентина, Жаңа Зеландия, Канада және басқалары) неғұрлым көп мәнге ие болуда, оларда ауыл шаруашылығына тікелей субсидиялардың ең төмен деңгейі бар және саланы өндірістің бәсекеге қабілеттілігін және тиімділігін өсіру есебінен дамытуда. Ауыл шаруашылығын тікелей қолдауды пайдаланбайтын Керн тобы елдерінің тәжірибесі субсидиялардан бас тартқаннан кейінгі кезеңдегі өндіріс факторларының жиынтық өндіргіштігінің неғұрлым жоғары өсуін көрсетеді (сурет 1).

Қазақстанға қатысты бұл әрбір ел өзінің ауыл шаруашылығын қолдау жүйесін әзірлейтінін растайды, бастысы сол қолдау өндірушілерді ынталандыруы, жер мен малдардың өнімділігін арттыруы, экспортты ынталандыруы тиіс. Аграрлық саладағы алдыңғы қатарлы елдердің қазіргі даму

үрдістерін талдау Қазақстанның АӨК одан әрі дамуы мемлекеттік қолдаудың тиімділігін арттыру және аграрлық бизнесті дамыту үшін тең қолайлы жағдайлар жасау есебінен ауыл шаруашылығы өнімдерінің бәсекеге қабілеттілігін арттыруға бағдарлануы тиіс екендігін көрсетті.

Бұдан басқа дамыған елдерде ауыл шаруашылығының жеке бағыты – органикалық өнімнің өндірісі қалыптасты. Әлемдегі органикалық өнім нарығының дамуы дәстүрлі ауыл шаруашылығы өнімдерімен салыстырғанда неғұрлым жоғары және тұрақты бағаларға қарамастан жеткілікті жоғары өсу қарқынын көрсетуде. Органикалық өндірістің отандық өнімдері әлемнің дамыған елдерінде мойындалған органикалық өндірісті сертификаттау жүйесін енгізгеннен кейін ғана шетелдік тауарларға қатысты бәсекеге қабілетті болуы мүмкін. Халықаралық сертификаттау жүйесін енгізу арқылы органикалық өнімдер өндірісін ынталандыру үшін жағдай жасау керек.

Өнімді сақтау және тұтынушыларға дейін жеткізу логистикасын дамыту жолымен нарықты отандық өндірістің азық-түлік тауарларымен одан әрі молықтыру, ауыл шаруашылығы тауарларын өндіруші кооперациялау жолымен дайындау, қайта өңдеу және сақтау пункттерін құру бойынша шараларды іске асыру қажет. Осылайша, ҚР Ауыл шаруашылығы министрлігі саясатын еңбек өнімділігі жоғары АӨК субъектілері үшін өнімді тауарлық өндіруді қолдауға бағыттау қажет, бұл отандық өндірісті қарқындатуға және көлемін көтеруге мүмкіндік береді.

Ветеринариялық және фитосанитариялық қауіпсіздік жүйесін дамытуға ерекше назар аудару қажет. Жоспарланып отырған ДСҰ-ға кіру ауыл шаруашылығы тауарларын өндіруші халықаралық тамақ қауіпсіздігі стандарттарына сәйкес келетін сапалы және қауіпсіз өнімді жеткізуді талап етеді. Осыған байланысты, халықаралық ұйымдармен ынтымақтастық шеңберінде заңнамалық базаны жетілдіру мәселесін пысықтау қажет, жануарлардың ауруларына қарсы күрес стратегияларын қайта қарап, ауруларды бақылау, қадағалау және мониторингілеу үшін ықпалдастырылған ақпараттық жүйесі бар зертханалардың тармақталған желісін құру керек. Мемлекеттік ветеринариялық ұйымдардың кенттер деңгейінде жұмыс істеуін қамтамасыз ету керек. Фитосанитария саласында аса қауіпті организмдермен күресудің заманауи қауіпсіз әдістерін енгізу жөніндегі бірқатар іс-шаралар жүргізу қажет.

Алдыңғы қатарлы технологияларды енгізуді ынталандыру және отандық ауыл шаруашылығы өнімдерінің өндіріс көлемдерін ұлғайту мақсатында қолданыстағы қолдау шараларымен қатар жеке дақылдарды тікелей субсидиялаудан жеңілдетілген қаржыландыру арқылы қолдауға біртіндеп көшуді (кредиттер және лизинг бойынша пайыздық ставканы субсидиялау, қаржы ұйымдары алдындағы ауыл шаруашылығы тауарларын өндіруші қарыздарын кепілдендіру жүйесін және сақтандыру жүйесін енгізу), сондай-ақ жобаларды іске асыру кезінде инвестициялық субсидиялауды көздеу қажет. Ауыл шаруашылығы кәсіпорындарының қаржылық тұрақсыздығын болдырмау және олардың қысқаруына жол бермеу мақсатында аталған кәсіпорындарды қаржылық сауықтыруды жүзеге асыру қажет.

Агроөнеркәсіп кешені индустриялық-инновациялық дамытуды жоғары технологиялы инвестициялық жобаларды іске асыру арқылы, сондай-ақ су ресурстарын ықпалдастырылған басқару қағидаттарын енгізу жолымен жүзеге асыру қажет.

Мемлекеттік қолдау тиімділігін арттыру мақсатында субсидиялау жүйесін жетілдіру қажет. ДСҰ-ға кіру, сондай-ақ отандық ауылшаруашылы тауарларын өндіруге тең жағдайларды қамтамасыз ету үшін жоспарланып отырған кезеңде мемлекеттік қолдау деңгейін ықпалдастыру процестері шеңберінде тиісті келісілген көрсеткіштерге дейін жеткізу қажет.

Қазіргі уақытта ДСҰ шеңберінде ауыл шаруашылығын тікелей мемлекеттік қолдау шараларынан бас тарту бойынша үрдіс басым болуда. ДСҰ мен әлемдік аграрлық азық-түлік нарықтарында Керн тобының елдері (Австралия, Аргентина, Жаңа Зеландия, Канада және басқалары) неғұрлым көп мәнге ие болуда, оларда ауыл шаруашылығына тікелей субсидиялардың ең төмен деңгейі бар және саланы өндірістің бәсекеге қабілеттілігін және тиімділігін өсіру есебінен дамытуда. Ауыл шаруашылығын тікелей қолдауды пайдаланбайтын Керн тобы елдерінің тәжірибесі субсидиялардан бас тарқаннан кейінгі кезеңдегі өндіріс факторларының жалпы өндіргіштігінің неғұрлым жоғары өсуін көрсетеді.

Қазақстанға қатысты бұл әрбір ел өзінің ауыл шаруашылығын қолдау жүйесін әзірлейтінін растайды, бастысы сол қолдау өндірушілерді ынталандыруы, жер мен малдардың өнімділігін арттыруы, экспортты ынталандыруы тиіс. Аграрлық саладағы алдыңғы қатарлы елдердің қазіргі даму

үрдістерін талдау Қазақстанның АӨК одан әрі дамуы мемлекеттік қолдаудың тиімділігін арттыру және аграрлық бизнесті дамыту үшін тең қолайлы жағдайлар жасау есебінен ауыл шаруашылығы өнімдерінің бәсекеге қабілеттілігін арттыруға бағдарлануы тиіс екендігін көрсетті.

Сонымен бірге дамыған елдерде ауыл шаруашылығының жеке бағыты – органикалық өнімнің өндірісі қалыптасты. Әлемдегі органикалық өнім нарығының дамуы дәстүрлі ауыл шаруашылығы өнімдерімен салыстырғанда неғұрлым жоғары және тұрақты бағаларға қарамастан жеткілікті жоғары өсу қарқынын көрсетуде. Органикалық өндірістің отандық өнімдері әлемнің дамыған елдерінде мойындалған органикалық өндірісті сертификаттау жүйесін енгізгеннен кейін ғана шетелдік тауарларға қатысты бәсекеге қабілетті болуы мүмкін.

Әдебиеттер тізімі:

1. 2012 жылғы 14 желтоқсандағы Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә.Назарбаевтың «Қазақстан-2050» Стратегиясы қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты атты Қазақстан халқына Жолдауы
2. Қазақстан Республикасының Үкіметінің 18.02.2013ж. № 151 Жарлығымен бекітілген «Агробизнес - 2020» Бағдарламасы
3. Шайтан Б.И. Инновации в АПК/Шайтан Б.И. – Алматы, 2015. - с. 207.
4. Толысбаев Б.С., Вступление Казахстана в ВТО: проблемы и перспективы // Научно-теоретический журнал. «Вестник Казахского инновационного университета» №1. 2014.
5. Габдуалиева Р.С. Проблемы страхования сельского хозяйства Республики Казахстан /Р.С.Габдуалиева //Международный сельскохозяйственный журнал.-Москва. - 2014. - №6.- с.12-18
6. Гордеев А. Экономические механизмы регулирования агропромышленного производства/ Гордеев А.//Экономист. – 2013. - № 6. - с.90-93.

Регионална икономика

Д.е.н., проф. Пуліна Т.В., магістрант Єршов С.В.

Запорізький національний технічний університет

АСПЕКТИ ПОБУДОВИ ТА РОЗВИТКУ КЛАСТЕРНИХ ОБ'ЄДНАНЬ

На початку XXI століття спостерігається перехід від постіндустріального до інформаційного суспільства, який насамперед характеризується спіралевидною зміною на новому якісному рівні розвитку суспільства за законом діалектики «переходу кількості в якість». З позиції економічного розвитку господарських систем різних рівнів. Ця закономірність пояснюється теорією довгохвильових економічних циклів Н. Кондратьєва, що отримала розвиток у працях С. Глазьева, який досліджував технологічні уклади.

Слід відзначити, що становлення нового технологічного укладу в будь-якій галузі починаються зі змін у діючих організаційно-правових структурах управління господарських систем.

Разом з тим, при цьому основною мезоекономічною ланкою нової господарської системи є не галузь, а кластер. як територіально-галузеве добровільне об'єднання підприємств, що тісно співпрацюють з науковими установами, фінансовими інститутами та органами місцевої влади для підвищення конкурентоспроможності власної продукції та економічного зростання регіону або галузі.

Перші систематичні наукові дослідження мережевих виробничих структур на прикладі промислових районів Великобританії висвітлено у книзі А. Маршалла "Принципи Економіки", яка надрукована прикінці XIX століття, де він звернув увагу на синергетичний ефект від об'єднання та підвищення спеціалізації підприємств [1].

Сорок років потому американський вчений Д. Шумпетер розвинув теорію А. Маршалла, обґрунтувавши особливу роль незалежних економічних агентів (венчурних капіталістів), їх фінансову участь, що сприяє швидкому розвитку кластерів [1].

Слід відзначити, що в Радянському Союзі питанням ефективного об'єднання та підвищення спеціалізації підприємств приділялася значна увага, шляхом планового створення територіально-виробничих комплексів (ТВК) та науково-виробничих об'єднань (НВО).

На початку 70-х років ХХ століття французькі вчені І. Толенадо і Д. Сольє використовували поняття «філь'єри» для опису груп технологічних секторів. Формування філь'єрів пояснювалося залежністю одного сектору від іншого за технологічним рівнем. Отже, «філь'єри» за змістом дуже близькі до поняття «кластер», оскільки основою їх розвитку є необхідність створення технологічних зв'язків між галузями і секторами економіки для реалізації їх потенційних переваг [3,4].

Водночас слід згадати, що термін «кластер» використовували у Радянському Союзі економіко-географи А.П. Горкіна і Л.В. Смірнягін і шведські бізнес-економісти Д. Фредрікссон і Л. Ліндмарк для позначення об'єднання підприємств у просторі [4].

Вагомий внесок у розвиток кластерного підходу до сучасної економіки вніс М. Портер. Адже він класично визначив термін кластеру: „Кластер – це сконцентровані за географічним принципом групи взаємопов'язаних компаній, спеціалізованих постачальників, постачальників послуг, фірм у споріднених галузях, а також пов'язаних з їх діяльністю організацій, які конкурують у певних галузях, але при цьому ведуть сумісну роботу” [5].

У наукових виданнях часто зустрічаються такі визначення як інноваційний кластер та промисловий кластер. Зокрема, першопочатковець кластерного руху в Україні М.І. Соколенко дає таке визначення промислового кластеру: «Промисловий кластер це - група виробничих підприємств і невиробничих організацій, для яких членство в кластері є важливим засобом посилення індивідуальної конкурентоспроможності» [6].

При цьому відомий російський дослідник кластерного підходу А. Бірюков розглядає інноваційний кластер як цілеспрямовану сформовану групу підприємств, що функціонують на основі центрів: генерації наукових знань, бізнес-ідей та підготовки висококваліфікованих фахівців.

Основною відмінністю виробничих від інноваційних кластерів є орієнтація перших на впровадження у виробництво фундаментальних, а других

прикладних результатів досліджень [7]. У табл. визначено основні принципи, необхідні для створення кластера.

Таблиця 1. Основні принципи, необхідні для створення кластера

№ п/п	Принцип	Характеристика
1	Цілеспрямованості	Наявність загальної системи цілей
2	Системності	Використання системного підходу
3	Комплексності	Кластер - це система більш-менш комплексного типу, що охоплює більшість фаз розширеного відтворення
4	Стійкості	Кластер - це відносно стійка система. Вона повинна бути здатна до власного відтворення
5	Раціонального розміщення (територіальна прив'язка)	Визначеність територіального простору дії кластера (регіональний, міжрегіональний)
6	Інноваційності	Кластер - це система, зорієнтована на новітні технології, налаштована на інтенсивний тип розвитку

Обов'язковою умовою існування та розвитку кластеру є ініціатива «знизу» або підтримка «знизу», у разі якщо кластер створюється «зверху». При цьому, очевидно, принципове значення має усвідомлення мотивів, що в основі створюваного кластера та сили які їх рухають.

Можна зазначити, що генезис визначень кластера є орієнтацію на інноваційний розвиток, а кластери можна розглядати як основну організаційну форму сучасного економічного розвитку, зумовлену глобалізацією економіки, яка сприяє реальному синергетичному ефекту. Основною умовою життєдіяльності кластеру є інноваційна спрямованість.

За результатами існуючих підходів, можна визначити кластер як організовану форму взаємовигідного співробітництва різних організацій (промислових підприємств, компаній сфери послуг, фінансових установ, науково-дослідних центрів, органів регіонального та державного управління, громадських організацій тощо), які отримують додаткові конкурентні переваги завдяки виникненню ефекту синергії від плідної співпраці і сприяють забезпеченню конкурентоспроможності регіональної і національної економіки.

Література.

1. Маршалл А. Принципы экономической науки / А. Маршалл М.: Прогресс, 1993. – 994 с.
2. Шумпетер И. Теория экономического развития: исследования предпринимательской прибыли, капитала, кредита и цикла конъюнктуры / И. Шумпетер. – М.: Прогресс, 1982. – 455 с.
3. Tolonado J.A. Propis des Filieres Industrielles. // J.A. Tolonado Revue d'Economie Industrielle. V.6. 1978. № 4. P. 149-158.
4. Soulie D. Filieres de Production et Integration Vertical. / D. Soulie // Annales des Mines, Janvier 1989. P. 21-28.
5. Портер М. Международная конкуренция / М. Портер: [Пер. с англ.] – М.: «Международные отношения», 1993 – 896 с.
6. Соколенко С.І. Кластери в глобальній економіці [Текст] / С.І. Соколенко – К.: Логос, 2004. – 848 с.
7. Бирюков А.И. Формирование инновационных кластеров в высокотехнологичных отраслях промышленности (на примере ОПК России) [автореф. дис. на получение. степени докт. эконом. наук: спец. 08.00.05 «Экономика и управление народным хозяйством»] / А.И. Бирюков — Москва, 2007 — 41 с.

Макроикономика

Sithirawiphong C. Global Trends and Effects of Globalization on Corporations

Chompunick Sithirawiphong¹

Irina Onyusheva¹

*¹Graduate School, Faculty of Business and Technology,
Stamford International University, Thailand, Bangkok*

GLOBAL TRENDS AND EFFECTS OF GLOBALIZATION ON CORPORATIONS

Key Words: Globalization, international business, effect, corporations.

Many economists believed that if current economic growth spreads, a common interest for all multinational companies could be consumers from non-developed markets. It is forecasted that from today to many years afterwards, the increasing of wealth has led to increase consumption of goods and services in developing countries. Local companies have an advantage of producing products that meet the minimum requirements of the locals, while developed corporations are unwilling to their reputations and may need other strategies to tap into low-end consumer markets.

Theoretical Background. Globalization is a movement of economic, financial, trade, culture, and communication around the world which can lead to cause more interaction and integration among the people, ideas, goods and services from different nations. Globalization implies the opening of local and non-local perspectives to a broader outlook of an interconnected and interdependent world.

In fact, the word “*globalization*” can be classified into at least five sets of definitions)Najam, Runnalls, & Halle, 2007(as follows:

As internationalization; The “global” in globalization is viewed “as simply another adjective to describe cross-border relations between countries”. It describes the growth in international exchange and interdependence.

As liberalization; The globalization is a situation for removing government imposed restrictions on movements between countries.

As universalization; The globalization is a process of spreading ideas and experiences to people at all corners of the world, so that aspirations and experiences become harmonized.

As modernization; The globalization is an activity that the social structures of modernity (capitalism, industrialism, etc.) are spread over the world, destroying cultures and local self-determination in the process.

As deterritorialization; The globalization is a process of the “reconfiguration of geography, so that social space is no longer wholly mapped in terms of territorial places, territorial distances and territorial borders”.

Summary of Key Research Findings. Defying Five Keys Global Trends.

Trend 1: Changing balance of growth towards emerging markets. In recent decades, globalization has transformed the world, boosting economic growth and connecting developed and developing countries. In a consequence of the economic crisis, the nature of globalization is changing as emerging markets take a larger role in the global economy. For example, the economic strength of China and other leading emerging market countries take effects to decrease the power of the developed countries such as the US and the UK. These come from increasing of trade, lowering of tariff barriers, and reducing of country intervention, along with growing number of middle-class consumers in those areas.

Trend 2: Need for increased productivity and consumption in developed countries. It is the need for stimulating backwards economies in developed countries due to their economies are shifted more and more into new emerging countries or developing countries around the world. From a macro-economic perspective, trade benefited everyone: prices for goods in developed markets fell and living standards for workers in many developing countries rose. For example, most of goods sold in the US or Europe shops are manufactured from emerging markets in other regions such as China and Vietnam which are members of Asian countries.

Trend 3: Increasing global interconnectivity. While the physical size of the world has not decreased, the distance between two locations seems closer than ever. Innovative technological advancements have created a perception that the world is smaller. The tendency of investment funds and businesses move beyond domestic markets to other markets around the globe, thereby increasing the global interconnectivity. Globalization has had the effect of noticeably

increasing international trade and cultural exchange. It is a movement of economic, financial, and communication from different nations which can lead to cause more interaction and integration among the people, ideas, goods and services. Hence, the global interconnectivity can help to expand global business opportunities and speed up developing competitions.

Trend 4: Increasing gap between demand and supply of natural resources. The rapid acceleration in global economic activities dramatically increases demand of global natural resources that also tend to raise the gap between demand and supply. It is in particular to supply developing economies together with the push for environmental protection. The future availability of natural resources such as food, water, energy, and minerals is critically important because demand and supply is hard to predict and natural resources in nature are complex. All individuals and nations require them to sustain current standards of living, as well as to increase economic activity. Current and future resource availability is depended on a political, economic, social and environmental issue. Stakeholders across different sectors, industries, countries and disciplines often disagree on the relative urgency to act on different perceived resource risks, and the appropriate responses in mitigation)Kristel & Davis, 2014(.

Trend 5: Challenge for governments to develop policies. Global economies face governments in almost developing countries to develop policies for economic growth and financial stability. These challenges include weak institutions, high unemployment, poor infrastructure, a lack of access to financial services, and unsuitable laws and regulations. Many governments need to remove trade and investment barriers by creating suitable economic policies, increasing openness to international markets, foreign investors, and global organizations, strengthening business environments, improving infrastructures, and giving their people to approach financial services.

Globalization of Human Capital. One of the most significant dimensions of the current wave in globalization is the globalization of human capital. It is widely accepted that the present world has low cost and skilled manufacturing workers in China, software and customer service professionals in India, and highly skilled employees in Eastern Europe. Many international organizations have new challenging opportunities to perform their ability to access new pools of human capital across the globe by using their strategies and structures. It can be said that a human capital is

among the most important drivers of long-run economic growth. The trade liberalization in the globe increases skilled wage premiums in developing countries, resulting higher benefits of skilled workers more than unskilled workers. Macroeconomic conditions drive wages and job opportunities, leading to individuals' decisions to invest in human capital with the aspect to gain benefits later.

Effects of Globalization on Corporations. Globalization is the competition in an international market. The growth rate of developing countries and their corporations indicates that the developed world no longer has the upper hand. Success in this new global market requires the ability to accommodate the different needs of diverse consumer groups. Companies that desire to remain competitive have to develop themselves to sustain their positions in international markets. They can achieve their competitive advantages through product and process innovations and after that try to maximize profits.

For developing markets, companies from emerging economies are following the lead of their developed counterparts, issuing stocks and encouraging investment. Some of them grow up outperform many well-known international companies from developed countries. Besides that, increasing affluence leads to increasing consumption of goods and services in developing markets. However, developing countries' political systems differ greatly from those in developed nations. Many issues such as corruption, political influence over business, and intellectual property rights could be the main problems that need to be adjusted.

And for developed markets, they are tapping into developing economies for their markets, stocks, and possible mutually beneficial co-operation opportunities due to globalization makes skills of the old become obsolete. Thus, they have not benefits from dealing longer with the developed countries as similar as themselves anymore. Many international companies recognize this situation, so they try to better manage overseas operations, especially in developing markets. Nevertheless, companies may have certain concerns when investing in these new emerging markets. They might also approach government officials directly with an analysis of the country's issues and offer solutions though their products and services in order to avoid many possible problems such as protectionist sentiments against foreign investors and suspicion amongst employees of different backgrounds and ethnicities.

References:

1. Foster, P. A. (2013) Considering Five Emerging Global Trends and their impact on organizational strategic leadership. Retrieved from
2. <http://www.evancarmichael.com/library/dr-philip-a-foster/Considering-Five-Emerging-Global-Trends-and-their-Impact-on-Organizational-Strategic-Leadership.html>
3. Goldberg, E.)2015(. *The 5 Key Trends in Globalization That Are Changing America and the World*. Retrieved from <http://www.huffingtonpost.com/edward-goldberg/the-globalization-5---the-b-8733924.html>
4. Government Digital Service.)2015(. *2010 to 2015 government policy: economic growth in developing countries*. Retrieved from <https://www.gov.uk/government/publications/2010-to-2015-government-policy-economic-growth-in-developing-countries/2010-to-2015-government-policy-economic-growth-in-developing-countries>
5. Grove, C. N.)2005(. *Introduction to the GLOBE Research Project on Leadership Worldwide*. Retrieved from Grovewell: <https://www.grovewell.com/wp-content/uploads/pub-GLOBE-intro.pdf>
6. Grove, C. N.)2005(. *Worldwide Differences in Business Values and Practices: Overview of GLOBE Research Findings*. Retrieved from Grovewell: <https://www.grovewell.com/wp-content/uploads/pub-GLOBE-dimensions.pdf>

Jatuporn Thongaim¹

Irina V. Onyusheva¹

*¹Graduate School, Faculty of Business and Technology,
Stamford International University, Thailand, Bangkok*

CURRENT ISSUES OF CROSS-CULTURAL MANAGEMENT IN INTERNATIONAL BUSINESS FIELD

Key Words: Globalization, international business management, cross-cultural differences.

Theoretical Background. Culture is a set of shared values, understandings, assumptions and goals that are learned from earlier generations, imposed by present members of a society and passed on to succeeding generations.

Societal culture defines the norms, expectations, and shared values of a society or a group of people living in a particular place governing them.

Organizational culture refers to norms, shared values and expectations that determine the governing of a certain organization. It actually describes the manner in which people interacts as well as approach the work. Organizational culture is a dynamic system of shared values, beliefs, philosophies, experiences, habits, expectations, norms, and behaviors that give an organization its distinctive character. The culture helps guide the activities of the company, helps provide an unwritten code of behavior, and helps provide a shared sense of identity.

It is presumed that the culture contributes to the effectiveness of the organization. If it does not, it may signal the need for change. Influences for change can be either internal or external to the organization. Some typical internal sources may be a change in managers, employees or technology. Some external sources may be political, technological or economic.

The Relationship between the organizational Culture and Societal Culture. For any given organization to run well, there organizational culture, societal culture and the leadership style must be in harmony. There are seven leadership styles used that

can be used in the running of an organization and each of them depends on the organizational culture and the societal culture of where the organization is set.

To understand the impact of organizational culture on organizational behavior (individual and collective) (means to understand how knowledge) (formal/informal), which is a result of the interaction (formal and informal, past and present) (among staff members and between staff members and their external environment, influences individuals' behavior, effectiveness and efficiency at work.

Cross-cultural management is the process of developing strategies, designing and operating systems and working with the people around the world to ensure sustained competitive advantage.

Cross-cultural management explains the behavior of people in organizations around the world and shows people how to work in organizations with employees and client populations from many different cultures.)Adler, 2008(

Cross-cultural management has mainly deals with concepts such as values, attitudes, assumptions, behavior and organizational outcomes such as motivation. The importance of cross-cultural management lies in the on-growing co-operation between companies in different countries where difficulties may arise because of the different cultural backgrounds. Therefore, the culture is about something that human beings learn and as a result, learning requires communication which is a way of coding and decoding language that similarly with symbols.

Importance of Culture in Global Business. In a global environment, the ability to communicate effectively can be a challenge. Even when both parties speak the same language there can still be misunderstandings due to ethic and cultural differences. Understanding the impact of globalization on cross-culture communication is imperative for organizations seeking to create a competitive advantage in the global market. As society becomes more globally connected the ability to communicate across cultural boundaries has gained increasing prominence. Global businesses must understand how to communicate with employees and customers from different cultures in order to fulfill the organization's mission and build value for stakeholders. The use of technology has had a profound impact on how businesses communicate globally and market their products and services.

A new idea gaining momentum among global business leaders is looking at constraints as opportunities, capitalize on them. Achieving this is just three steps away;

think global, think cultural and be a global and cultural thinker at the same time. Globally expanding businesses require a wide range of expertise and knowledge that operates under a variety of managers coming from different cultures. These brains come up with strategies and policies that can find applications acceptable “glocally”)globally and locally(. In order to benefit from the ideas of global thinking and cultural understanding, firms need to develop three types of assets: intellectual, social, psychological.

Summary of Key Research Findings: A Framework for Understanding. It is not feasible to be an expert on all the world’s cultures. It is possible, however, to incorporate a cross-cultural framework that improves cross-cultural understanding and interactions. Framework for understanding using the following six “comprehension lenses” to examine enterprise-wide cross cultural challenges such as cultural themes, communication, group dynamics, glocalization, process engineering, and time orientation.

Cultural Theme. In society, Culture theme has a substantial impact on how the culture does the business. Thailand’s culture is strongly group-oriented. Asserting individual preferences may be seen as less important than having a sense of belonging to a group, conforming to its norms, and maintaining harmony among its members. Building lasting and trusting personal relationships is therefore very important to most Thai people, who often expect to establish strong bonds prior to closing any deals. Thai people prefer to do business with those they know and respect. Consequently, proceed with serious business discussions only after your counterparts have become somewhat comfortable with you.

Communication. Communication is vital for businesses to effectively explain how their products and services differ from their competitors. Companies that are successfully able to communicate cross culturally have a competitive advantage because they can devote more time and resources to conducting business and less time on internal and external communication issues. Communication is necessary for individuals to express themselves and to fulfill basic needs. The same holds true for businesses, governments, and countries. Without the ability to communicate and understand each other, there would be chaos. Communication that is based on cultural understanding is more apt to prevent misunderstandings caused by personal biases and prejudices. Communication is the life-blood of organizations and must be allowed to flow throughout the entire organization. However, when information flows are random

and there is no apparent directive of how to apply the outside knowledge the organization will not benefit.

Group Dynamics. This is involved the understanding of how the individuals from certain cultures interact in the groups. The group dynamics is significantly to impacts in the large scale process.

Glocalization. The term of 'glocalization' is a combination of the words "globalization" and "localization" is the adaptation of international products around the particularities of a local culture in which they are sold. The process allows integration of local markets into world markets. It used to describe a product or service that is developed and distributed globally, but is also fashioned to accommodate the user or consumer in a local market.

Although there are many challenges to globalization when done right it has many benefits, allowing companies to reach a larger target market is just one of them. Society also benefits when globalization occurs as an increase in market competition generally pushes the price of products down which means the consumers benefit by gaining a lower price point. This decreases the inequality gap as people who couldn't previously afford products when the market was controlled by local monopolies are able to purchase the product for cheaper.

Process Engineering. There is a significant difference between a company that is multinational, and a company that is truly global. The difference is that a multinational company simply operates in multiple nations, a global company has embarked upon the journey of systematically updating its policies, procedures, and systems across multiple cultures. Some of the most significant challenges are often IT-related. Even given the incredible advances in modern-day technology, global companies still suffer from program and platform inconsistencies.

Time Orientation. The concept of time orientation refers to the way in which a society values, executes and utilizes time.

In conclusion, successful business leaders must be able to balance organizational objectives with external global challenges. As organizations become more interconnected the role of leaders in managing global teams is becoming increasingly important. Being able to navigate through different cultural nuances is a key skill for global leaders.

References:

1. Adler, N.)2008(. *International dimensions of organizational behavior*. Journal of Applied Behavioral Science.
2. Brett, J., Behfar, K., & Kern, M. C.)2006, December(. Managing Multicultural Teams. *Harvard Business Review*, pp. 84-91. Retrieved from https://www.researchgate.net/publication/6666162_Managing_Multicultural_Teams
3. Brett, J., Behfar, K., & Kern, M. C.)2016(. Managing Multicultural Teams. *Harvard Business Review*, 1-8.
4. Dibyendu P.S., Tamizhselvam, K.Rajan, Chitra P.R.)2004(Cross Cultural Business Management.
5. DuPraw, M. E., & Axner, M.)n.d.(. *Working on Common Cross-cultural Communication Challenges*. Retrieved from PBS: <http://www.pbs.org/ampu/crosscult.html>

Крижановський В.І.,

аспірант Київського національного університету будівництва і архітектури

МЕНЕДЖМЕНТ ПРОТИДІЇ ЕКОНОМІЧНІЙ ДЕСТРУКЦІЇ В СИСТЕМІ ЗАГАЛЬНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ ДЕВЕЛОПЕРСЬКОГО ПРОЕКТУ

Сучасні умови господарювання обумовлюють об'єктивну необхідність розроблення нової економічної парадигми та обґрунтування відповідних теоретичних і методичних засад розуміння сутності назрілих змін в економічних процесах і явищах. Потребують також осмислення такі глобальні й цивілізаційні питання, як гармонізація та раціоналізація відносин людини й довкілля, забезпечення стійкого розвитку економічної системи з узгодженням інтенсивності виробничої діяльності із закономірностями відтворювальних процесів. Саме це сприяє появі та розвитку теорії протидії економічній деструкції, яка здатна інтегрувати в собі: неокласичне бачення підприємства як «чорної скриньки»; динамізм інституціоналізму; структурну зміну факторів виробництва в ресурсній теорії. Попри все особливою рисою теорії протидії економічній деструкції є її орієнтація на модель енвайронментальної економіки, що має гармонізувати темпи розвитку підприємств з відтворенням ресурсів зовнішнього середовища.

Оцінка ступеня кризовості стану підприємства традиційно здійснюється за допомогою низки тестів із застосуванням важливих фінансово-економічних індикаторів діяльності, що дають чітку відповідь для ідентифікації стану аналізованого суб'єкта господарювання. Разом із тим, практичне застосування антикризової програми передбачає систематичне використання таких додаткових інструментів, що забезпечують інноваційним заходам цілеспрямованість. Антикризова програма підприємства є центральною ланкою антикризового управління, яка пов'язує його мету і систему цілей, способи їх досягнення із завданням виходу з нестабільного положення і забезпечення подальшого динамічного розвитку суб'єкта господарювання. Це підтверджується низкою вимог до зазначеного документа, найбільш важливими з яких повинні бути :

- підпорядкованість стратегічним пріоритетам підприємства;
- своєчасність і гнучкість реакції на нові зовнішні і внутрішні чинники, що впливають на результати діяльності суб'єкта господарювання;
- кількісна і якісна вимірюваність результатів і параметрів антикризових заходів;
- конкретність змісту для виконавців.

Тому при формуванні системи показників-індикаторів для економіко-аналітичної моделі протидії економічній деструкції в системі загального менеджменту девелоперського проекту підрядного будівництва необхідно дотримуватись певних вимог:

– прагнути до того, щоб показники-індикатори повно й об'єктивно відображали стан матеріальних оборотних та необоротних активів підприємства і надавали їм точну кількісну та якісну оцінку;

– для забезпечення можливості врахування всіх аспектів управління активами добиватися збалансованості, комплексності, багатоаспектності показників-індикаторів;

– враховувати можливі або необхідні зміни умов, задач і цілей діяльності підприємств підрядного будівництва відносно управління матеріальними оборотними та необоротними активами;

– забезпечити наявність взаємозв'язку показників-індикаторів більш високого з показниками нижчого рівня;

– забезпечувати достовірність, повноту і своєчасність одержання економіко-аналітичної інформації, на основі якої розраховуються показники-індикатори.

ПУБЛИЧНАТА АДМИНИСТРАЦИЯ

Модерна технология за контрол

Качний О. С.,

к.держ.упр., докторант Міжрегіональної академії управління персоналом

ПРИНЦИПИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ РЕГІОНАЛЬНИМ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИМ РОЗВИТКОМ В УМОВАХ ПОСИЛЕННЯ ПРОЦЕСІВ ІНТЕГРАЦІЇ ТА ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ВЛАДНИХ ПОВНОВАЖЕНЬ

Сучасні глобалізаційні та інтеграційні процеси в світовій економіці підвищують роль і значення державного управління регіональним розвитком. Особливої актуальності набуває проблема ефективного використання регіонального соціально-економічного потенціалу. Мова йде про об'єктивну потребу підвищення конкурентоспроможності регіонів, враховуючи як внутрішні, так і зовнішні фактори, що, в свою чергу, вимагає необхідності розробки певних рекомендацій щодо дієвого та ефективного управління регіональним розвитком України. Ми переконані в тому, що підвищення дієвості регіональної соціально-економічної політики, зростання загальної керованості соціально-економічними процесами можливе лише на основі визначення і розмежування повноважень державних структур.

Для забезпечення ж ефективного регіонального управління необхідно додержуватись певних принципових положень.

При визначенні принципів державної регіональної політики доцільно сформулювати їх таким чином, щоб вони однозначно регламентували шляхи досягнення обраних цілей. Тому до державної регіональної політики треба закласти принципи пріоритету загальнодержавних інтересів та врахування інтересів регіонів, районів, міст, селищ і сіл, а також їх громад, а до політик регіонів – пріоритету загально-регіональних інтересів, урахування інтересів держави як системи вищого порядку, а також урахування інтересів територіальних соціально-економічних підсистем регіону, інтересів інших

регіонів держави, зовнішніх інвесторів, окремих організацій, що розташовані на території регіону, територіальних громад тощо.

На нашу думку, в основу державної регіональної політики країни, крім зазначених вище, доцільно закласти такі принципи як: вирівнювання ступеню розвитку внутрішніх територій виключно через вирішення конкретних регіональних проблем при забезпеченні істотного розвитку усіх регіонів; стимулювання зусиль регіонів щодо забезпечення власного розвитку; орієнтація на досягнення стратегічних цілей; законність; справедливість; забезпечення комплексного розвитку територій; відповідальність держави та керівників державних органів влади за вплив на регіональний розвиток країни та ситуацію у регіонах; захист інтересів та формування позитивного іміджу держави у інших державах; урахування геополітичної ситуації та інтересів інших країн світу; підтримка дружніх стосунків із тими країнами, що мають вагомий вплив на розвиток держави та реалізацію її внутрішніх та зовнішніх інтересів.

Слід відзначити, що принципи державного управління регіональним соціально-економічним розвитком крім принципів державної регіональної політики мають включати також принципи її реалізації.

В якості основних принципів державного управління соціально-економічним розвитком регіону треба виділити, по-перше, принцип цільового управління. Ціль управління впливає з інтересів, властивих об'єкту управління. Тому що об'єктом управління є регіон, то його інтереси визначаються інтересами населення, що проживає на його території (матеріальне благополуччя, можливість духовного розвитку, фізичне здоров'я й загальний високий рівень якості життя). При цьому мета розвитку регіону повинна бути кількісно визначеною, конкретно й проранжированою за строками досягнення.

По-друге, принцип використання регіональних переваг у територіальному розподілі праці. Суть його полягає в тому, що система управління регіональним розвитком повинна забезпечувати використання природно-кліматичних і соціально-економічних переваг регіону в територіальному розподілі праці й у той самий час сприяти комплексному розвитку регіональної економіки. Дія цього принципу проявляється в активізації факторів використання можливостей, породжуваних територіальною близькістю промислових підприємств.

По-третє, принцип поєднання інтересів усіх структур, що беруть участь у процесі регіонального відтворення. Цей принцип відображає наявність власних інтересів у кожній структурі й припускає наявність об'єктивних протиріч між ними. Головна вимога до механізму управління суспільним відтворенням – створення таких умов діяльності, при яких досягався б певний баланс інтересів всіх структур, взаємодіючих у процесі регіонального відтворення.

По-четверте, принцип економічної самостійності, який характеризує не тільки відсутність директивного втручання держави в справи регіонів. Він відображає визнання різних форм власності й економічної самостійності всіх власників. Крім того, економічна самостійність означає необхідність чіткого розподілу повноважень і функцій управління між різними рівнями влади й створення фінансово-економічних умов для їхньої реалізації.

По-п'яте, принцип самофінансування, який означає, що розвиток регіону повинен здійснюватися, насамперед, за рахунок доходів, що утворюються на самій території.

По-шосте, залежність між ефективністю економічного розвитку регіональної економіки й формуванням ресурсної бази соціального й загальноекономічного розвитку регіону. Відповідно до цього принципу повинні бути враховані й задіяні економічні інтереси, що стимулюють розвиток економіки й зростання її ефективності.

По-сьоме, принцип відповідальності за реалізацію функцій управління, що представляє суть і зміст управління на рівні регіону даного рангу.

Реалізація всієї системи принципів дозволить створити передумови для формування надійної й стійкої системи управління. Усі ці принципи повинні бути покладені, насамперед, в основу законодавчих і нормативно-правових актів, що створюють контури системи управління регіональним соціально-економічним розвитком й визначають вибір конкретних інструментів і важелів інноваційного механізму державного управління.

Взаємодія на різних клонів на правителствот

Розум Г.М.,

аспірант Міжрегіональної академії управління персоналом

ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМУ КЛАСТЕРНОЇ ІННОВАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В РЕГІОНАХ

Системний підхід до проблеми інноваційного розвитку регіонів передбачає розробку відповідного механізму, методів та інструментів впливу на процеси. Механізм інноваційного розвитку регіону є комплексом конкретних форм і методів управління, за допомогою яких реалізуються діючі в конкретних умовах економічні закони, і забезпечується процес інноваційного соціально-економічного розвитку територій.

Розробка механізму кластерної інноваційної політики передбачає побудову блок-схеми дерева цілей. Воно будується за ієрархічним принципом з розподілом за ступенем важливості сукупності економічних завдань. Зокрема, в даному випадку генеральна мета – забезпечення соціально-економічного розвитку регіонів на основі формування базису інноваційної активності економічних суб'єктів.

Підцілі першого рівня – фундаментальні дослідження, другого – прикладні дослідження, третього – інноваційні розробки, четвертого – виробництво нової техніки у взаємозв'язку з інноваційними технологіями, п'ятого – забезпечення її реалізації та освоєння, застосування нової техніки і технологій, які, в свою чергу, передбачають досягнення економічної, екологічної і соціальної рівноваги, досягнення цілей інформаційного забезпечення, створення ринків і ринкової інфраструктури (підцілі шостого рівня). Підцілі сьомого рівня передбачають вирішення проблем і досягнення підцілей восьмого рівня, потім рішення проблем наступного рівня і т.д. Кожному підрівню цілей відповідають адекватні механізми. Побудова дерева цілей завершується розробкою конкретних цільових рішень.

У створенні інноваційної економіки провідна роль належить державі. Держава визначає пріоритети в інноваційній сфері, види товарів і послуг, які

можуть стати предметом державного замовлення; створює механізми самоорганізації в інноваційній сфері, заохочення за участь великого капіталу в інноваційних проектах; організовує експертизу та аналіз інноваційних проектів. Фінансування інноваційних проектів та інноваційної діяльності може здійснюватися на основі співфінансування, або самою державою, або за допомогою венчурних компаній, альянсів або об'єднань підприємств.

Необхідна умова побудови інноваційного розвитку регіонів – це моніторинг інновацій та створення інноваційної інфраструктури, що сприяють оперативному доведенню до товаровиробників інформації про результати науково-технічної діяльності, конкретних рекомендацій науки з різних аспектів. Вирішення цих питань в сучасних умовах можливо лише за участі держави.

Як свідчить досвід країн з розвиненою економікою, найбільш важливою функцією держави є економічне регулювання інноваційних процесів у взаємодії з регіональною інноваційною політикою. Найважливішим механізмом державної підтримки інноваційної діяльності є координація дій окремих наукоємних підприємств, створення умов для реалізації ними спільних проектів з науковими організаціями, великими промисловими підприємствами.

Важливою умовою ефективної реалізації кластерних ініціатив в регіонах є вивчення організаційно-економічного механізму функціонування кластера.

Організаційно-економічний механізм функціонування інноваційного кластеру є частиною господарського механізму регіону і використовує два методичних принципів формування та розвитку:

1) стратегічний – з урахуванням прогнозу змін факторів зовнішнього середовища і виявлення ризиків зовнішнього середовища і превентивної адаптації до неї внутрішнього середовища господарської діяльності;

2) оперативний – забезпечення доцільних параметрів конкурентоспроможності діяльності та ефективності функціонування.

Організаційно-економічний механізм функціонування інноваційного кластеру складається з тісно пов'язаних між собою і взаємодіючих між собою компонентів.

У складі організаційного механізму розвитку кластера можна виділити наступні групи компонентів:

1) організаційну структуру кластера і окремих підприємств – це склад відділів, структурних підрозділів та стійких просторовочасових зв'язків між ними, їх системна організація, характер підпорядкованості та підзвітності один одному і вищому органу управління, а також набір координаційних та інформаційних зв'язків, порядок розподілу функцій управління за різними рівнями та підрозділам управлінської ієрархії.

На організаційну структуру кластера можуть вплинути наступні основні фактори: обсяги виробництва, особливості технології, складність випущеної продукції тощо;

2) функції організації та управління – це функції, що виконуються кластером і підрозділами підприємств;

3) методи організації та управління містять конкретні способи вирішення організаційних проблем функціонування та розвитку кластера та його підприємств.

На нашу думку, важливу роль у формуванні і розвитку інноваційного кластеру в регіоні відіграють заходи ініційовані державою. Держава представлена регіональними органами влади і спеціальними установами, які формують інституційно-правові умови для розвитку кластера, організовує діалог і узгодження інтересів учасників, надає фінансову підтримку окремим кластерним ініціативам.

Таким чином, держава, в особі регіональних органів влади, зводить зацікавлені сторони, організовує виставки і ярмарки, надає консультаційні послуги, надає правовий захист, усуває бар'єри, створює інфраструктуру, сприяє просуванню товарів і надає субсидії. На наш погляд, економічна стратегія держави повинна будуватися виходячи з наступних чотирьох принципів: збереження стійкої макроекономічної структури і свободи торгового режиму; докорінне поліпшення економічної ситуації, яка є базою для формування інвестиційного клімату.

ЗАКОН

Защитата на авторските права

Салацька О.Р.

Університет імені Альфреда Нобеля, Україна

ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ ПЕРСОНАЛЬНИХ ДАНИХ В УКРАЇНІ

В сучасний період у зв'язку з інтенсивним розвитком засобів збору, обробки, зберігання, передачі різних видів інформації, із збільшенням можливості несанкціонованого доступу до інформації про особу, інших видів інформації, використання якої може спричинити шкоду, зокрема, законним інтересам конкретної людини, все більш актуальною стає проблема необхідності захисту конфіденційної інформації про фізичну особу – персональних даних.

Стрімкий розвиток інформаційних технологій у сфері доступу, обробки даних, поширення відомостей та інші чинники ускладнюють умови зберігання інформації про фізичну особу, а, отже, розширюють можливості несанкціонованого розповсюдження відомостей приватного характеру. Впровадження автоматизованих інформаційних систем, телекомунікаційних мереж, баз, банків даних спричинює не тільки позитивні, але й негативні наслідки, а саме нові форми несанкціонованого доступу до інформації або ж комп'ютерні злочини, об'єктом яких є суспільні відносини по забезпеченню безпеки комп'ютерної інформації, інформаційних систем та комп'ютерних мереж.

У разі відсутності чіткого механізму детального регулювання питань збирання, використання і знищення персоналізованої інформації існує, як вказують науковці, ризик порушення права на приватність такої інформації.

Відповідно до ст. 7 Закону України «Про доступ до публічної інформації» інформація про фізичну особу, а також інформація, доступ до якої обмежено фізичною або юридичною особою (крім суб'єктів владних повноважень), належить до конфіденційної інформації. Так, за Законом України «Про інформацію» до конфіденційної інформації про фізичну особу, належать,

зокрема, дані про її національність, освіту, сімейний стан, релігійні переконання, стан здоров'я, а також адреса, дата і місце народження.

Відповідно до Конвенції Ради Європи від 28 січня 1981 р. № 108 «Про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних», персональні дані – це інформація, що стосується конкретної або такої, яка може бути ідентифікована, особи.

До міжнародно-правових керівних принципів захисту персональних даних належать, зокрема, законність отримання, обробки і використання інформації; конкретна мета збору; обмеженість строку зберігання, точність; захист від випадкового чи несанкціонованого знищення чи випадкової втрати, від несанкціонованого доступу до інформації; гласність; право доступу особи до персональної інформації; право перевірки і внесення змін у свої дані та ін.

Слід підкреслити, що деякі з подібних принципів сприйняті Конституцією України. Так, стаття 32 Конституції України забороняє збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди, крім випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини.

Однією з актуальних проблем є доцільність вироблення правових механізмів захисту прав на конфіденційну інформацію щодо неповнолітніх, які вчинили злочини або правопорушення.

За своєю суттю така інформація, яка збирається, обробляється, поширюється правоохоронними органами, є правовою, оскільки її складовою є сукупність відомостей про правопорушення і боротьбу з ними. Проте, в сучасних ЗМІ в Україні переважає, як правило, негативна інформація про заходи щодо боротьби із злочинністю та правопорушеннями. У засобах масової інформації мають місце випадки «демонстрування» особи неповнолітнього правопорушника у зухвалому або принизливому вигляді, що призводить до негативних наслідків як для самого неповнолітнього, так і для його близьких. Тому актуальним є питання про порядок доступу до такої інформації та межі ідентифікації особи неповнолітнього правопорушника внаслідок оприлюднення даних про вчинене ним суспільно небезпечне діяння та інші прояви антигромадської поведінки.

Чинне законодавство України в цій сфері поки ще не приведено у відповідність із міжнародними стандартами в галузі захисту персональних даних неповнолітніх. Порівняно з міжнародними стандартами, вітчизняний законодавець не в повній мірі захищає права неповнолітніх на захист конфіденційної інформації від розголошення, в тому числі і через засоби масової інформації.

В підсумку можна наголосити, що в умовах розвитку новітніх інформаційних технологій, практики застосування законодавства про захист персональних даних існує низка проблем, що потребують свого вирішення. Існує доцільність законодавчого удосконалення режиму конфіденційності інформації про фізичну особу, визначення правопорушень у відповідній сфері та конкретних санкцій за їх вчинення. Вирішення названих та інших існуючих проблем можливі, на наш погляд, у випадку перегляду норм чинного Закону України «Про захист персональних даних», внесення до нього комплексних змін та узгодження з іншими актами інформаційного законодавства.

Література

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – №30.
2. Закон України «Про інформацію»: за станом на 13 січня 2011 року / Відомості Верховної Ради України. – К,1992. – № 48.
3. Закон України «Про захист персональних даних» / Відомості Верховної Ради України – К, 2010 – № 34.
4. Конвенція Ради Європи «Про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних» від 28 січня 1981 р. № 108 // Офіційний вісник України. – 2011. – № 58.
5. Коталейчук С. Реалізація та захист персоніфікованої інформації у законодавстві України: правове забезпечення / С. Коталейчук //Право України. – 2006. – № 1. – С. 46-50.
6. Червякова О. Право неповнолітніх на персоніфіковану інформацію потребує захисту / О.Червякова // Вісник прокуратури. – 2007. – № 10. – С. 80-85.

Гражданско право

Iskalieva M. S., Nikonova E., Tashkenbaeva A., Tapasova A
Karaganda economic University of
Kazpotrebsoyuz

DIPLOMATIC ACTIVITY OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN

The volume of master's thesis is 82 pages.

Thesis structure. The work consists of introduction, two chapters, consisting of two sections in the first chapter, four sections in the second chapter, conclusion, and a list of sources used.

List of keywords: Diplomatic service, diplomacy, the Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Kazakhstan, the office, consulate, embassy, the EU Customs Union, the OSCE Summit, Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary, foreign investors.

The urgency of the study. In the Master's thesis research in international jurisprudence are comprehensively analyzed the most relevant provisions of the legal regulation of the Republic of Kazakhstan, its diplomatic activities, as well as provisions relating to the implementation of responsible persons of the legal status of the diplomatic service. The thesis focuses on the legislative normative notion of the diplomatic service of the RK, reveals the content and objectives of the Foreign Service of the RK. A content analysis of the formation and development of the diplomatic service in the RK, the legal status of diplomatic missions and consulates of the Republic of Kazakhstan accredited to foreign countries, the legal status of the diplomatic service. Such analysis is given on the basis of the current legislation and is recognized by Kazakhstan law of foreign relations.

The author formulated the scientific findings, conclusions and proposals aimed at resolving the existing theory and practice of the diplomatic relations of legal status problematic issues and consular missions abroad, the status of the diplomatic service, diplomatic immunities. Kazakhstan diplomacy has done a great deal of work for the

development of mutually beneficial cooperation with other countries. The scientific novelty of the study is that it is a comprehensive treatise on the study of the legal problems of development and establishment of the diplomatic service of the Republic of Kazakhstan.

In the theoretical material of the thesis fragments of foreign policy studies and the Foreign Service of the Republic of Kazakhstan are shown, the legal status of the diplomatic service, the legal status of foreign consulates and missions abroad, etc. The scientific novelty of the study analyzes is the current situation regarding the legal regulation of the Foreign Service Institute of the RK. The following questions were analyzed in this study:

- Regulations, both international and national law on Diplomatic Service of the RK

- Research on the theory and history of the diplomatic service of the RK, development and improvement

- Law enforcement is the Foreign Service Institute, pointing to new directions and improves them. The results, conclusions and proposals made in this dissertation can be used in the work of the Diplomatic Service of the Republic of Kazakhstan. Master's research topic is certainly a hot topic of legal science. Subjects selected studies in this period of development of legal, political and economic relations in the international arena, given a new impetus to the in-depth study, interpretation of individual issues of the diplomatic service of the Republic of Kazakhstan.

The purpose of master's work is to study issues related to the Foreign Service Institute of the RK, the legal status of the diplomatic service, the analysis of the regulatory framework, to identify and justify the basic steps of international cooperation of the RK, and further development of the legislative process in the Foreign Service of the Republic of Kazakhstan.

To implement the objectives indicated by setting the following objectives:

- Definition and objectives of the Foreign Service of the RK.
- Consideration of the basic features and principles of the diplomatic service of the RK

- Define the content and features of the immunities and staff privileges of the diplomatic service of the RK

- To consider the legal status of the Ministry of Foreign Affairs - as the central organ of the Foreign Ministry's diplomatic service

- To examine the legal status of foreign consulates and missions of Kazakhstan abroad

- On the basis of the study to develop proposals to improve the issues of formation and development of diplomatic activities of the RK

The object of research is the social relations in the sphere of legal regulation of the diplomatic service.

The subject of research is theoretical and legal aspects of the diplomatic service, the analysis and synthesis of the formation and development of international cooperation of the Republic of Kazakhstan at the present stage. Normative legal material, developed proposals for the development and improvement of the diplomatic activities of the Republic of Kazakhstan.

Theoretical and methodological basis of research works are the largest Kazakh, Russian and Western scholars, as well as the laws of the Republic of Kazakhstan, the regulatory scope of the Diplomatic Service of the Republic of Kazakhstan. The study is based on theoretical and conceptual proposals of the President of Kazakhstan Nursultan Nazarbayev in his message "New Kazakhstan in the new world" in which he puts forward a new strategy in the field of foreign and domestic policy, defines the strategic goals and objectives of foreign policy cooperation with the international community, sets a new position in the field of bilateral relations with various countries, regions and the international community.

Different methods have been used in the study of master's thesis. Considerable attention was paid to political science, comparative, systematic, normative value, the methods of functional knowledge. Such approach allowed analyzing the foreign policy of international cooperation of the Republic of Kazakhstan, international agreements and the competence of the functioning of diplomatic activities of the Republic of Kazakhstan.

The scientific and practical significance of the study is that the suggestions and findings can be used in research and dedicated to the problems of the goals and objectives of the diplomatic service of the RK. Kazakhstan's diplomacy is an important component of the subject and the development and strengthening of cooperation and partnership in the world, acting as a competitive and stable state. Materials and

research findings can be useful for professionals, students of international legal relations of the RK.

Publications on the master's thesis:

1. "The establishment and improvement of Kazakh diplomatic mission." Proceedings of the international scientific conference. - RK-independent democratic state. KarSU named after E.A.Buketov. Karaganda. , 2013.
2. "RK as a member of the international community." Proceedings of the international scientific-practical conference "The independence of the principal value of a democratic state", publ Karaganda, 2011 KarSU named after E.A.Buketov.
3. "RK as a member of the international cooperation," Proceedings of the international scientific conference. - Economics and Law: Current Problems and Prospects. Conference devoted to 20th anniversary of the independence of the RK. KEUK.Karaganda. 2011
4. «The Republic of Kazakhstan as a member of International Community»-Education and science: without borders. Journal volume 3. №5 (1/2012)

ПОЛИТОЛОГИЯ

Залесский Б.Л.

Белорусский государственный университет

ИНСТИТУТ ПОЧЕТНЫХ КОНСУЛОВ:

ОРИЕНТАЦИЯ – НА КОНКРЕТНЫЕ ПРОЕКТЫ

В октябре 2017 года в Минске состоялась первая Конференция почетных консулов Республики Беларусь. Статистика утверждает, что в настоящее время права и интересы белорусских граждан за рубежом представляют и защищают 80 почетных консулов в 56 странах. В круг их профессиональных интересов входят также такие обязанности, как содействие развитию дружественных отношений, расширению политических, торгово-экономических, инвестиционных, культурных, научных связей с иностранными государствами. Вот почему консульские округа почетных консулов Беларуси, как правило, включают в себя промышленные и финансовые центры, а сами почетные консулы пользуются заслуженным авторитетом в политических и деловых кругах своих стран. Первая конференция собрала в белорусской столице около 60 почетных консулов из 45 государств мира, в тесном общении с которыми на самом высоком уровне были обсуждены перспективные направления их работы, в первую очередь, в сфере внешней торговли и привлечения иностранных инвестиций. В Беларуси роль почетных консулов в продвижении национальных белорусских интересов на международной арене считают уникальной по ряду причин. С одной стороны, их непосредственная задача – защищать права и интересы белорусских граждан за рубежом, оказывать помощь попавшим в беду, представлять интересы белорусов в иностранных государствах. С другой стороны, в современных условиях серьезно возрастает их роль в развитии двусторонних контактов в области науки, образования, культуры и спорта, активизации контактов между региональными властями, а также в установлении побратимских связей.

Белорусское правительство рассматривает существующий институт почетных консулов как важный механизм расширения присутствия Республики Беларусь за рубежом, поиска новых возможностей для экономического роста, новых партнеров для реализации новой стратегии по обеспечению планомерной

диверсификации внешней торговли, подчеркивая при этом его особую роль в том, что касается новых рынков, стран “дальней дуги”. Напомним, что немаловажной особенностью деятельности почетных консулов в странах пребывания является то, что, будучи представителями белорусской стороны, они выполняют эту миссию безвозмездно. Возможно, данный фактор в какой-то мере сказывается на том, что, как это отмечалось на конференции в Минске, «дефицит крупных индивидуальных проектов с осязаемыми результатами сохраняется» [1]. Выходом из данной ситуации могла бы стать активизация экономической составляющей деятельности почетных консулов для достижения их самоокупаемости. В этой связи на конференции в Минске прозвучало предложение белорусского внешнеполитического ведомства каждому почетному консулу в ближайшее время, ориентировочно в течение месяца-двух, определить для себя во взаимодействии с курирующим заграничным учреждением один персональный проект с конкретным торгово-экономическим эффектом.

Заметим, что подобная практика у почетных консулов Беларуси в ряде стран мира уже есть. Так, на американском континенте почетные консулы в Соединенных Штатах Америки, Бразилии, Мексике, Никарагуа, Уругвае достаточно успешно занимаются расширением поставок в эти страны белорусской карьерной техники, тракторов, шин, льняных тканей, прорабатывают возможности создания совместных сборочных производств. В частности, почетный консул Беларуси в бразильском Сан-Паулу Г. Гольдшлегер, говоря об интересе бразильской стороны к сотрудничеству с ПО “Белоруснефть” в части оказания белорусским предприятием услуг в сейсморазведке и радиальном бурении, сообщил о подготовке к подписанию соглашения, которое «поможет сделать цены на услуги конкурентоспособными, а белорусской компании получить существенную прибыль» [2].

Немалые надежды белорусская сторона связывает в этом плане с активизацией своих почетных консулов и в Азии. Так, в Непале, который ищет площадки для сотрудничества с белорусскими партнерами в сфере сельского хозяйства, «есть интерес в создании в Беларуси совместного производства органических продуктов, которые можно было бы экспортировать в том числе в страны Европы. Часть сырья будет поставляться из Непала, часть – производиться в Беларуси» [3]. Реализация такого совместного проекта, судя по всему, станет конкретным вкладом в укрепление белорусско-непальского торгово-экономического сотрудничества почетного консула Беларуси в Катманду А.Р.С.

Параджули. Еще один интересный пример в этом ключе – деятельность почетного консула Беларуси на Филиппинах А.М. Аблан, которая является одновременно представителем Белорусской торгово-промышленной палаты в этой стране и ведущей телепередачи о социальной справедливости и защите интересов граждан на телеканале “Global News Network”, транслирующим свою программы на страны Юго-Восточной Азии. Гармоничное сочетание таких профессиональных интересов помогло ей, во-первых, внести свой непосредственный вклад в победу белорусского производителя в тендере на поставку шинной продукции на филиппинский рынок, а, во-вторых, способствовать формированию позитивного имиджа Беларуси во всем регионе. Этот пример – хорошая иллюстрация к выводу о том, что почетный консул – это человек, который открывает новые возможности сотрудничества, который знает бизнес в стране, где живет, знает ниши, куда белорусские экспортеры могут прийти со своей продукцией. Вот почему институт почетных консулов Беларуси уже в ближайшем будущем должен, судя по всему, только увеличиваться.

Литература

1. Заключительное выступление Министра иностранных дел Беларуси В. Макея на первой конференции почетных консулов Республики Беларусь (5 октября 2017 г., г. Минск) [Электронный ресурс]. – 2017. – URL: <http://mfa.gov.by/press/statements/bcc1cb0e38f84b03.html>
2. Дыленок, Ю. Бразилия заинтересована в импорте услуг “Белоруснефти” / Ю. Дыленок // [Электронный ресурс]. – 2017. – URL: <http://www.belta.by/economics/view/brazilija-zainteresovana-v-importe-uslug-belorusnefti-269669-2017/>
3. Сергеева, В. Непал заинтересован в создании в Беларуси совместного производства органических продуктов / В. Сергеева // [Электронный ресурс]. – 2017. – URL: <http://www.belta.by/economics/view/nepal-zainteresovan-v-sozdanii-v-belarusi-sovmestnogo-proizvodstva-organicheskikh-produktov-269734-2017>

ИСТОРИЯ

Националният исторически

Sheyko O.V.

National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Ukraine

THE CITY OF NIZHYN AS A SCIENTIFIC AND EDUCATIONAL CENTER

In 1805, the Gymnasium of Higher Education was founded in Nizhyn, Ukraine. Graduates from the Nizhyn Lyceum were distinguished by Ukrainian writers, scholars, public figures, among them - M. Gogol, E. Grebinka and others.

In 1832 the gymnasium was transformed into a technical (physico-mathematical) lyceum for the training of military officers, and in 1840 it became a law school preparing officials for the juridical bureaucracy. Its broad curriculum was replaced by a narrow one, and the general level of education fell. The gymnasium taught classical languages, Russian language, and history and prepared teachers for the secondary school system. The program also included courses in psychology and pedagogy. From 1876 to 1921 «Izvestiia Istoriko-filologicheskogo instituta», which contained many original works on Ukrainian and general history by professors and students at the institute, was published there

After the Revolution of 1917 the gymnasium was transformed into the Nizhyn Institute of People's Education (1922) and then into the Institute of Social Education (1930) before becoming the Nizhyn Pedagogical Institute in 1934, the Nizhyn State Pedagogical University in 1998, and finally the Nizhyn State University in 2004.

Now the university is under the jurisdiction of the Ukrainian Ministry of Education. It consists of seven faculties: philology, history and law, foreign languages, culture and arts, psychology and social sciences, natural sciences, and physics-mathematics.

The Faculty of History and Law is one of the oldest faculties of the Nizhyn State University. Nowadays there are four departments in the structure of the faculty: Department of History of Ukraine and Political Science, Department of World History, Department of Law and Methodology of Teaching of History and Law disciplines, Department of Philosophy and Sociology.

The traditional specialties for this faculty are history and jurisprudence, history, archeology, political science. This year the university conducted a set of students to new

faculties: faculty of history and regional studies and tourism work and faculty of international relations, public communications and regional studios.

The attraction to sharing knowledge and experience with international institutions is manifested in the present events of the University.

From June 21 to 28, 2017, the first vice-rector of the Nizhyn State University prof. O.D. Boyko and teachers of the Faculty of History and Law in the person of Dean V.V. Martynenko, Head of the Department of Political Science and Law, F.V. Baranovsky, associate professor of the Department of History of Ukraine M.V. Potapenko and associate professor of the Department of World History and International Relations Y.V. Kuzmenko attended the invitation of the Council of Doctoral Students at the Pedagogical University of the People's Commissariat of Education in Krakow (Republic of Poland).

The main purpose of the visit was to establish cooperation between Nizhyn State University named after Mykola Gogol and the Pedagogical University of the name of the Public Education Commission in Krakow. The delegation of the Nizhyn State University named after Mykola Gogol was able to communicate with the rector of the Pedagogical University Kazimierz Karolchak and the vice-rectors of the educational institution.

On June 26, during an official meeting with the Vice-Rector for International Affairs Robert Soustarz and the Head of the Institute of Political Science at the Pedagogical University, an agreement was reached on the signing of a cooperation agreement between the educational institutions. It is worth saying that cooperation between the Faculty of History and Law of the Nizhyn State University named after Mykola Gogol and the Institute of Political Science at the Pedagogical University in Krakow began in 2016 thanks to the teacher Mateusz Kamiyonca. Thus, in October 2016, the International Conference for Students and Young Scientists "European Integration: Historical Experience and Political Perspectives" was held jointly, and from August 24, 2017, the International Summer School "Challenges for Contemporary Democracy: Ukrainian and Polish Vision", organized by the Nizhyn State University named after Mykola Gogol together with Polish colleagues for the students of the Nizhyn State University named after Mykola Gogol, the Pedagogical University named after the Commission of National Education and all interested students of Ukraine and the Republic of Poland, who were interested or the study of problems democracy.

Its main goal was to deepen knowledge of Ukrainian and Polish students about the threats to modern democracy, the formation of skills for analyzing political processes through direct participation in solving current and future issues of the development of democratic foundations of public life. The active participants of the school were students of the specialties "Political Science", "International Relations" and "History" of the Polish - Pedagogical University named after the Public Education Commission in Krakow, Warsaw University,

Rzeszow State University and Ukrainian universities - Nizhyn State University named after Mykola Gogol, Kyiv University. Boris Grinchenko, Lviv National University. I. Franko and the Ternopil National Pedagogical University named after. V. Hnatyuk. Such a format of the event was initiated by Candidate of Sciences, associate professor of the Department of World History and International Relations Yulia Kuzmenko, Candidate of Sciences, associate professor of the Chair of History of Ukraine Maxim Potapenko and a master's degree in political science, a doctoral student, a teacher of the Pedagogical University in Krakow Mateusz Kamionka.

The practical implementation of the results of the international summer school was the presentation, protection and public discussion of collective projects by Ukrainian-Polish teams dedicated to the challenges and threats of democracy in the modern world.

Thanks to the participation in the International Summer School, Ukrainian and Polish students gained the opportunity to exchange experience, set up an inter-ethnic historical-cultural dialogue and received unforgettable impressions. The organized event contributed to the rapprochement of the Ukrainian and Polish peoples and the overcoming of stereotypes.

Nizhyn State University named after Mykola Gogol express the hope that the International Summer School "Challenges for Contemporary Democracy: Ukrainian and Polish Vision" will become traditional and will facilitate the deepening of cooperation between Nizhyn State University named after Mykola Gogol and the Pedagogical University named after the Commission of Education in Krakow.

Representatives of the Nizhyn State University named after Mykola Gogol also took an active part in the work of the III International III-th Interdisciplinary Conference "Nature-Man-Culture". The section "Ukraine and Poland on the road to democracy", in which the speakers from Nizhyn spoke, featured interesting reports and lively discussions.

Literature:

1. Internet Encyclopedia of Ukraine hosted by the Canadian Institute of Ukrainian Studies. <http://www.encyclopediaofukraine.com>
2. Головний портал Ніжина. <http://www.mynizhyn.com>
3. Офіційний сайт Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя. <http://www.ndu.edu.ua/index.php/ua/>

Банкерт Н.Є. , Зуйкова М.С.

Національного університету біоресурсів і природокористування України

ТЕАТР КОРИФЕЇВ

I. Вступ.

Історія українського театру має глибоке та велике коріння. Становленням класичної української драматургії займалися такі діячі як : Котляревський та Квітка-Основ'яненко. Іван Котляревський керував театром у Полтаві, а Григорій Квітка-Основ'яненко став основоположником художньої прози в новій українській літературі.

У другій половині 19 століття на українських землях розповсюджувалася аматорська театральна діяльність. У таких театрах розпочинали своє діяння корифеї українського театру: драматурги й режисери М. Старицький, М. Кропивницький та І. Карпенко-Карий. Театр корифеїв став першим професійним українським театром.

II. Постановка задачі. Мета праці — дослідити розвиток та значення театру корифеїв для подальшого існування українського мистецтва.

III. Результати. Цей театр прийнято називати театром корифеїв. Слово "корифей" — грецьке. У Давній Греції корифеєм називали керівника хору або співака, іншими словами — ватажка митців. У сучасному розумінні слово "корифей" означає людину, яка є найвизначнішим діячем у певній сфері мистецтва.

У 1882 році було засновано перший український професійний театр — Театр корифеїв в Єлисаветграді. Його основоположником та організатором став Марко Лукич Кропивницький, який володів усіма театральними професіями. Проте найбільше Кропивницький любляв акторство. Він заклав підвалини нового українського театру, створив прекрасну трупу акторів й особливу увагу приділив режисурі. Якщо досі кожен актор грав відокремлено, то Кропивницькому вдалося створити такий колектив, де творча індивідуальність одночасно й зберігала себе як високоталановиту особистість, і доповнювала свою гру грою інших артистів. Видатний діяч російського театру М. Синельников визнавав: "До цього часу, до зустрічі з "Малоросійським театром", я, незважаючи на серйозне знайомство з постановниками, кращими на той час, Малого Московського театру, не знав і навіть

не запідозрював про головне — про ансамбль". Корифеї українського театру працювали в різних жанрах сценічного мистецтва, їхній театр піднімався вище і вище, несучи глядачеві узагальнений образ хоч пригнобленого й убогого, але живого й нескореного народу. Недарма царський уряд не раз і не два обмежував творчі можливості українського театру, забороняв вистави, намагався не допускати на сцену серйозних творів, дозволяв виключно розважально-комічні.

Час заснування театру корифеїв став роком відокремлення українського театру від польського та російського. Сучасник Кропивницького, І. Франко, відмічав, що вагомий внесок у забезпеченні успішних виступів трупи належить таким людям: Михайлові Старицькому, Маркові Кропивницькому та Івану Тобілевичу(Карпенкові-Карому). "Отсі три люди, - писав він, - зложили першу українську трупу, котрої головними оздобами стали надто брати Ів. Тобілевича, звісні широко артисти Садовський та Саксаганський, надто пані Заньковецька і Затиркевич та цілий ряд інших талановитих артистів і артисток. Зложилася трупа, якої Україна не бачила ані перед тим, ані потому, трупа, котра робила фурор не тільки по українських містах, але також у Москві і в Петербурзі, де публіка часто має нагоду бачити найкращих артистів світової лави. Гра українських артистів, то не була дилетантська імпровізація, але здобуток сумлінних студій, глибокого знання українського народу і його життя, освітленого інтуїцією великих талантів".

У 1885 році театральна трупа поділилася: Марко Кропивницький відокремився від Михайла Старицького і його послідовників, щоб реалізувати свій творчий потенціал повною мірою, драматурги змушені були піти на такий крок. Незабаром створюються трупи М. Садовського, П. Саксаганського, які після об'єднуються. Театральні трупи М. Л. Кропивницького, М. П. Старицького, М. К. Садовського, П. К. Саксаганського гастролювали в Україні, Москві, Петербурзі, а також у Грузії, Вірменії, Кубані, Криму, Польщі, Естонії, Латвії, Білорусії. Корифеї відстоювали високу ідейність і художню досконалість репертуару, в якому були і трагедія, і комедія. Коли театр був створений, його репертуар був незначним — вистави за творами Івана Котляревського, Тараса Шевченка та Григорія Квітки-Основ'яненка «Наталка-Полтавка», «Москаль-чарівник», «Назар Стодоля», «Шельменко-денщик» і «Сватання на Гончарівці». Надалі репертуар збільшився через постановки драматургії Марко Кропивницького, Михайла Старицького та Івана Карпенка-Карого. Вони й режисерували і грали у своїх власних роботах. Найвідоміші вистави театру: постановки «Запорожець за Дунаєм», «Катерина», «Галька», «Продана наречена» і відома «Енеїда» І. Котляревського.

Театр демонстрував не тільки акторську гру, він тішив публіку хорим співом, виступами танцювальних ансамблів, сценами музичного та вокального характеру.

Вони своєю талановитою і правдивою грою утверджували високу сценічну культуру, яка базується на кращих прогресивних традиціях минулого. Робота в театральних трупах вимагала повної самовіддачі, зречення всіх благ. Творчі колективи М. Кропивницького, М. Старицького, М. Садовського,

П. Саксаганського часто пішки мандрували з місця на місце, недоїдали, хворіли, ставали подібними до циганських таборів через мандрівний спосіб життя.

Проте саме ці колективи з провідними акторами творили славу українського театру. Про гастролі корифеїв гаряче відгукнувся І. Франко, назвавши вистави у Петербурзі тріумфом українського мистецтва, а засновник МХАТу К. Станіславський у 1911 році писав: "Такі українські актори, як Кропивницький, Заньковецька, Саксаганський, Садовський — блискуча плеяда майстрів української сцени, увійшли золотими літерами на скрижалі історії світового мистецтва..."

IV. Висновок. Таким чином, Театр корифеїв відігравав важливу роль в становленні та піднесенні національної культури. Театр корифеїв знаменує собою появу та розквіт українського професійного театру ХІХ ст., що дало поштовх до розвитку українського мистецтва в умовах русифікації.

Література

1. Час корифеїв. 125 років тому було створено перший професійний український театр. Газета «День». ? 219, 14 грудня 2007
2. Батько українського театру. Газета «День». ? 88, 22 травня 2008
3. Театр корифеїв [Електронний ресурс].- Режим доступу: <http://zno.if.ua/p=242>
4. Джерела драматургії та театру другої половини 19 століття
5. [Електронний ресурс].- Режим доступу: <http://dovidka.biz.ua/dzherela-dramaturgiyi-ta-teatru-drugoyi-polovini-19-stolittya/>.
6. Золотий вік українського театру [Електронний ресурс].- Режим доступу: <http://ukraine-in.ua/ua/teatr-kino/teatr-korifeev>.

ФИЛОСОФИЯ

Мантаева Т.С.

Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті, Қазақстан

АСАНӘЛІ ӘШІМОВТЫҢ КӨРКЕМ ШЫҒАРМАШЫЛЫҚТАҒЫ

ТҰЛҒАЛЫҚ БЕЙНЕСІ

Шығармашылықтың идеялық-эстетикалық сипаты суреткердің әлеуметтік, азаматтық ұстанымына, дүниетанымы мен эстетикалық идеалына негізделеді. Өнердегі шығармашылық мазмұндық, формалық тұрғыда көркемдік шығармашылықтағы жаңашылдық болып табылады. Біртұтас көркем образдан көркем шығармашылық процесс туындайды, ол процесс суреткердің өмірлік ситуациялар мен заңдылықтарды автор қалай түсінетінін көрсетеді. Өнер өмірді қайталамайды, көркемдік шындық жасайды. Көркемдік туындының қай деңгейде болатыны суреткердің шеберлігі мен тереңдігіне байланысты.

Өнер тудырушы тұлға өмір шындығын, өзін қоршаған адамдар өмірінің шындығын көркем туындыға айналдырады. Өмір шындығына идеализация процесі шындығын нығайта түсетін идеал шындығын ендіреді.

Көркем шығармада жасалған алуан құбылыстарды, көбіне кейіпкерлер мен қаһарманды «образ» деп атаймыз. Суреткер өзі жасаған образ арқылы, яғни кейіпкері арқылы өзі айтқысы келген ойды, шындықты жеткізеді. Суреткер кейіпкерін өзі өмір сүріп жатқан ортадан алады, болмаса, қиялдан тудырады. Қиялдан туды деген кейіпкердің өзі суреткермен бір қоғамда өмір сүріп жатуы мүмкін. Суреткер бірнеше адамның мінезін өз кейіпкерінің бойына жинақтап, «көшіргенін» өзі де білмеуі мүмкін. Образ – шығармашылық қиялдың жемісі десек те, ол өзін қоршаған кеңістік пен уақыттан, уақыт шындығынан алшақ жасалмайды. Суреткер кейіпкері арқылы мәңгілік сауалдарға жауап іздейді, оқырманға ақиқатты танытқысы келеді. Әрбір кейіпкердің «болмысынан» суреткердің ішкі арпалысын, өмірдің мәнін іздеп аласұруын, өзі өмір сүріп отырған ортадан шындық іздеп шарқ ұруын және өз қоғамына берген бағасын бағамдауға болады.

Әйгілі актер Асанәлі Әшімов Мұхтар Әуезов театрының сахнасында кесек, көркем бейнелер жасады, тұлғалар образын толыққанды ашып, оларға «мәңгілік өмір» сыйлады. «Еңлік-Кебекте» – Кебек, «Абайда» – Керім, «Қозы Көрпеш-Баян сұлуда» – Қодар, «Юлий Цезарьда» – Цезарь, «Қан мен терде» – Еламан сынды күрделі һәм кесек, ішкі қуаты мықты тұлғалардың образын сомдады. Актер сомдаған тұлғалар намысыңды қайрап, рухтандырады, «Кімбіз? Қайдан келдік? Қайда бара жатырмыз?» деген сұраққа жауап іздетеді.

Ал кинода актер «Қыз Жібекте» – Бекежан, «Атаманның ақырында» – Шадияров, «Транссібір экспресінде» – Қасымханов, «Жаушыда» – Қаражал, «Сіз кімсіз, Ка мырза?» – Ка... бейнесін жасап, олардың болмысын, дүниетанымын, жандүниесіндегі қайшылық пен тартысты шынайы ашады. Ол кинода болсын, театрда болсын әрбір кейіпкерінің тағдырымен өмір сүреді, солар болып күрсініп, солар болып мұңаяды, армандайды. А.Әшімов әрбір кейіпкерінің мінез-құлық ерекшелігін, мақсатын, ойлау жүйесін, өмір сүру дағдысын жете зерттейді. Кейіпкерлері қателікке жол берсе, айыптамайды: қателіктен шығар жол іздейді, оның сәтсіздікке, бақытсыздыққа ұшыраған кейіпкерлері жігерлі, батыл, қайсар, мінезді. Актер мен кейіпкерлерінің арасында ұқсастық, үйлесімділік бар, олар бірін-бірі толықтырып тұрады.

Асанәлі Әшімовтың өзі: «Менің стихиям – сахна, жасыл жайлауым, қыс қыстауым да өнер. Осыған дейінгі өмірімді өрнектеген өнер, ендігі тағдырымды да сол айқындайды, ендігі өміріме де сол төреші, мен оның құлақ кесті құлымын» деп ағынан ақтарылады [1, 203 б.].

Ол әлемнің қыры мен сыры, психологиялық болмысы, мінез-құлқы түгелдей тексеріліп, суреткер санасында белгілі бір сипат тауып, тұтастай кісілік келбетке, мағыналы кескіндемеге айналмас па? Актер Әшімов осы жағын кеңінен қарастырады. Олпы-солпы, шала-пұла сахнаға шыға салу секілді үстірт ұғымдарға тұла бойымен қарсы. Асығыстыққа жаны қас.

«...Асанәлінің актер ретіндегі дарын тегеуріні көп қырлы. Ол – қазақ театры мен киносында эпикалық романтикадан бастап эмпирикалық реализмге дейін, драмалық трагедиядан бастап әлеуметтік сарказмге дейін тұлғаланған кейіпкерлердің тұтас галереясын жасаған актер. Сөз жоқ, актерлік әмбебаптық – өмірдің әлеуметтік-психологиялық қыртыстарын терең білу арқылы және сол білгеніне тарихи-философиялық баға беру арқылы ғана бойға бітетін қасиет. Бұл орайда Асанәлінің актерлік қарым-қабілеті көп қырлы болғанымен, суреткерлік

кредосы дара. Суреткерлік даралық әдетте халықтың тарихи-әлеуметтік, мәдени-рухани тағдырын терең танып, нәзік сезінгенде, сол танып-сезінгеніңді әрекетшіл мақсатпен ұштастыра білгенде ғана тұлға танытады» деп жазады Ақселеу Сейдімбек [2]. Асанәлі Әшімов сомдаған қаһармандық, трагедиялық, комедиялық бейнелердің бәріне де ойлылық тән, себебі, бұл актер табиғатымен тікелей байланысты. Актер қай кейіпкер бейнесін сомдаса да, кейіпкерінің қоғаммен, адамдармен қарым-қатынасына, дүниетанымын, кредосын саралап, өзінің актерлік принципі тұрғысынан анализ жасайды.

«Классикалық пьесаларда ойнау бақыттың бақыты. Классиканың өлмейтіндігі сонда – «Гамлет» немесе «Қобыланды» спектаклінде ойнай жүріп, бүгінгі күннің мәселесін де көтеруге болады. Себебі, ол мәңгілік, уақыт тезіне сынбайтын, қайта ширығып, жасарып, жаңғырып отыратын классикаға ғой» деп тебіренеді актер [3, 111 б.].

Асанәлі Әшімовтың Бекежанын театр сыншылары мен қарапайым халық жоғары бағалады. Актердің Бекежан образын шынайы сомдауының бірнеше себебі бар: біріншіден – Бекежанның өмірін, мінез-құлқын, табиғатын, мақсатын жете зерттеді, екіншіден – кейіпкерінің бейнесіне жан-тәнімен ғашық болды, оның кісілігін таныды, серілігін, қайсарлығын, батырлығын бағалады, үшіншіден – Бекежан туралы қалыптасқан көзқараспен келіспеді, кейіпкерін ақтап алғысы келді, төртіншіден – актерлік жауапкершілігін терең сезінді, осы рөлі арқылы басқа да күрделі, кесек образдарға жол ашылатынын түсінді, бесіншіден – өзінің талантына, шеберлігіне өте сенімді болды, алтыншыдан – түйсігі арқылы Бекежан өмір сүрген дәуірдің, ортаның тынысын сезінді, жетіншіден – өзін ұмытып, кейіпкерінің тағдырымен өмір сүрді, сегізіншіден – кейіпкерінің іс-әрекеті мен мақсаты арқылы өзінің актерлік арман-мақсатын орындады.

«Бір күннің ішінде, яғни, түске дейін – Бекежан, түстен кейін – Қасымхан болып ойнаған күндер болды. Екі рөлдің бір-біріне тигізген көмегі көп болды. Бекежанның эпизодына түсіп келген соң, Қасымхан «оңайлау беріледі». Ыстық қанды, от болып жанып тұрған Бекежан мінезін дәл ұстаймын. Өйткені, Қасымхан әр қадамын он ойланып, мың толғанып шешер байыптың, ақылдың адамы. Әйтпесе, ол барлаушы атанып, мемлекеттік маңызды тапсырманы орындай алмас еді. Керісінше, Қасымханнан кейін Бекежанның ішкі «жан сарайына кіру» тіптен қиын. Оған Қасымхан сияқты ұзақ толанып отырсаң,

қателіксіз қадам жасамауға тырысып отырсаң, аңғал батырдың бейнесінен мүлде аулақтап кетер едің. Сондықтан біраз тер төгіп, алпыс екі тамырындағы қаныңды қыздырып алуға тура келеді. Ең үлкен пайдасы деп осы екі бейнені салғастыра отырып, біріне бірін өлшем етіп алу тәсілінің өзін айтар едім» деп жазады өзі [4, 71 б.].

Әр актердің образ жасауда өзінің әдіс-тәсілі бар. Асанәлі Әшімов әр кейіпкерін сомдауда өзіне эксперимент жасап, өзінен емтихан алып, өзімен өзі бәсекелесіп жүргендей көрінеді. Шын талантты адам ғана өзімен-өзі бәсекелесіп, өзімен-өзі жарысады. Асанәлі Әшімов жасаған Бекежан образы – аңғал батырдың бейнесі ғана емес, өзін қоршаған ортаның пікірі мен бағасына қарамастан, парасат биігіне көтерілген батыр бейнесі.

«Сахна – ұжымдық еңбек. Драмалық шығарма қаншалықты озық туынды болса да, сахнаға шыққанша қаншама сүзгіден өтеді, өзгеріске түседі. Әлсіз пьеса құлашыңды кең жазуға мүмкіндік бермейді. Кейде тыраш драматургтың өз ойын көрерменге жеткізе алмай жататын тұстары да болады. Маңызды түйіндерге келгенде кейде не бұлай деуге, не олай деуге келмейтін дүбәра позиция ұстайтын «пысық» драматургтер де бар ғой. Осындай автор үшін де жұмыс істеуге тура келеді. нағыз актердің бір міндеті – авторлық ойға әр беру» дейді ойлы актер [5].

Өнерге деген құштарлық, одан мән іздеу, өнерді ақиқат деп тану – таланттың болмысы. Мінезді адам ғана өнердің жалынан ұстай алады. Өнер талантты адам үшін – жанның дерті. Өнердің құдіретін терең сезінетін Асанәлі Әшімовтің әрбір рөлі көрерменге ой салады, мәңгілік сауалдарға жауап іздетеді.

«Өнер сахнасы ядролық қаруды қайта-қайта сынақтан өткізетін полигон емес. Ол – қас-қағым ішінде мәңгілікке ләззат сыйлайтын құдірет, оны қайталау мүмкін емес, бұл – сүйініш пен күйініш. Мен не істесем де темірді қызған кезінде және бір-ақ рет соққанды жақсы көремін» дейді бір сұхбатында Асанәлі Әшімов [6, 14 б.].

Асанәлі Әшімов – эрудициясы кең, түрлі амплуаны көрсете алатын, ішкі жандүниесі кейіпкерінің жандүниесімен үйлесім тапқан актер. Ол өзге түгілі, өзін де қайталамайды.

Актерлік шығармашылық процесс көрерменмен эмоционалдық байланыста жүзеге асады, сахнада ойнап жүрген актер мен көрерменнің қарым-

қатынасы бір-біріне ықпал етеді. Көрерменнің қабылдауы, құрметі актерге шабыт берсе, актердің рухты кейіпкері көрерменді рухтандырып, ойландырады.

Әдебиеттер:

1. Асанәлі Әшімов. «Парасат патетикасы немесе сахнаны сағынғандағы сөз, түйін-толғау». (...Жан бөлек), 203 бет.
2. Ақселеу Сейдімбек. «Саңлақ», («Асанәлі Әшімұлы»), көп томдық шығармалар жинағы, 3 том).
3. Асанәлі Әшімов. «Қойын дәптерден». (...Жан бөлек), 111 бет.
4. Асанәлі Әшімов. «Бекежан мен Қасымханға барар жол», («Майраның әні»), 71 бет.
5. Асанәлі Әшімұлы. («Мен дұшпандарымды мақтан етемін», Өмірзақ Мұқаймен сұхбат), «Ақжол Қазақстан» газеті, 11 маусым 2004 жыл.
6. Асанәлі Әшімұлы. («Өмірге өкпе жүрмейді», Серік Әбдірайымұлымен сұхбатынан үзінді) Жеті томдық шығармалар жинағы, 5 том, «ARNA» баспасы, 14 бет, 2014 ж.

ФІЗИЧЕСКАТА КУЛТУРА И СПОРТА

Фізическа култура и спорт: проблеми, дослідження, оферти

Харитоненко А.І.

студентка 3 курсу

факультету природничої та фізико-математичної освіти

Глухівського НПУ ім. О.Довженка

Науковий керівник Цись Д.І.

ОРГАНІЗАЦІЯ ПОЗАКЛАСНОЇ РОБОТИ З ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ШКОЛЯРІВ

Анотація. В статті здійснений аналіз змісту позакласної роботи з фізичного виховання школярів. Окреслено основні форми організації позакласної роботи. З'ясовано, що позакласна робота у школі повинна спрямовуватись на адаптацію до навчання; зміцнення здоров'я, загартування, підвищення працездатності школярів; фізичний розвиток та озброєння життєво важливими руховими вміннями і навичками; формування звичок здорового способу життя, позитивного ставлення до фізичної культури та потреби в систематичних заняттях фізичними вправами.

Фізична культура є частиною способу життя людини, система спеціальних вправ і спортивної діяльності, спрямована на розвиток його фізичних і духовних сил. Спирається вона на наукові дані про фізичних і психічних можливостей організму, на спеціальну матеріально-технічну базу, що сприяє їх прояву і розвитку. В системі всебічного вдосконалення особистості саме фізична культура становить важливу основу повноцінної життєдіяльності: активність до трудової діяльності, нормального сімейного життя, організованого відпочинку та повноти творчого самовираження.

Тим часом, кожна людина змолоду повинна піклуватися про своє фізичне вдосконалення, володіти знаннями в області гігієни та медичної допомоги, вести здоровий спосіб життя. Важливу роль у формуванні мотивації до занять фізичними вправами відіграє позакласна спортивно-масова робота в школах. На сучасному етапі завданням родини і школи в питанні зміцнення здоров'я дітей є

мотивація учнів до занять фізичними вправами в школі і дома. У зв'язку з цим необхідно використовувати усю систему форм фізичного виховання в школі з метою підвищення рухової активності, збереження і зміцнення здоров'я, підвищення рівня фізичної підготовленості учнів.

Майже 95 % школярів мають відхилення у здоров'ї, понад 60 % – незадовільну фізичну підготовку.

Одним з видів позакласної роботи в школі є масова фізкультурна та спортивна позакласна робота. Розглядаючи її завдання визначають необхідність сприяння школі у виконанні поставлених перед нею навчально-виховних завдань: зміцнення здоров'я та загартовування організму, різнобічний фізичний розвиток учнів; поглиблення і розширення рухових умінь та навичок, учнями на уроках фізичної культури; виховання і розвиток організаторських навичок у школярів; організація здорового відпочинку учнів; прищеплення в учнів звички до систематичних занять фізичною культурою і спортом [1, 4, 5, 6].

Організовані форми фізичного виховання, які передбачені шкільним планом, складають в середньому 32% добової необхідності в руховій діяльності дітей, а спонтанні побутові рухи - 18%-20% [1]. Отже використання різних форм фізичного виховання в режимі дня, в позакласній роботі та у вільний час може заповнити недостачу рухової активності дітей.

Позакласна робота в позаурочний час проводиться у вигляді занять з легкої атлетики, гімнастики, лижної підготовки, туризму, міні-футболу, в гуртках, факультативах та секціях.

Матеріал навчальної програми з фізичної культури є основним змістом позакласних занять з учнями. Доступність занять і різні їх форми, які забезпечують можливість залучення до них широкого кола школярів. Змістом форм позакласної роботи є загальнорозвиваючі вправи, вправи на гімнастичній стінці, гімнастичні вправи, вправи у рівновазі, лазіння, стрибки, метання, біг та інше. Але ігри займають найзначніше місце в позакласній роботі. При цьому програмний матеріал з ігор значно мірою розширюється за рахунок додаткових ігор, що близькі за своїм змістом до програмних або створення варіантів улюблених ігор. Особливу увагу під час проведення позакласних занять, у тому числі й ігор, необхідно приділяти відповідності підбраного змісту позакласних занять навчального матеріалу, що вивчався на уроках.

Щоб досягти масового охоплення учнів позакласною роботою, використовуються найрізноманітніші форми організації і проведення занять з дітьми з урахуванням їх віку, стану здоров'я і фізичної підготовленості. Основними формами є - походи, заняття в групах загальної фізичної підготовки, спортивні змагання, фізкультурні свята, заняття у спортивних секціях, гуртках [2].

У гурток, секцію з фізичної культури учні мають вступати добровільно. На загальних зборах членів гуртка вибирається рада, яка організовує і проводить всю роботу за планом, затвердженим директором школи. У всіх класах школи обираються фізкультурні організатори. Вони працюють під керівництвом класних керівників, організовуючи учнів свого класу для участі в різних фізкультурно-масових і спортивних заходах, що проводяться школою. Для проведення практичної роботи з учнями створюються секції. В першу чергу створюється секція загальної фізичної підготовки, що працює весь навчальний рік. Восени - легка атлетика і гімнастика, ігри; взимку - лижна підготовка та ігри; навесні - ігри, гімнастика та легка атлетика. Основою занять секції загальної фізичної підготовки є навчальна програма. Крім програмного матеріалу, на заняттях секції розучуються нові ігри, комбінації вільних рухів, піраміди. Навчальні групи секції виступають на шкільних святах. У секцію загальної фізичної підготовки слід залучати якомога більше учнів, у тому числі і тих, які дещо відстають у фізичному розвитку від своїх однолітків [3].

У навчальних групах секції рекомендовано зараховувати 15-20 чоловік.

Заняття навчальних груп загальноосвітніх шкіл проводяться один-два рази на тиждень, у вільний від уроків час, за розкладом, затвердженим директором школи. У школі поряд з секцією загальної фізичної підготовки можуть бути організовані секції з різних видів спорту: для дітей I класу з міні-футболу, плавання, настільного тенісу, катання на роликівих ковзанах; для дітей II класу, крім тих, які передбачені для I класу, - із міні-баскетболу, спортивної гімнастики (дівчата з восьми, хлопчики з дев'яти років); починаючи з III класу допускаються заняття в секціях плавання. З десятирічного віку учні допускаються до занять у секціях: бадмінтону, художньої гімнастики, лижного спорту, легкої атлетики, баскетболу, футболу. Обов'язковими умовами для створення секцій з видів спорту є наявність місць для занять, необхідне обладнання та інвентар, а головне - кваліфіковане керівництво. Керівники

спортивних секцій повинні добре знати даний вид спорту, методику проведення занять, особливості занять з дітьми.

Позакласна робота з фізичного виховання складається з двох основних розділів, що розрізняються за ознакою переважної спрямованості їх змісту. Так фізкультурно-оздоровча робота, яка включає в себе масові змагання, спортивні свята, а також фізкультурні заходи в режимі навчального дня.

Робота спортивної спрямованості. Це заняття в спортивних секціях і змагання з видів спорту. Цей розділ позакласної роботи спрямований на вдосконалення окремих сторін рухової підготовленості дітей, які займаються спортом. У його змісті значне місце займають засоби і методи, характерні для спеціалізованих занять спортом. У школі можуть працювати, наприклад, такі секції: футбол, настільний теніс, ритмічна гімнастика. З учнями, які приходять в секції, повинні працювати педагоги з високою кваліфікацією. Для забезпечення ефективності позакласної роботи необхідно дотримуватись наступних умов:

1. Тісний зв'язок з навчальною роботою (наступність змісту, організаційно-методичні прийоми і т. д.).

2. Доступність занять і різноманітність форм, що забезпечують включення у фізкультурно-спортивну діяльність широкого контингенту учнів.

3. Спадкоємність принципів і методів всієї системи позакласної освітньо-виховної роботи за широкої участі учнівського активу.

4. Залучення батьків і спонсорів до покращення матеріально-технічного забезпечення умов для занять, до керівництва спортивними секціями, командами.

5. Чітке керівництво з боку адміністрації та вчителів діяльністю шкільного колективу фізичної культури.

Разом з тим, щоб форми позакласної роботи дали бажаний результат, вони повинні бути внутрішньо сприйняті вчителем фізичної культури, педагогічним колективом школи та її керівництвом і звичайно ж учнями.

Підсумовуючи вищевикладене, акцентуємо, що фізичне виховання виступає як багатогранний процес організації активної фізкультурно-оздоровчої діяльності учнів, спрямованої на зміцнення потреби в заняттях фізичної культури і спортом, осмислення їх психофізіологічних основ, розвиток фізичних сил і здоров'я, а також вироблення санітарно-гігієнічних навичок, звичок і

здорового способу життя. Вплив навчальних занять на фізичний розвиток і виховання учнів залежить від ефективного використання всього різноманіття засобів і методів, які сприяють вирішенню цього завдання. Завдяки позакласній роботі кількість дітей, які займаються в спортивних секціях, зростає, а це в свою чергу зменшується кількість пропущених уроків через хворобу, поліпшується стан здоров'я учнів, заняття спортом і фізичними вправами відволікають дітей від шкідливого впливу вулиці.

Література:

1. Якименко С. І. Формування культури здорового способу життя учнів основної школи у позакласній роботі / С. І. Якименко, Н. В. Оксеньчук. – К. : Слово, 2012. – 288 с.
2. Остапенко О. Позакласна робота у підвищенні ефективності занять фізичною культурою молодших школярів / О. Остапенко // Фізичне виховання в школі. – 2006. – №1. – С.46-48.
3. Лущик І. В. Спортивні змагання у школі / І. В. Лущик. – Харків : Основа, 2009. – 222 с.
4. Папуша В. Г. Фізичне виховання школярів (форми, зміст, організація) : Навч. посіб. / В. Г. Папуша. – Тернопіль, 2008. – 192 с.
5. Фізичне виховання школярів / Уклад. Григораш В.В. – Харків : Основа, 2009. – 112 с.
6. Шиян Б. М. Теорія і методика фізичного виховання школярів. Частина 2 : доп. МОНУ як підручник для студ. ВНЗ / Б. М. Шиян. – Тернопіль : Навчальна книга - Богдан, 2002. – 248 с. 32

Развитието на физическата култура и спорта в съвременните условия

Сыроватко З.В.

Национальный технический университет Украины «КПИ им. И.Сикорского»

ТЕХНИКА ПЕРЕМЕЩЕНИЙ. ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ КАЧЕСТВА И СВОЙСТВА ЛИЧНОСТИ

Прежде чем осуществить тот или иной технический прием, волейболист перемещается по площадке. Основная цель таких перемещений — выбор места для выполнения технических приемов. Техника перемещений включает стартовые стойки и различные способы перемещений.

Стартовые стойки. Их задача — приобретение максимальной готовности к перемещению. Это возможно в том случае, если игрок принимает неустойчивое положение, при котором ему легко начать движение. Для принятия оптимальной стойки необходимы относительно небольшая площадь опоры и незначительное сгибание ног в коленях. Она позволяет в начале движения выполнить толчок ногой от опоры, быстро вывести ОЦТ тела за границу опоры и быстро, без больших усилий начать перемещение в любую сторону. Выделяются три типа стартовых стоек:

Устойчивая стойка — одну ногу (чаще разноименную сильнейшей руке) ставят впереди другой. ОЦТ тела игрока проектируется между ног на середине площади опоры, ноги согнуты в коленях, туловище несколько наклонено, руки согнуты в локтях и вынесены вперед.

основная стойка — обе ноги расположены на одном уровне, стопы параллельны на расстоянии 20-30 см друг от друга. ОЦТ тела игрока проецируется на середину опоры, вес тела равномерно распределен на обе ноги, согнутые в коленях. Туловище несколько наклонено вперед, согнутые в локтях руки вынесены перед туловищем.

Неустойчивая стойка — обе ноги расположены на одном уровне, аналогично основной стойке. Игрок стоит либо на носках, либо на полной ступне; однако в последнем случае вес тела приходится на переднюю треть стоп обеих ног. Ноги согнуты в коленях, руки согнуты в локтях и вынесены вперед.

В различных игровых ситуациях при выполнении различных технических приемов могут использоваться все типы стартовых стоек.

Перемещения. Перемещения по площадке осуществляют ходьбой, бегом, скачком.

Ходьба — игрок перемещается пригибным шагом. В отличие от обычного шага здесь ногу выносят вперед слегка согнутой в колене. Это позволяет избежать вертикальных колебаний ОЦТ тела и быстро принимать исходные положения для выполнения технических приемов. Кроме обычного шага можно применять приставной и окрестный шаги.

Бег- характеризуется стартовыми ускорениями, незначительными расстояниями перемещения, резкими изменениями направления и остановками.

Скачок — это широкий шаг с безопорной фазой. Как правило, скачок сочетается с шагом или бегом. Перемещение может заканчиваться скачком, позволяющим быстрее завершить его.

Психологические качества и свойства личности.

Достижение высокой физической, технической, тактической подготовленности и успешные выступления на соревнованиях невозможны без высокого уровня развития определенных психологических качеств и свойств личности волейболистов. Игра в волейбол предъявляет высокие требования к психике волейболиста: ощущениям, восприятиям, вниманию, представлению, воображению, памяти, мышлению, эмоциям и волевым качествам. Большинство действий волейболисты выполняют, основываясь на зрительных восприятиях. При непрерывном потоке информации о комплексе движущихся объектов (мяч, партнер, соперник и др.) в условиях противодействия соперников, необходимо быстро и точно выполнять игровые приемы. Поэтому особые требования предъявляются к большому объему поля зрения.

Волейболист выполняет движения в условиях жесткого лимита времени, что предъявляет большие требования к максимальной скорости реагирования. Высокая скорость полета мяча, быстрые перемещения игроков, быстрые и

внезапные смены игровых ситуаций предъявляют высокие требования к объему, интенсивности, устойчивости, распределению и переключению внимания. Волейбол является динамичной игрой, в которой требуется напряженное и интенсивное внимание.

Любое тактическое действие протекает путем:

- восприятия и анализа игровой ситуации;
- мысленного решения тактической задачи;
- двигательного решения тактической задачи.

Тактическое мышление в волейболе характерно своей наглядностью: волейболист видит результат своих удачных и неудачных действий.

Для достижения успеха в волейболе спортсмен должен уметь управлять своими эмоциями, действиями, психическим состоянием при различных состояниях организма, в условиях утомления, действиях сбивающих факторов. Эмоциональное состояние волейболистов в ходе игры может быть положительным и отрицательным. Отрицательное состояние нередко доходит до стадии аффекта или полной апатии, проявляющихся в неуверенности, тревожности, мыслях о последствиях неудачного выполнения того или иного действия и др.

Для регуляции эмоциональных состояний необходим комплекс мероприятий по предупреждению или ликвидации уже возникших состояний.

Волевые усилия — это активное проявление сознания, направленного на саморегуляцию и мобилизацию возможностей спортсмена для успешного преодоления трудностей в процессе игры. Ведущей стороной волевого качества целеустремленность является волевая направленность на достижение поставленных целей, сознательное отношение к спортивной деятельности.

Литература:

1. Барбара Л.В., Фергюсон Б.Ж.; Волейбол. - М.: ООО «Издательство Астрель», 2004.
2. Белинович В.В.; Обучение в физическом воспитании. ФиС 2000.

Самир Абдуллаев, Диляра Ибрагимова

*Азербайджанская Государственная Академия Физической Культуры и
Спорта*

ОТБОР В СПОРТИВНЫЕ СЕКЦИИ НА ОСНОВЕ ЛИЧНОСТНЫХ КАЧЕСТВ

В настоящее время главной целью физического воспитания является воспитание гармонично развитой личности, компонентом которого выступает физическое воспитание. Мировой и отечественный опыт показывает, что средства физической культуры и спорта обладают способностью решать такие проблемы, как воспитание и образование детей, подростков и молодежи, повышение уровне здоровья, формировать здоровый моральный и психологический климат. Признано, что занятия физической культурой и спортом являются средством поддержания и укрепления здоровья, профилактики различных болезней и вредных привычек. Основным средством достижения данной цели является овладение личностно основами физической культуры, под которой понимается единство знаний, потребностей и мотивов, физического развития, всестороннее развитие двигательных способностей, оптимальный уровень здоровья, умение осуществлять спортивную, физкультурно-оздоровительную и двигательную деятельность.

Личностные особенности определяют уровень способности к адаптации в разных видах спорта. Всё зависит от особенностей соревновательной деятельности, от содержания спортивной специализации. В игровых видах спорта, в которых предполагается состязание команд, в адаптации огромную роль имеют свойства темперамента - подвижность нервных процессов и сила возбуждения, помогающие адаптироваться к динамичным условиям и быстро меняющимся условиям игры.

Следует отметить, что личностные особенности обладают определенной целостностью, которая обеспечивает интегрирующую функцию мотивов, воли и эмоций. Мотивы и эмоции побуждают спортсмена к проявлению

определенных черт характера, а воля осуществляет реализацию деятельности с помощью определенных черт характера. Спортивные секции влияют на формирование личностных особенностей занимающихся.

Главными особенностями являются соревновательный характер спортивной борьбы, направленной на завоевание рекорда или победы над противником, максимальное напряжение всех физических и психических сил спортсмена во время этой борьбы, без чего нельзя добиться хорошего результата, систематическая длительная, упорная спортивная тренировка, вносящая серьезные коррективы в режим жизни и бытовые условия, специфические психические функции и качества личности, связанные непосредственно с выполнением спортивных действий, мотивы, побуждающие человека заниматься спортом и добиваться высоких результатов в спортивной борьбе и социально-психологический характер отношений спортсменов с другими людьми в процессе спортивных игр. В процессе спортивных игр серьезно изменяются ощущения, восприятия, внимание, мышление, воображение, память, речь. Поэтому спортивная деятельность предъявляет высокие требования к их развитости, для улучшения перечисленных личностных особенностей.

Отличительной особенностью спортивных игр является то, что спорт - это деятельность, которая всегда требует преодоления тех или иных трудностей. Поэтому формирование личностных особенностей составляет основную часть его общей подготовки. Основных требований к личностным особенностям в практической подготовке - это специальные показатели, которые определяют психологическую готовность к соревновательной деятельности - самоконтроль и психическая устойчивость. А так же в структуре личностных особенностей выделяются общие показатели. Среди них - эмоциональная устойчивость, смелость, психологическая гибкость, общительность и др.

Очевидно, что специфика тренировочной и соревновательной деятельности различных игровых видах спорта оказывает неодинаковое влияние на формирование одних и тех же личностных особенностей. Известно, что спортсмены в игровых видах спорта в большинстве отличаются выраженностью силы, подвижности и уравновешенности нервных процессов, однако особенности выраженности этих свойств в зависимости от вида игровой деятельности не выявлены. Знание данных различий позволит более эффективно

проводить отбор занимающихся в тот или иной вид спорта, организовывать процесс спортивной подготовки.

К примеру, баскетболисты отличаются социальной смелостью, готовностью иметь дело с незнакомыми обстоятельствами, а также независимостью от группы, не желанием следовать за общественным мнением и не ориентируются на социальное одобрение. Данные факты позволяют утверждать, что при организации отбора необходимо при прочих равных условиях (уровня мотивации, желании заниматься другими видами спорта) отдавать предпочтение данным личностным особенностям.

Следовательно, спортивный отбор – процесс поиска наиболее одарённых спортсменов, способных достичь наивысших результатов в одном из видов спорта.

Спортивная ориентация – поиск для определённого человека наилучшего для него вида спорта.

Задачи отбора:

- проведение спортивной селекции;
- разработка критериев оценки спортивных способностей;
- создание единой системы спортивного отбора от спортивных секций до школ высшего спортивного мастерства.

Рассмотрим далее критерии отбора в спортивные секции.

Первоначально при отборе особое внимание тренер обращает на физические, психомоторные, психологические показатели будущего спортсмена, его возраст, состояние здоровья.

На последующем этапе для более углубленного отбора также используются общие и специальные критерии.

Общими критериями являются:

- антропометрические показатели, работоспособность, утомляемость, уровень развития функциональных возможностей организма, свойства внимания и др.);
- степень овладения техникой своего вида на уровне контрольных нормативов, способность переносить возрастающие специфические нагрузки;
- психические качества личности (темперамент, эмоциональная уравновешенность, выдержка, самообладание, психическая выносливость и др.);

- реакция на сбивающие факторы (дождь, ветер, температура воздуха, зрители и др.);

- посещаемость тренировок, дисциплина и др.

Специальные критерии:

- психическая надежность спортсмена в ответственных соревнованиях,
- способность реализовать свои потенциальные возможности в условиях острой конкуренции;

- соответствие модельным характеристикам;

- физическая, техническая, тактическая, моральная и специальная психическая, интеллектуальная подготовленность на уровне актуальных требований.

Методы отбора:

- психолого-педагогические наблюдения и исследования,

- антропометрические обследования,

- генетические исследования,

- тестирование ОФП и СФП,

- медико-биологические и социологическое исследования,

- прикидки и отборочные соревнования,

- смотры-конкурсы.

Очень редко отбор в спортивные секции проводится, учитывая морфологические, физиологические и психологические факторы. А ведь только комплексный характер оценки ребенка с учетом его здоровья, функциональных возможностей (проявляющихся в уровне развития физических качеств), координационных способностей, типа телосложения и свойств нервной системы, а также его личностных характеристик позволит более или менее объективно выбрать спортивную специализацию. В настоящее время, к сожалению, зачастую отбор в ДЮСШ проводится по данным, прежде всего, функциональной подготовленности желающих заниматься. И если показатели телосложения и координационных способностей еще как-то учитываются, то характеристики нервной системы и личностных качеств остаются без внимания, что, в конечном итоге, приводит к ошибкам в отборе.

Каждый человек обладает сугубо индивидуальным, неповторимым сочетанием психологических особенностей. К ним, прежде всего, относятся особенности протекания психических процессов, темперамент, характер, совокупность преобладающих чувств и мотивов деятельности. Все эти так называемые личностные качества в значительной мере могут определять выбор спортивной специализации.

Во многом определяющее значение для психического склада личности в целом имеют типологические особенности нервной системы. Приспособление организма человека к различного рода воздействиям внешней среды всецело обеспечивается нервной системой. Понятно, что различные виды спорта предъявляют неодинаковые требования к нервной системе.

Основными показателями нервной системы являются следующие ее свойства: сила, подвижность, динамичность и уравновешенность.

Психодиагностические исследования мотивационной сферы личности исходят из определённых представлений об основных потребностях человека.

Учёные предлагают следующую классификацию:

– биологические и предикативные материальные потребности, необходимые для создания материальных благ;

– социальные потребности (принадлежность к социальной группе и занимаемое в этой группе определенное место; привязанность и внимание окружающих);

– идеальные (духовные, культ) потребности познания окружающего мира и своего места в нем, смысла и назначения своего существования на земле. Мотивацию можно оценить разными способами, включая метод прямого опроса, проектные тесты и анализ автобиографических данных. Кроме того, можно исследовать с помощью специально составленных анкет влияние факторов, способствующих эффективным тренировкам.

Показано, что деятельностное состояние имеет этапный характер:

1) этап формирования;

2) этап высшего достижения;

3) этап завершения деятельности. Таким образом, наряду с овладением умениями и навыками конкретного вида спорта идет другой процесс – процесс формирования деятельности. Главным признаком того, что он осуществляется

успешно, является наличие мотивации достижения высшего спортивного результата. Проявляется же это вместе с игрой, желанием расти и окрепнуть физически и переходит в вид деятельности.

Этот вид деятельности разрушается, если не следовать теории динамики: достижение намеченных целей, их мотивированная реализация, формирование новых мотиваций для решения более сложных спортивных задач, включающие достижение более высоких результатов.

А для этого необходимы не только потребности, но и соответствующие возможности, позволяющие решать эти задачи. Главный круг потребностей, удовлетворяемых в спорте, связан с самоутверждением. Уровень актуализации этих потребностей подсказывает тренеру о принципиальной ориентированности спортсмена. Примерно до 18 лет юные спортсмены имеют высокий уровень потребностей в самоутверждении.

Уровень притязаний признается одной из наиболее устойчивых характеристик личности спортсмена. Его часто связывают с типологическими свойствами нервной системы и рекомендуют как один из критериев отбора.

Уровень притязаний в комплексе с педагогическими наблюдениями и другими педагогическими методами способствует получению информации, необходимой для анализа направленности личности в процессе отбора.

В заключение можно остановиться на моральной стороне отбора. В связи с ограничениями, которые система отбора накладывает на выбор ребенком того или иного вида спорта, возникает сложный вопрос. Чтобы разобраться в том, правомочен ли с морально-правовой стороны отбор в различные виды деятельности, необходимо учесть ряд моментов.

Первое. Отбор должен касаться лишь тех звеньев в системе физического воспитания, главным направлением работы которых является подготовка высококвалифицированных спортсменов.

Второе. При отборе нужно исходить не столько из желания каждого, сколько из целесообразности занятий данным видом спорта конкретным лицом.

Третье. Отбор потенциально выполняет и гуманистическую миссию.

Следовательно, разумно организованный отбор, проводимый на научной основе с объективным изучением личности, в конечном итоге должен выполнять

гуманную функцию – предупреждать, ограждать человека от ожидающего его при неправильном выборе деятельности разочарования.

Список литературы

1. Вдовина О. С. Особенности сформированности личностных особенностей студентов, занимающихся различными спортивными играми [Текст] / О. С. Вдовина // Молодой ученый. — 2014. — №18. — С. 68-71.
2. Ведерникова, Л. В. Роль программы развития системы педагогического образования вуза в повышении качества подготовки современного педагога [Текст] / Л. В. Ведерникова, А. Г. Поливаев // В сборнике: Современные подходы к повышению качества образования: Сборник статей Всероссийской научно-практической конференции. редколлегия: ответственный редактор Л. В. Ведерникова, редактор-составитель Л. А. Павлова, Е. В. Слизкова. — Ишим. — 2013. — С. 6–14. 2. Ильин, Е. П. Психология физического воспитания [Текст] / Е. П. Ильин. — М.: Просвещение, 2007. — 246 с.
3. Лукина, Т.В. Физическая культура, как средство влияния на формирование личности [Текст] / Т. В. Лукина. — М.: Мир, 1992. — 142 с.

Бандура В. А., Мунтян І. С., студ. Греченко М. С.

ОСОБЛИВОСТІ РІЗНОБІЧНОГО РОЗВИТКУ ЗДІБНОСТЕЙ СТУДЕНТІВ ЗАСОБАМИ ГРИ В БАСКЕТБОЛ.

Якісна складова різних проявів життєдіяльності людини безпосередньо залежить від рівня його здоров'я і від масштабів його психофізіологічного потенціалу. В умовах ринкової економіки потенціал здоров'я особистості набуває роль провідного чинника успішної професійної кар'єри.

Всі сторони людського життя в широкому діапазоні соціального буття: виробничо-трудова, соціально-економічна, політична, сімейно-побутова, духовна, оздоровча, навчальна – в кінцевому рахунку визначаються рівнем здоров'я індивідуума. Оволодіння мистецтвом ведення такого способу життя, який не порушував би налагодженої роботи найтонших природних механізмів, відбувається протягом усього життя, починаючи з самого раннього віку.

Певним переломним рубежем в професійному становленні є період навчання у вузі, по суті, відправна точка в модернізації особистісних орієнтирів. Високі вимоги сучасного життя до стану здоров'я посилюють значення фізичної культури як оздоровчого чинника. Ключова роль належить формуванню фізичного виховання особистості студента з урахуванням його індивідуальних здібностей і мотивації як одного з чинників соціокультурного буття, що забезпечують високий біологічний потенціал життєдіяльності.

Вступ людства в третє тисячоліття ставить перед ним нові орієнтири, спрямовані на вдосконалення системи освіти, підготовки висококваліфікованих фахівців. Все це вимагає від молодих людей в процесі навчання у ВНЗ високої напруги розумової та фізичної праці.

У зв'язку з цим, важливим завданням сучасної педагогічної науки стає пошук нових форм і технологій зміцнення і підтримки здоров'я студентів в процесі навчання у виші, а входження України в Європейську систему вищої освіти ще більше підвищило вимоги до рівня професійної підготовки та компетентності випускників – це положення гостріше ставить питання оптимізації процесу фізичного виховання у ВНЗ.

Збереження і зміцнення здоров'я молоді, повноцінний розвиток особистості, підготовка компетентних фахівців є складовою частиною сучасного освітнього процесу у вищій школі. У той же час у сучасних студентів відзначаються негативні тенденції в стані здоров'я, більшість студентів відчувають психоемоційне напруження, не дотримуються елементарні основи здорового способу життя.

Аналіз останніх досліджень показав, що характерною особливістю студентської молоді є низький рівень відповідальності за власне здоров'я, поширеність факторів ризику здоров'ям (куріння, вживання алкоголю, наркотиків, тощо). Необхідні невідкладні соціально-педагогічні та лікувально-профілактичні заходи щодо збереження та зміцнення здоров'я молоді.

У зв'язку з цим сучасний процес фізичного виховання у виші повинен бути спрямований, перш за все, на формування у студентів здорового способу життя, на основі активізації у молоді рухової активності.

На думку багатьох фахівців, при традиційній організації фізичного виховання немає можливості для успішної реалізації індивідуального підходу, який так необхідний в даний час. Великих збитків завдає пріоритет нормативного підходу. Така реальність, часто викликає у більшості студентів негативне ставлення до занять фізичною культурою і спортом.

Потрібно перетворення і створення такої системи фізичного виховання у ВНЗ, яка на ділі забезпечувала б розширення функціональних можливостей організму студентів і зміцнення найбільш вразливих органів і систем, виходячи з майбутньої професійної діяльності.

Найважливішим є оволодіння студентами системою науково-практичних і спеціальних знань, необхідних для розуміння природних і соціальних процесів функціонування фізичної культури суспільства, вміння їх адаптивно і творчо розвиватися і самовдосконалюватися, а також організація здорового способу життя при виконанні навчальної, професійної та соціокультурної діяльності.

Фізичне виховання в вузах є невід'ємною частиною навчально-педагогічного процесу, яке раціонально сприяє вихованню здорових, фізично розвинених, соціально активних особистостей.

Період перебування молоді людини в середніх і вищих навчальних закладах – фактично останній проміжок часу, протягом якого її можна якщо не виховати, то, по крайній мірі, зорієнтувати на певні життєві цінності. Саме в цей час багато в чому формуються майбутня етика соціальної поведінки молоді людини,

методи досягнення життєвих цілей, коло друзів, уявлення про нематеріальні блага, які заслуговують на збереження уваги протягом усього життя.

Навчальна програма з фізичного виховання повинна передбачати свободу вибору видів спорту для студентів. Після періоду активної теоретико-методичної та загальнофізичної підготовки студенти можуть самостійно вибрати вид спорту або систему фізичних вправ для систематичних занять в процесі навчання в вузі.

Організаційними особливостями студентського спорту, на думку багатьох фахівців, є:

- доступність і можливість займатися спортом в години обов'язкових навчальних занять з дисципліни «Фізичне виховання»;
- можливість займатися спортом у вільний від навчальних академічних занять час в вузівських спортивних секціях і групах, а також самостійно;
- можливість систематично брати участь у студентських спортивних змаганнях доступного рівня (в навчальних залікових змаганнях, вузівських, міжвузівських і позавузівських змаганнях за обраним видом спорту).

Вся ця система дає можливість кожному практично здоровому студенту спочатку познайомитися, а потім вибрати вид спорту для регулярних занять.

Ядро спорту, основу його особливостей становить специфічна змагальна діяльність, характерною формою якої є система змагань, що історично склалася переважно в галузі фізичної культури суспільства як особлива сфера виявлення, розвитку та уніфікованого порівняння людських можливостей (сил, здібностей, уміння раціонально користуватися ними).

Таким чином, займаючись спортом зараз, студент-спортсмен не тільки проникає в таємниці максимальних людських можливостей, а й визначає шлях раціонального розвитку і використання, наявних у кожної людини природних здібностей в його професійній і громадській діяльності, підвищуючи загальну працездатність, тим самим зміцнюючи своє здоров'я.

Великою популярністю в вузах користується такий вид спорту, як баскетбол. Властива йому висока емоційність і видовищність, різноманіття прояву фізичних якостей і рухових навичок, інтелектуальних здібностей і психологічних можливостей привертає до гри мільйони шанувальників.

В основі гри «баскетбол» на тлі постійно мінливої інформації лежать активно виконувані природні рухи: біг, стрибки, передачі, кидки, ведення м'яча та інше.

В процесі навчання гри в баскетбол використовуються наступні методи: словесний (вербальний), наочний (візуальний), словесно-наочний, цілісний (основний), метод сполучених впливів, метод термінової інформації, метод рухової інформації, змагальний і ігровий методи.

Баскетбол – найважливіший засіб фізичного виховання студентів, спрямований на збільшення працездатності і вдосконалення психофізичних якостей студентів. Це захоплююча, динамічна гра, яка вимагає від гравців доброї фізичної підготовленості і техніко-тактичної майстерності, що сприяє розвитку і вдосконаленню фізичних, психічних та інтелектуальних якостей людини; оволодіння гравцями професійними руховими вміннями та навичками.

Заняття баскетболом виховують у спортсменів силу волі, витримки, наполегливості, сміливості, рішучості, впевненості в своїх силах, почуття обов'язку і відповідальності, патріотизму і колективізму. Ефективність виховання цих якостей залежить, перш за все, від того, наскільки цілеспрямовано в тренувальному процесі здійснюється взаємозв'язок фізичного, психологічного та морального виховання студентів-спортсменів.

Специфіка рухової діяльності гри в баскетбол сприяє раціональному фізичному розвитку студента, всебічній фізичній підготовленості, збільшенню рухливості суглобів, зміцненню діяльності серцево-судинної і дихальної систем, а також позитивному впливу на розвиток психомоторних механізмів (швидке і адекватне орієнтування в складній руховій діяльності, розвиток реакції вибору, концентрація уваги, розподіл уваги, обсяг поля зору, оперативність мислення, моторна витривалість).

Такий всебічний і комплексний вплив на тих, хто займаються, дає право вважати баскетбол не тільки захоплюючим видом спорту, але й одним з найбільш дієвих засобів фізичного виховання студентської молоді.

Баскетбол – колективна гра, успіх якої залежить від злагодженості дій та взаєморозуміння гравців, що досягається за рахунок підпорядкування власних інтересів інтересам команди. Таким чином, гра «баскетбол» формує у студентів вміння і навички оптимальної участі в колективній роботі, так необхідній майбутнім фахівцям будь-якого профілю, а регулярні заняття – активна форма підготовки до вимог соціально-трудового життя сучасного суспільства.

Навчальна програма з баскетболу збагачує і систематизує теоретичні та практичні відомості виду спорту «баскетбол», дозволяє раціонально будувати навчально-тренувальний процес, отримуючи позитивні зрушення у фізичному

розвитку молодого організму і формувати відповідно до вікових особливостей правильне виконання рухових умінь і навичок (техніко-тактична підготовка) .

Баскетбол – командний вид спорту, що вимагає в мінливих ігрових епізодах на майданчику від кожного гравця повної самовіддачі; він дозволяє розвивати в грі витривалість, хорошу координацію рухів, гнучкість, рухливість і стрибучість.

Він є відмінною школою для навчання взаємодії гравців в команді, адже успіх в грі залежить не тільки від розвиненого окоміру спортсменів, але і від їхнього вміння розуміти наміри і тактику інших членів команди.

Важливим фактором є здатність гравців миттєво приймати рішення, враховуючи ігрову ситуацію на майданчику, так як специфіка гри передбачає різкі зміни напрямку руху і темпу, які чергуються з форсованими стрибками під час кидків, боротьбою за верховий м'яч і спробами накрити кидок.

Основним завданням тренера-викладача при підготовці до спортивного сезону є поступове підведення гравців до оптимальної фізичної, технічної, тактичної та психічної готовності.

Навчально-тренувальний процес в баскетболі побудований на підвищенні складності і інтенсивності тренувальних занять, надбанні гравцями спеціальних знань про психофізіологічні властивості особистості, будові організму і біомеханіки рухів людини.

У процесі детальної підготовки до тривалого насиченого різноманітними змаганнями сезону і, безпосередньо, в проведених тренером-викладачем заняттях з техніки і тактики гри, студенти-спортсмени здобувають необхідні професійні знання, вміння і навички для збільшення різноманітності індивідуальних та командних техніко-тактичних дій баскетболістів.

Це говорить про те, що запорукою успішного виступу баскетбольної команди в змаганнях є висока спортивна підготовка гравців (що реалізується в основному в спортивних тренуваннях), що включає всі сторони підготовки спортсменів до тривалого спортивного сезону (теоретична, технічна, тактична, морально-вольова і психологічна).

Таким чином, спортивна підготовка – це складний спеціалізований процес, спрямований на формування, розвиток і вдосконалення необхідних фізичних, психофізичних і психофізіологічних якостей гравців, який має різнобічну дію на спортсменів.

У тренувальному процесі гри «баскетбол» проводиться спеціальна фізична підготовка – процес виховання фізичних якостей, що забезпечує переважний розвиток тих рухових здібностей, які необхідні для конкретної спортивної дисципліни (виду спорту) або виду трудової діяльності; спрямована на розвиток фізичних здібностей, що відповідають специфіці обраного виду спорту. При цьому вона орієнтована на максимально можливу ступінь їх розвитку.

Завдання СФП наступні:

- розвиток фізичних здібностей, необхідних для даного виду спорту;
- підвищення функціональних можливостей організму і систем, що визначають досягнення в обраному виді спорту;
- виховання здатності проявляти наявний функціональний потенціал в специфічних умовах змагальної діяльності;
- формування статури спортсменів з урахуванням вимог конкретної спортивної дисципліни.

Основними засобами СФП спортсмена є спеціально-підготовчі та змагальні вправи.

Спеціально-підготовчі вправи обов'язково мають схожість зі змагальними за структурою руху або його окремих фаз, по зоні потужності та ін. У цій групі вправ виділяють вправи, за допомогою яких засвоюється одна або кілька фаз змагальної вправи, а також розвиваючі вправи, що сприяють вихованню фізичних здібностей, які потрібні для забезпечення високого результату в обраному виді спорту.

До змагальних вправ відносяться саме змагання, тобто вправи, за якістю виконання яких в ході змагань визначається спортивний результат, а також такі змагальні вправи, коли спортсмени змагаються, виконуючи одну або кілька змагальних рухових дій, спрямованих на виховання саме заданої спеціальної фізичної якості.

Спортивна підготовка (тренування) – це доцільне використання знань, методів і умов, що дозволяє направлено впливати на розвиток спортсмена і забезпечувати необхідний ступінь його готовності до спортивних досягнень; вона включає в себе наступні основні розділи: теоретична підготовка, технічна підготовка, тактична підготовка, морально-вольова і психологічна підготовка, фізична підготовка.

Теоретична підготовка полягає в прищепленні студентам знань з теорії та методики спортивного тренування в тій області, з якими спортсмен стикається

щодня. Це, перш за все, відноситься до режиму дня та харчування, правилами особистої гігієни і самоконтролю, у вивченні механізмів впливу на організм людини фізичних навантажень, законів життєдіяльності і розвитку людського організму під впливом спортивного тренування, постійного вивчення правил змагань, особливо в тих видах спорту, де вони досить складні (баскетбол, гімнастика та ін.).

Основною формою теоретичної підготовки спортсмена є активна і творча участь в плануванні та організації тренувального процесу. При розробці плану тренування тренер-викладач повинен прагнути того, щоб студент-спортсмен осмислював і аналізував свої дії, а не був лише механічним виконавцем волі тренера-викладача.

Ефективною формою теоретичної підготовки є також спеціальні теоретичні заняття, лекції, семінари, які особливо доцільні в період перебування в спортивних таборах і на тренувальних зборах.

Технічна підготовка спрямована на навчання студента-спортсмена техніці виконання системи рухів і доведення їх до досконалості. Роль техніки в різних видах спорту неоднакова.

Можна виділити чотири основні групи видів спорту з властивою їм спортивною технікою:

– швидко-силові види (спринтерський біг, метання, стрибки, важка атлетика), в яких техніка спрямована на те, щоб спортсмен міг розвинути найбільш потужні і швидкі зусилля в провідних фазах змагальної вправи, наприклад, під час відштовхування в бігу або в стрибках в довжину і висоту та ін.;

– види спорту, які характеризуються переважним проявом витривалості (біг на довгі дистанції, лижні гонки, велоспорт), в яких техніка спрямована на економію витрат енергетичних ресурсів у організмі спортсмена;

– види спорту, в основі яких лежить мистецтво рухів (гімнастика, стрибки у воду, акробатика), в яких техніка повинна забезпечувати спортсмену красу, виразність і точність рухів;

– спортивні ігри та єдиноборства, в яких техніка повинна забезпечувати високу результативність, стабільність і варіативність дій спортсмена в постійно мінливих умовах змагальної боротьби.

Тактична підготовка студента-спортсмена залежить від того, наскільки він оволодіє засобами спортивної тактики (наприклад, технічними прийомами,

необхідними для реалізації обраної тактики), її видами (наступальної, оборонної, контратакуючої) і формами (індивідуальної, групової, командної).

Тактика може бути пасивною, активною і комбінованою (змішаною).

Пасивна тактика – це заздалегідь передбачене надання ініціативи противнику для того, щоб в потрібний момент зробити активні дії, наприклад, "фінішний кидок" в бігу, лижних гонках, велосипедному спорті та ін.

Активна тактика – це нав'язування супернику дій, вигідних для себе. Наприклад, біг з нерегулярно змінюваною швидкістю, так званий «рваний біг», різкі переходи від активного бою в боксі до уповільненого бою. Зміна технічних прийомів і комбінацій у футболі, баскетболі, гандболі.

Комбінована тактика включає в себе як активні, так і пасивні форми ведення змагальної боротьби.

Тактика спортсмена в змаганнях визначається, перш за все, тим завданням, яке ставлять перед ним, наприклад, показати максимальний рекордний результат, виграти змагання, показати результат, достатній для виходу в наступний тур змагань – чвертьфінал, півфінал та фінал.

Обирають тактику, яка повинна відповідати фізичним можливостям спортсмена. Чим вище і різнобічніше фізична підготовленість, тим більшими потенційними можливостями володіє він в області тактики, а одностороння фізична підготовленість навіть при високому рівні розвитку тої чи іншої якості неминуче веде до тактико-технічної обмеженості.

Дуже важливим є морально-вольова і психологічна підготовка. Вона проводиться відповідно до загальних принципів морального виховання. Для того, щоб домогтися високого рівня розвитку необхідних якостей і навичок, студент-спортсмен повинен довго, багато і наполегливо тренуватися. Це під силу тільки працюючій, цілеспрямованій, дисциплінованій людині.

Однак, тільки високого рівня підготовленості ще недостатньо для перемоги. Для того, щоб перемагати на змаганнях, потрібно вміти боротися за перемогу, бути зібраним, володіти достатньою сміливістю і рішучістю.

Психологічна підготовка полягає в формуванні установки на змагальну діяльність і створення умов для адаптації гравців до екстремальних умов цієї діяльності. Це пов'язано з певними особливостями і умовами проведення змагань, а також індивідуальними психічними особливостями особистості кожного спортсмена.

Психологічна підготовка забезпечує формування психічного стану, що сприяє, з одного боку, оптимальному використанню фізичної та технічної підготовленості гравців, а з іншого – здатності протистояти передзмагальним і змагальним збиваючим факторам (невпевненість в своїх силах, страх перед можливим поразкою, скутість, перезбудження та ін.).

Найбільш характерною рисою, притаманною кожному висококваліфікованому спортсмену, безумовно, є виняткова сила волі. Своє вище вираження воля знаходить в прояві так званих «бійцівських якостей», тобто здатності максимально сконцентрувати всі фізичні і духовні зусилля в момент відповідальних змагань, перетерпіти втому, біль, зломити опір супротивника і продемонструвати максимальні можливості, необхідні для досягнення перемоги. Відмітною ознакою високих бійцівських якостей як раз і є досягнення на змаганнях вищих результатів, ніж на тренуваннях.

Вольові якості дуже різноманітні. До них відносяться така чисто специфічна для спортсменів якість, як «вміння терпіти», а також завзятість, наполегливість у подоланні труднощів, сміливість, впевненість в своїх силах, рішучість, ініціативність і самостійність, витримка і самовладання.

Кожна людина в залежності від типу вищої нервової діяльності по-різному переживає періоди високого нервово-емоційного напруження, наприклад, період іспитів, виконання відповідального завдання на виробництві, участь в спортивних змаганнях та ін. Одні, надмірно хвилюючись, «перегорають», інші впадають в апатію і не можуть мобілізувати свої сили і можливості.

До завдань психологічної підготовки входить вивчення нервової діяльності студентів і на цій основі розробка і проведення заходів, які дозволять бути на початок спортивних змагань в стані повної «бойової готовності» з високим ступенем психічної стійкості.

У процесі спортивної підготовки і спортивних змагань з метою формування психічної стійкості застосовуються:

- навіювання з боку тренера-викладача, часті повторення певних положень переконливим тоном з метою підвищити впевненість спортсмена у власних силах, мобілізувати його волю до показу найвищих спортивних досягнень;

- регулювання психічних станів самими студентами-спортсменами шляхом застосування психотехнічних прийомів (психотехніка – галузь психології, що вивчає проблеми практичної діяльності людей в конкретно-прикладному аспекті),

виконання вправ на розслаблення з глибоким диханням, проведення заспокійливого масажу та ін.;

– спеціальні рухові дії: активна розминка, збудливий масаж та ін.;

– застосування аутогенного (саморегулюючого) тренування з метою самостійного настроювання на певний результат в процесі тренувальних занять і спортивних змагань.

При раціональному управлінні процесом спортивної підготовки у студентів забезпечується формування психофізичної стійкості до різних умов зовнішнього середовища: здатність проявляти стійкість уваги, сприйняття, пам'яті та ін.; їх зосередження і перемикання в умовах дефіциту часу, розумового стомлення, нервово-емоційної напруги, стресу; досягається оптимізація працездатності, забезпечується профілактика нервово-емоційного і психофізичного стомлення і підвищення ефективності навчальної праці студентів і надалі їх професійної праці.

Використання в спортивній підготовці психологічних засобів відновлення дозволяє знизити рівень нервово-психічної напруги, зняти стан психічної пригніченості, швидше відновити витрачену нервову енергію і тим самим вплинути на прискорення процесів відновлення в різних системах організму

Крім спеціальних завдань тренувального процесу гра в баскетбол вирішує виховні та оздоровчі завдання, надаючи загально сприятливий вплив на формування правильної постави, розвиток великих м'язів тіла, серцево-судинної системи. Розвиваються необхідні фізичні якості.

Оволодіваючи технікою баскетболу, студенти-спортсмени удосконалюють координацію рухів, підсилюють контроль за емоціями, що сприяє вихованню витримки, дисциплінованості в діях, тактовності по відношенню до партнерів по грі.

Все вище сказане ще раз підтверджує значущість і цінність гри в баскетбол, як допоміжного комплексного засобу в підготовці загального рівня функціональних можливостей організму, для різнобічного розвитку фізичних здібностей, для поповнення фонду рухових умінь і навичок.

CONTENTS

ИКОНОМИКИ

Банките и банковата система

Наурузкулова С.Б., Нуржан М. БИЗНЕС-ПЛАН — ГЛАВНЫЙ МЕХАНИЗМ СИСТЕМЫ УПРАВЛЕНИЯ БАНКОМ	3
Усенова М.Т., Дильмухамедова У. БАНК ЖҮЙЕСІНДЕ КОРПОРАТИВТІК БАСҚАРУДЫ ҰЙЫМДАСТЫРУДЫ БАҒАЛАУ ҮШІН ӘДІСТЕМЕЛІК ҚАДАМДАР ...	7

Финансови отношения

Гаврилко Т.А., Фаєр А.О. ВЕНЧУРНИЙ КАПІТАЛ ТА ПРИВАТНІ ІНВЕСТИЦІЇ В УКРАЇНІ	12
Брода А.Ю., Курдибаха В., Варгатюк Т. ДЕРЖАВНИЙ БЮДЖЕТ УКРАЇНИ: ДЖЕРЕЛА ФІНАНСУВАННЯ ТА СПОСОБИ ОПТИМІЗАЦІЇ ДЕФІЦИТУ	15

Инвестиционната активност и фондовите пазари

Луцко Ю.С., Срибная А.Н., Палкина М.А. ОСНОВНЫЕ ПОКАЗАТЕЛИ ОЦЕНКИ ИНВЕСТИЦИОННОЙ ПРИВЛЕКАТЕЛЬНОСТИ В СТРОИТЕЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ.....	19
Борисова Е.И., Аманжолов А. РОЛЬ И ЭФФЕКТИВНОСТЬ ИНВЕСТИЦИОННОЙ ПОЛИТИКИ ГОСУДАРСТВА ДЛЯ РАЗВИТИЯ ЭКОНОМИКИ В КАЗАХСТАНЕ.....	24

Отдел човешки ресурси

Калгулова Р.Ж., Альжанова А.З. КӨЛІК ИНФРАҚҰРЫЛЫМНЫҢ ЭКОНОМИКАЛЫҚ МАЗМҰНЫ ЖӘНЕ ҚҰРАМЫ.....	28
--	----

Маркетинг и управление

Восколович Л.В., Скригун Н.П. TTL-КОМУНІКАЦІЇ ЯК ІНТЕГРОВАНІЙ ПІДХІД ДО ПРОСУВАННЯ ПРОДУКЦІЇ	34
--	----

Яременко С.С., Солдатенко Н.О. БОНУСНИЙ КЛУБ КАК ИНСТРУМЕНТ ПОВЫШЕНИЯ ЛОЯЛЬНОСТИ..... 37

Икономика на индустрията

Плотніченко С.Р., Євтушенко Г.О. ЗБЕРІГАННЯ ПЛОДІВ В ЗАЛЕЖНОСТІ ВІД ГАЗОВОГО СКЛАДУ СЕРЕДОВИЩА 40

Икономиката на предприетието

Молдакенова Е.К. АГРОӨНЕРКӨСІП КЕШЕНІН ДАМЫТУДАҒЫ ИННОВАЦИЯЛЫҚ ҮРДІСТЕРДІ БАСҚАРУДЫҢ ШЕТЕЛДІК ТӘЖІРИБЕСІ..... 43

Регионална икономика

Пуліна Т.В., Єршов С.В. АСПЕКТИ ПОБУДОВИ ТА РОЗВИТКУ КЛАСТЕРНИХ ОБ'ЄДНАНЬ 48

Макроэкономика

Onyusheva I., Sitthirawiphong C. GLOBAL TRENDS AND EFFECTS OF GLOBALIZATION ON CORPORATIONS..... 52

Onyusheva I., Thongaim J. CURRENT ISSUES OF CROSS-CULTURAL MANAGEMENT IN INTERNATIONAL BUSINESS FIELD 57

Крижановський В.І. МЕНЕДЖМЕНТ ПРОТИДІЇ ЕКОНОМІЧНІЙ ДЕСТРУКЦІЇ В СИСТЕМІ ЗАГАЛЬНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ ДЕВЕЛОПЕРСЬКОГО ПРОЕКТУ 60

ПУБЛИЧНАТА АДМИНИСТРАЦИЯ

Модерна технология за контрол

Качний О.С. ПРИНЦИПИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ РЕГІОНАЛЬНИМ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИМ РОЗВИТКОМ В УМОВАХ ПОСИЛЕННЯ ПРОЦЕСІВ ІНТЕГРАЦІЇ ТА ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ВЛАДНИХ ПОВНОВАЖЕНЬ 64

Взаимодействието на различни клонове на правителството

Розум Г. М. ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМУ КЛАСТЕРНОЇ ІННОВАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В РЕГІОНАХ	67
---	-----------

ЗАКОН

Защитата на авторските права

Салацька О.Р. ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ ПЕРСОНАЛЬНИХ ДАНИХ В УКРАЇНІ	70
--	-----------

Гражданско право

Iskalieva M.S., Nikonova Ekaterina., Tashkenbaeva Arajulym., Tapasova Amanay DIPLOMATIC ACTIVITY OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN	73
---	-----------

ПОЛИТОЛОГИЯ

Залесский Б.Л. ИНСТИТУТ ПОЧЕТНЫХ КОНСУЛОВ: ОРИЕНТАЦИЯ - НА КОНКРЕТНЫЕ ПРОЕКТЫ.....	77
---	-----------

ИСТОРИЯ

Националният исторически

Sheyko O.V. THE CITY OF NIZHYN AS A SCIENTIFIC AND EDUCATIONAL CENTER	80
Банкерт Н.С., Зуйкова М.С. ТЕАТР КОРИФЕЇВ	83

ФИЛОСОФИЯ

Мантаева Т.С. АСАНӘЛІ ӘШІМОВТЫҢ КӨРКЕМ ШЫҒАРМАШЫЛЫҚТАҒЫ ТҰЛҒАЛЫҚ БЕЙНЕСІ	86
---	-----------

ФИЗИЧЕСКАТА КУЛТУРА И СПОРТА

Физическа култура и спорт: проблеми, изследвания, оферти	
---	--

**Харитоненко А.І., Цись Д.І. ОРГАНІЗАЦІЯ ПОЗАКЛАСНОЇ РОБОТИ З
ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ШКОЛЯРІВ 91**

**Развитието на физическата култура и спорта в съвременните
условия**

**Сыроватко З.В. ТЕХНИКА ПЕРЕМЕЩЕНИЙ. ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ
КАЧЕСТВА И СВОЙСТВА ЛИЧНОСТИ 96**

**Самир Абдуллаев, Диляра Ибрагимова ОТБОР В СПОРТИВНЫЕ СЕКЦИИ
НА ОСНОВЕ ЛИЧНОСТНЫХ КАЧЕСТВ 99**

**Бандура В. А., Мунтян І. С., Греченко М. С. ОСОБЛИВОСТІ
РІЗНОБІЧНОГО РОЗВИТКУ ЗДІБНОСТЕЙ СТУДЕНТІВ ЗАСОБАМИ ГРИ В
БАСКЕТБОЛ. 106**

CONTENTS..... 116

229721

229722

229709

229764

229691

229717

229755

229413

229669

229439

229761

229794

229781

229782

229451

229320

229728

229446

229668

229661

229712

229563

229673

229551

229724

229725